

ŽIVOT NENÍ ŽÁDNÁ POHÁDKA

CZECHS ABROAD LITERATURE
P. O. BOX 1000
LOS ANGELES, CA 90006

Napsala
ANNA JÍCHOVÁ

ŽIVOT NENÍ ŽÁDNÁ POHÁDKA

Napsala

ANNA JÍCHOVÁ

CLEVELAND, O., 30. PROSINCE 1951

MOJE DĚTI . . . ZAPISUJI VAŠÍ UPŘÍMNÉ LÁSCE
TĚCH PÁR ÚSTRÍŽKŮ MÉHO PROSTÉHO ŽIVOTA . .
A V TĚCH ŘÁDCÍCH BUDU STÁLE MEZI VÁMI.

PO PĚŠINKÁCH DĚTSTVÍ

Po pěšinkách dětství chodím denně ve svých vzpomínkách. A ráda bych se rozpovídala o radosti i bolesti tohoto celého života jak za sebou šel, někdy ulíčkami krivolakými a zase i slunečných dnů byla velká řádka.

Skromný, chudý domov v milé péči otce a ve velké obětavosti naší drahé maminky zůstává vryt v moje srdce. Avšak teprve dnes, když již mám sama život za sebou . . . teprve dnes umím posoudit a uznávat, ano i obdivovat všechno to namáhání a všechnu tu obětavost a nehynoucí lásku mých rodičů. A snad ještě doposud není vyjasněno, co skrývala každá starostlivá vráska čela milované maminky — co skrývaly vzdechy a úzkosti milého tatínka.

Život, který pamatuji před šedesáti lety, byl tuze těžký. Nebyly ještě na vše stroje nebylo elektřiny, která dnes i v těch nejtěžších výkonech pomáhá. Pracovalo se jenom ručně — co práce, to krvavá dřina, jak se říkalo, od slunka do slunka. Pro svoji domácnost muselo se dohánět v neděli a svátek.

Maminčiny ruce jsem nikdy neviděla zahálet — i kdyby již klesaly únavou, kterou si nechtěla přiznávat. S čistým srdcem a svědomím začínala každé časné ráno. Dílo víry a naděje přenášeli s tatínkem pro lepší zítřek svých dětí.

Byly jsme tři děti. Bratříček Toník byl nejstarší — starší o osm roků nežli já, a sestra Růženka o čtyři roky mladší nežli já. Toník byl stále počítán za velkého; často nám děvčatům musel ustupovat a i se o nás pečlivě starat, když toho vyžadovala potřeba. Růženka byla dlouho počítána za malou. Já jsem zase měla v sobě pýchu, že jsem byla miláčkem tatínka. Říkával mně: "Moje Anínko . . ." a znělo to tak měkce.

Všechny ty zažitky dětství, jež v kouzlu vzpomínek náhle oživnou, jsou jako milé stránky knihy opojivé a otvírají duši oním mocným kouzlem hlasu naší maminky. I všechny ty pohádky a povídky šeptané v dětskou duši dobrým tátou. Proč je to vše již tak dávno . . . ? Proč vše

bledne . . . a proč není možno ani jediný den přivábit zpět . . . ? Jen ticho — smutné ticho odpovídá na tu otázku . . . Život jak cvakot hodin jde svým tempem a ubíhá měsíc za měsícem — rok za rokem.

Když pomyslím, že již je tomu šedesát let, co jsem odrůstala dětským střevíčkům a žila bez starosti pod křídly domova, nemohu ani uvěřit, že již je to tak dávno . . . K neuvěření dávno, kdy všechny dobroty světa snesla maminka co výsledek námahy a práce na náš stůl — pro nás tři děti. Ani tatínek nikdy nesnědl bez nás nic. My děti byly jsme vždy první a často to nejlepší bylo utrhováno od úst těch nezapomenutelných rodičů a necháváno jenom pro nás, jako samo sebou, jako by ani jinak nemohlo být — vždyť jsme byly jejich děti . . . “Matko, naše děti . . . !” říkával ten dobrý tatínek.

Takové vzpomínky mně často sladily život; takové chvílky teplé tou upřímnou láskou, se nikdy nemohou zapomenout — rostou s námi, podpírají nás v našich těžkostech a svítí po cestě, když se připozdívá . . .

Tatínek byl hned v mladém věku sirotkem. Měl jen jednu sestru. Byl narozen ve městečku Sadské. Tam chodil do školy do dvanácti let. Po dvanáctém roce musel se starati sám o sebe. Často nám vyprávěl, co bídy prošlo jeho dětskými lety. Za silných mrazů a sněhových poprašků chodívali bosí. Do rukávníčku na poledne do školy dostal jeden pečený brambor. Brambor často snědl nežli do školy došel a potom měl celý den až do večera hlad . . . Navečer chodíval kupovat k pekaři půl bochníku chleba — někdy si kudličkou pod mostem kousek ukrojil, což maminka ihned poznala a posílala ho k pekaři s chlebem zpátky, že dal malou půlku —

Tatínkův otec byl vyučen řemeslu krejčovskému a mimo to dělal poklasného u dvora, ale že brzy zemřel, měly děti s maminkou v bídě zlý život. Těžce se tehdy probíjel život těch malých — zvláště tam, kde nebylo živitele.

Na vojně byl tatínek čtyři a půl roku. Naučil se tam německé řeči a spoléhal, že dostane nějaké státní místečko. Zůstalo však asi při pouhém slibu a musel si sám

hledat práci. Byl vášnivým čtenářem a zůstal jím po celý svůj život. Knihy, ať byla jakákoliv, velice si vážil. Ve vojenské službě nebylo dovoleno čísti žádných knih — jen svatá bible směla ho doprovázet ve volných chvílích. Často přirovnával život Krista a často v nepravostech života vzpomínal na zákony psané v bibli a věděl, jak málo, tuze málo se ta pravda dodržovala.

Za svého vypravování vzpomínal na školu, do které tehdy tak málo chodili — jenom v zimních měsících. Ráno nejdříve museli být hodinu v kostele — na studeném dláždění kostela dávali bosé nohy do čepice — a první hodina ve škole bylo náboženství. Potom trochu psaní a počtů, kde předobrá učitel-inteligent, jak tatínek rád na něho vzpomínal, tolik upřímně a svědomitě se namáhal, aby si děti co nejvíce pro život ze školy odnesly. Již tehdy šlo se za jistou myšlenkou, že bude jezdit vůz bez koní . . . Tehdy byly to ještě pouhé báje. Tatínkovi by teď právě bylo sto pět let, a co navštěvoval školu, to již ušla řádka křížků —

Maminka naše byla narozena v Nymburce. Její tatínek byl měšťanem. Provozoval provaznické řemeslo, povolání to, které dnes již dávno neexistuje. Dělal sítě a čeřeny na ryby, sítě na koně a všechny potřeby do toho oboru spadající. Měli svůj domek a kus pole. Byla to požehnaná rodina. Maminka byla z osmi dětí nejstarší. Měla šest bratrů a jednu sestru. Maminka, jak již řečeno, byla nejstarší, a jak to v tak početné rodině bývá, také nejvíce zkusila. S nimi byla babička. Tatínek byl přísný katolík a babička byla právě tak pevná evangelička. Tou dobou ani u nás v našem městě ještě evangelický kostel nebyl a babička, chudinka, musela chodit do kostela až do Bošína, kam bylo dvě hodiny cesty pěšky. Když jednou napadlo příliš mnoho sněhu a cesta pro babičku do Bošína byla nemožná, můj dědoušek se tehdy osmělil a pozval babičku s sebou do katolického kostela — “vždyť, vědí, mamičko, je to k jednomu všemohoucímu Bohu — jen jdou do našeho kostelíčka . . .” Babička si dala od svého zetě poradit a za sněhové vánice šla do kostelíčka v Nymburce. — Však žádnou spokojenost si z katolického

kostelička nepřinesla. Po chvíli, když se vysvlékla ze svátečních sukní, povídá: "Víte, Tomášku, máte to v tom kostelíčku tady taky hezké, ale pro mě to není . . . já jsem jim tam, když zpívali, ani neklapla —"

Maminka měla od tatínka, dokud byl ještě svobodný mládenec, schovány milostné dopisy — když chodil "dědoušek" za babičkou" . . . V každém dopise bylo nadepsáno "Pochválen buď Ježíš Kristus". Mně se to líbilo, s jakou pečlivostí to bylo psáno. Každé slovo přesně odměřené a takový sloh jako v bibli. Však to asi také bylo tak upřímně myšleno, jak z vypravování maminky vím. Její tatínek byl moc hodný a ženy svojí si tuze vážil. Však když bylo osm dětí, museli se životem také těžce probíjet. Maminka naše chodila jako tatínek do dvanácti let do školy. Dobře se učila. Na šňůrce hrubosekaných granátů měla zlatý křížek — a ten křížek dostala za to, že měla ve škole nejlepší vysvědčení. Mám uschovaný ten skvost na památku.

Maminka již ve dvanácti letech šla sloužit. Službu dostala v Sadské u měšťana pana Beneše, který měl tam řeznictví a mimo to obchodoval nějakou drůbeží, kterou i s hovězím dobyt看em, vepří a berany vozil do Prahy. Měli syna a dceru — mám doposud v paměti tu rodinu. Syn byl učitelem a dcera učitelkou — oba vystudovali v Praze. Maminka dlouho u nich sloužila. Měla na měsíc jeden zlatý služby a nějaký len na plátno na košile. Tehdy se košile dělaly doma; horní jejich část jmenovala se tílko, to bylo bílé, ostatek byla košile rezná.

Když byla maminka ve službě, musela časně vstávat, ve všem paní pomáhat a potom zboží uženářské v nůši po okolních vesničkách roznášet. Často nám vyprávěla všelike příhody. Život tehdy byl zcela jiný.

Paní Benešová byla hodná paní a nikdy na maminku nezapomněla, i po dlouhých letech vždy k nám zavítala, když měla cestu do našeho města. Syn se bohatě oženil a dcera učitelka zůstala svobodná.

Maminka se jmenovala Anna, její sestra se jmenovala Kateřina. Jako děti chodily spolu na dříví do vzdálených lesů a nanosili jej tolik, kolik se doma spálilo a

ještě z něho část odprodaly, aby měly na střevíce nebo na nějakou tu sukni.

Tři bratři, když vychodili školu, šli se do Vídně učit krejčovně. Tehdy se ještě všude jezdilo formanskými těžkými vozy. Taková cesta do Vídně trvala až osm dní. Maminka vzpomínala, co hladu tam její bratři zkusili — ve Vídni se říkalo, že se jí samá nemastná mrkev . . . Paní mistrová tuze učedníkům nedopřávala — “aby nezbujněli . . .” jak jsem slýchávala. Museli si přinést s sebou do učení peřinu, která po vyučení i s polštářem se stávala majetkem pana mistra. Kluci spávali všichni pohromadě vysoko v přístřešku činžáku, kde se na palandě krčili pod vykuchanou peřinou, z které paní mistrová ubrala peří pro svoji potřebu.

Práce bývalo od časných hodin ranních; učedníci museli obstarat všechny pochůzky, umýt dílnu, vyčistit boty pro každého v rodině. Na všechny otázky museli uctivě odpovídat a za vše musela být hluboká vděčnost. Často tam v tom velikém císařském městě ukápla nějaká ta slzička. Ještě že byla zlatá babička, která dvakrát, třikrát do roka přijela za kluky na těžkém formanském voze. Když byla doma zabijačka, bylo pamatováno i na “vídeňské” kluky nějakou tou šrůtkou uzeneho, kterého si doma rodiče odřekli, jen aby hodně zbylo na kluky do té slavné Vídně, kde musí se mnoho namáhat, aby z nich byli pořádní řemeslníci a jako vídeňští vyučenci měli příležitost se potom dostat na lepší místa. Babička ke všem těm dobrotám napekla babička veliké chleby jako kola od vozu a rozjela se za kluky do Vídně. Byla to však pro babičku cesta trnitá . . . od dlouhé jízdy často po neschůdné cestě dojela na místo celá roztřesená a umačkaná. Ale co by nebyla udělala babička pro své milované vnuky, kteří byli za sebou jako schůdky a které měla k smrti ráda? I ovoce ze zahrádky v koši dovezla a vše z baráčku, co se dalo. Všechny ty rance a košíky si rozložila kolem sebe — vždyť je již tak stará, ta paměť již tak neslouží — co kdyby se stalo a něco zapomněla?

Kluci všichni již s touhou na babičku čekávali — kolik nocí ani nemohli dospat. Denně se modlili, jen aby

babička št'astně dojela — a hodně všeho přivezla. "To zase budou svátky!" říkali si mezi sebou. V takových chvílích byl jim domov nejdražší a nejbližší.

Když se babička s kluky potěšila, nechala si od nich vyprávět všechny podrobnosti z jejich učednického života, aby zase doma věděli, co a jak v té Vídni s dětmi je, aby se aspoň tak potěšili, když sami nemohli do té dálky za svými dětmi.

To bylo otázek — babička nevěděla, komu dříve odpovídat. Jak v té Vídni se jí líbilo, vždyť tam žije náš zeměpán, císař František Josef I. Babička dlouho byla jako u vidění — kolik přejeli těch dlouhých ulic velikého města, jak velké domy jsou tam a všude lidu k umačkáni. Jistě by se tam sama v těch ulicích ztratila a z té motanice jistojistě nikdy nepřišla zpátky. Vždyť ti kluci ji vzali ukázat i ten krásný císařský park — na kterouž krásu nikdy nezapomene. Co vzácných květin viděla, co stromů jako keře ozdobně přistřihaných; pěšinky jedna radost i letohrádky pro vzácné panstvo. Jinde zase houpaček, panáčkové divadlo a různé atrakce pro děti, až se z toho všeho hlava motala. — A považte: naši kluci se již v té motanici neztrácejí! No, vyhlíží sice trochu bledí, ale v rukách Božích jsou — a učedník je tak trochu mučedník, říkala babička. "Však jsem ani tam bez modlitby nebyla, jenom aby vše přestáli. Napomenutí jsem též přivezla s sebou. Všechno co jste vzkázali, jsem jim vyřídila a přidala ještě topinku . . . To jen tak, aby kluci pokoru a vděčnost neztratili, poslouchali pana a paní mistrovou, že oni jsou teď jejich zastánci a poručníci. Těmto odevzdala jsem pěkný dárek na přilepšenou, aby k těm chlapcům byli shovívaví a měli je také trochu rádi." Však jistě až podruhé zase babička přijede, bude zase na ně pamatovat za všechno, co pán a paní mistrová pro kluky udělají.

Po všem tom vypravování si babička pochvalovala, že již je ve zdravíčku zase zpátky. Jenom to si ve své staré hlavě nemohla porovnat, jak je to možné, že každé malé dítě ve Vídni umí německy. Do Bošína do evangelického kostelíčka v neděli pospíchala, aby děkovala za

šťastnou cestu a šťastné vrácení — a také za zdraví a dobré prospívání svých vnuků.

Sestra mamčinina, Kateřina, byla též ve Vídni. Sloužila ve vojenské rodině pana majora. Pan major uměl málo česky, ale liboval si vždy babičce, že "Kačky umí moc dobrý knedlíky vařit v hadru — což má tuze rád, i ty český, co v nich bejt ty švestky . . ."

Ve Vídni provdala se Kateřina za truhláře. Měla dvě děti a ještě hodně mladá tam zemřela. Málo zvěděli doma o tom, co a jak bylo dále, protože její muž do Čech nepsal. Jenom říkali, že mají Kateřinu někde na velickém hřbitově ve Vídni, kde spí věčným spánkem spravedlivých. Byla vždy upřímná a hodné dítě a mohli za ni denně přidávat modlitbičku za lehké její odpočinutí a za shledání na věčnosti —

Naše maminka měla jenom jednu tetu, jak nám ve vzpomínkách vyprávěla — Toničku Bímovou. Za svobodných mladých let měla svého chlapce Františka Volka tuze ráda. Bylo radost pohledět na ten pěkný párek mladých lidí, když vodíval se v podvečer za ruku. Zlá vojna neměla však slitování s jejich mladou láskou. František Volek musel na vojnu — na čtrnáct hrozně dlouhých let. Teta čekala . . . čekala — ale že zůstala ve světě tak sama, za tři roky se šťastně provdala. Měla dvě dcerušky, ale nežli trochu poodrostly, potkala jejího muže jakási zlá nehoda — chřádnul a zanedlouho ustlali mu v poslední komůrce —

Teta zůstávala zatvrzelou vdovou. Leta ubíhala — až vypršela lhůta Františkovy vojny. Když se vrátil, běžel nejdříve navštívit a potěšit svoji lásku . . . Tetičku přepadla opravdová úzkost z pouhého pomyslení, co si Frantík asi pomyslí, že naň věrně nečekala. Zpočátku byl Frantík velmi zaražen, ale když tulily se k němu dvě roztomilé dívčí hlavičky, pomalu nabýval rozvahy a posléze rozhodl se ve svém dobrém srdci, že jim bude upřímně dělat nového tatínka. Bez dlouhého rozmýšlení uchevtil svoji Toničku do náručí a trhanými slovy přisahal jí lásku — tu starou lásku, která prý nikdy nerezaví. A jako v pohádce žili spolu spokojený život dlouhá leta.

Památná Bible svatá, kterou tatínek tak dlouze čítával na vojně, má letopočet již hodně starý.

Na první stránce je podepsán tatínek svým jménem Václav Fiala.

Na druhém řádku je podepsána jeho nevěsta Anna Jindrová.

Potom je připsán den jejich sňatku. Dne 21. dubna 1873 v chrámu Páně v Nymburce.

První dceruška, Mařenka, se narodila 18. srpna roku 1874 — v Sadské.

Zemřela 23. března 1879 v Sadské.

Antonín narozen 11. října 1878 v Sadské.

Anna Marie narozena 1887 v Nymburce.

Růžena narozena 14. prosince 1890 v Nymburce.

Připsáno sestrou Růženkou:

Václav Fiala zemřel 20. dubna 1921.

Anna Fialová zemřela 3. prosince 1923.

Antonín zemřel 1. listopadu 1943.

Budiž jim země lehkou.

Památné ty letopočty jsou napsány třesoucí se rukou. Smutek se rozlévá nitrem, když pohledím na ty řádky.

*

O svojí svatbě vyprávěla maminka jako o něčem dávno již minulém. Měla šaty barvy olivové — pěkné, samé varhánky; sukně plisovaná. Koláčů napekly z celého pytle mouky. Měli pěkný den, tetičky a kmotr, který byl šprýmovný, se dobře bavili a užívali — jak to bývalo zvykem — asi tři dny toho svatebního veselí.

Po svatbě se maminka odstěhovala do Sadské, kde měl tatínek práci. Práce byla tehdy placena tuze málo. Při tom těžkém živobytí "se ještě dodělávali" — jak maminka často vypravovala — a pomalu přikupovávali, co bylo ještě do domácnosti zapotřebí.

Nábytek míval na starosti pořádný ženich a pozůstalával ze stolu a židle do světnice, která u tak chudých manželů byla jistě jen jedna — skříň na šaty, police na nádobí, rohatinka na hrněčky; postel široká manželská,

lavice ke kamnům, stolička pod nohy, za stůl dřevěné “kanapíčko”. Nějaká záclonka na okno, několik hrneků, škopík a putynka na vodu, nějaké to nejnnutnější nádobí, peřiny a prádlo — to byla starost nevěsty.

Kolébku — tu již kupovali společně a jistě s láskou pro svoje dět'átko.

Kolik roků byla maminka s tatínkem ve městě Sadské, určitě nevím. Maminka nám jen vyprávěla, jak těžce pracovali — jak těžké začátky měli ve svém jinak v klidu ubíhajícím životě.

Velkým smutkem prošla maminka v prvních letech tam, kde se svými dvěma dětmi bydleli. Mařenka se roz-nemohla, dostala záškrt a zemřela.

Tatínek po delší době dostal práci v Nymburce, kam maminka se jistě ráda vracela. Nastěhovali se do velikého domu u kasáren v Jízdecké ulici. V domě tom jsem se narodila já i sestra Růža. Bydleli jsme tam 18 dlouhých let. Byli jsme tam čtyři nájemníci, ale zatím co my jsme zůstávali na starém místě, ti druzí se častěji střídali.

Práce v dílnách byla pro tatínka příliš zlá. Ne snad, že jeho ruce byly práci nezvyklé, ale pracoval na dráze, která se tehdy začínala stavět a byl nucen vozit v horkém popeli nevím již jaké věci. Stále měl boty propáleny a jeho nohy tím velice trpěly.

Maminka měla z domova nějakou stovku zlatých, i zařídili si obchůdek máslem, vejci a drůbeží, což roznášeli po domech našeho města. Avšak i zde se našel háček: lidé hřešili a rádi zůstávali za donesené zboží dlužní, což jistě nebylo pro tak malý obchůdek zdrávo. Po delším čase se tatínek rozhodl ke koupi vozíku se dvěma silnými psy, a začal vozit zboží až do Prahy do 'Karlínského trhu jednou týdně. Dráha z Nymburka nebyla tehdy ještě hotova. Nejdříve se stavěla v “Pečkách na dráze”. Byla to jistě cesta unavující, dlouhá, trvající dvanáct hodin.

Za městem Sadskou, kudy vedla přímá cesta do Velenky, táhl se hodinu cestu panský les, jmenoval se Kersko. Tamtudy projíždělo se se zbožím velice nebezpečně, ne-

bot' v lese tom skrývali se tehdy různí zločinci a zloději, kteří formany přepadávali a o zboží okrádali. Tam vždy tatínek vypřáhnul jednoho psa, sám musel pomáhat táhnout a druhého psa měl pro ochranu, puštěného, ale připoutaného na šňůře. Zlá, tuze zlá bývala tak dlouhá cesta za všelikých nepohod . . .

Do vesnice se jezdilo první dny v týdnu. Nejdříve pro husy a kachny — "hladové" se říkávalo, neboť byly živý pouze s pastvy. Potom pro kuřata, holoubata a na zimu pro zvěř při honitbách. Na převážení zvěře muselo být zvláštní povolení, starostou podepsané, aby snad zvěř nebyla kupována od pytláků.

Vesničky na pohled jako pohádka — některé zapadlé do lesů, kde byl v létě příjemný chládek a vůně pryskyřice. Byla těch vesniček celá řádka, které se navštěvovaly až třikrát týdně. Byl to Ronov, Bobnice, Mečír, Křinec, Seletice, Loučeře, Bošín, Zbožíčko. Též na druhé straně města několik vesniček, z nichž nejvíce pamatují Vápensko. V těch vesničkách žila naše drahá maminka za pohody i nepohody tři dny v týdnu. Od pondělí časné ráno — v létě dokonce vyjížděla již ve dvě hodiny po půl noci. Muselo to být tak časné, aby se se psy jelo za chládku. Domů přijíždělo se ve středu, často až po půl noci.

Obchod pro naše město trval dále a kdo si co objednal, to jsme donášeli. Bylo s tím často mnoho práce, ale na úvěr jsme již nic nedávali. Při tomto obchodu již jako děti přišli jsme do všech lepších domů — jako fara, pan starosta Dr. Krouský, p. stavitel Červený, p. major Červenka, všichni velcí úředníci, nemocnice, všichni lékaři, všechny hostince a hotely, restaurace, a různá městská honorace. Mezi našim odběrateli byli také všichni israelští obchodníci, obchod dřívím, uhlím, obchody střížní, vinárny, krupaři, knihkupci, kožešníci, kloboučníci — tedy odběratelů bylo stále dost, též z obou mlýnů docházeli a objednávali drůbež. Po jaru se přivážela kůzlátka 2—3 týdny stará. Na Vánoce jsme dokrmovali krocany, kteří pili mléko, aby měli dobré bílé maso. Celou zimu byla sezona na pěkné kapouny. Čajového másla svážela ma-

minka na tři tuny každý týden. Vejce se počítala na kopy a mandele. Kopa 60 kusů, mandel 15 kusů. Vajec se sehnalo týdně 250 kop a po jaru, kdy slepičky hodně nesly, o mnoho více. Tvarohu celá veliká kola . . .

Ve středu hned po půl noci chodily k nám dvě ženy pomáhat škubat husy. Plat měly od kusu. Husám se musely umýt nožičky, které se po oškubání založily na záda a rovněž tak křídla, aby husa měla pěkný kulatý vzhled. Řez na krku se ovázal papírem. Oškubané se nosily k řezníkovi do hlubokého sklepa po točitých schodech na led, kde byla rozložena žitná sláma.

Druhý den se škubala kuřata a holoubata. Vejce rovnala se do ohromných nůši a prokládala se jemnou ječnou slamou, aby se nerozbila. To byla práce maminky. Její ruce to tak výtečně uměly, že málo se těch vajíček rozbilo. Vážilo se máslo a dávalo do pergamenového papíru, aby bylo naprosto čisté a zaručené váhy. Některá panímáma vážila "knop" . . . ale ponejvíce vážily dobře a některá dávala přívazkem i o kus více, což zůstávala na hluboké míse každý týden v naší domácnosti. Nikdy jsme nebyli v domě bez másla. Tatínek říkával: "Kde není zamknutý chléb, tam je dobře . . ." A u nás bylo opravdu dobře. Ale té práce! Práce strašná kupa a takřka nekořeň. Maminka říkala: práce do strhání těla.

Přívezené hladové husy byly první týden na ovse, aby se zajedly. Do toho ovsa se vařily velké hrnce bramborů, které se tloukem utloukly a míchaly s ovsem a ječným šrotem a dávaly do kotečů, t. j. dlouhých žlábků. Za 8 týdnů se husy začaly krmit šíškami. Krmívali jsme jich sto dvacet i více. Muselo se krmit pravidelně každých 6 hodin, i v noci. To byla práce stále dokola, v neděli, ve svátek právě tak jako každý jiný den. Mimo to bylo zde k obdělávání hodně kopců pole k pěstování bramborů a obilí, aby bylo dost slámy na podestýlání. Maminka měla ty cesty do vesnic raději nežli doma starosti s polem. Tatínek přivážel šrot ze mlýna, kam dával nakoupený ječmen. Žito jsme dali semlít na chleba, který uměla maminka tak dobře válet a který byl na velikých ošátkách donášen k pekaři k upečení.

Když se v našem městě dostavěla dráha, přestal ta tínek jezdit se svým vozíkem do Prahy a maminka začala zboží posílat jako "Mitgepäck" (německé slovo, značící: jako zavazadlo) a také sama dojížděla vlakem. Bývala v pátek a v sobotu v Karlíně na náměstí na trhu. Měla i tam svoje odběratele, ale přec někdy obchod byl menší, zvláště za dostavivší se nepohody. Tedy co zbylo, byla zase nucena roznést, Měla již svoje místa, kam to nosila. Dovezené zboží měla složeno v kupeckém krámu pana Antonína Jeřábka, který měl obchod na Karlínském náměstí.

Od šesté hodiny ranní začínal trh. Všichni si rovnali svoje věci do řady, zaplatilo se z místa a prodávalo do devíti hodin večer. Když vanul mrazivý vítr od Vltavy a foukalo to i ze Žižkovského kopce, to bylo vždy pro prodávající "trhovkyně" (tak se jím přezdívalo) utrpení veliké. A musela-li maminka po svých odběratelích mnoho zboží ještě druhý den roznášet a je nabízet, po případě i vyměnit za jiné věci, říkala, když přišla domů: "Moje děti, nemluvte na mě, já jsem k smrti unavena . . . ! Byla nám taková zima, že jsme byly promrzlé na kost, ani horký čaj nás nezahřál . . ." Po všechny moje zimy, které byly také ostré, jsem vzpomínala na ta slova naší maminky a vždy přála jsem si do toho se vžít, abych poznala, jaká byla trpitelka. "Život není pohádka a v bázni Boží musíme vše snášet," šeptávala ta dobrá duše. I my doma jsme všelijak zkoušeli — jako je tomu asi v každé práci a všude jinak — ale vždy více toho nepříjemného nežli dobrého.

Z karlínského obchodu pana Jeřábka vozila maminka selkám na venkov čerstvé praženou kávu. Nevím právě kolik, ale býval to velikánský balík, sotva k uneseení. Mimo kávy nosila též mleté koření, citrony, fíky a jiné podobné zboží, které ve vesnických krámcích nebylo k dostání. Za ten nákup pan Jeřábek na nás pamatoval vždy velkým kornoutem různých špalíčků (bonbonů) neb bo pletencem fíků . . . Pomeranče nám maminka koupila a stále měla pro nás v zásobě něco schováno. Když jsme skotačili, jak už to mezi dětmi bývá, vždy se křížovala

a lamentovala — její nervy nesnášely dětský rámus — ale nikdy nás nikoho neplácla — naopak, pouze nás napomenula a ze zásob dávala něco dobrého. To však stačilo abychom sami vycítili, že maminka chce mít ticho, že je příliš unavena a nemá času se s námi zlobit.

Jak byli jsme větší, hleděli jsme mamince co nejvíce pomáhat. Ostatně již od mládí byli jsme jako v kole — zapraženi do drobnějších prací a do všelikých pochůzek.

Zimního času se posílaly husy na sádlo vykrmené někde do pohraničí mezi Němce. Peří, to býval náš výdělek. Muselo se dbát, aby bylo čisté a dobře vysušené. Bylo ho několik druhů, z křídel zvlášť: krajová brka, asi 5—6 prvních zvlášť, potom prach zvlášť a šedivé též; i pěkné peří slepičí se prodalo. Všechno to peří šlo do Německa po všechna leta. My jsme je vozili k paní Hofmanové a ona s jinými věcmi to posílala na určité místo do velkoobchodu v Hamburгу. Brka, jejichž špičky se ustríhovaly, byla na rtuť do lékáren a na ozdobné špičky na cigára; brkových hřbetů se používalo na rozhor mezi žíně do matrací. To bývala práce vždy v zimě v únoru za celý rok. Husy jsme krmívaly až do Hromnic a potom ty první, mladé, na Svatojanskou pout' do Prahy, která připadala na 16. máje.

*

Již je tomu tak dávno, tak tuze dávno, když si na vše vzpomínám, vyprávěla nám maminka. Co bývalo doma smíchu — co drobných příhod. Kam se to vše podělo, kam se to ztratilo? Život to vzal — život tvrdý, nesvědomitý. Zapadly ty šťastné dny a zbyly — vzpomínky, které jsou uzavřeny v těžké knize života. Někdy, když srdce zabolí, otvíráme se slzou v oku ty stránky a zlehounka hladíme to písmo. Písmo zlaté, říkávala naše maminka.

Často vzpomínala na bratry. Jeden za druhým umírali hroznou plícní nemocí, jejíž zárodek přinesli si z té slavné Vídně, odkud modní svět požadoval vyučených řemeslníků. Zemřeli do dvou let všichni tři. Těžký to byl smutek dědečka a babičky. Doma mladší syn zemřel na neštovice. Strašná nemoc řádila všude kolem. Z osmi dětí zbyly jenom tři: maminka, bratr Josef, který byl doma

obuvníkem, a bratr Vojtěch, který byl na dráze výhybkářem.

Jednoho dne, kdy dědoušek dělal z pevných šňůrek velikou síť na ryby, ozvaly se něčí kroky na pěšince mezi zahrádkami. Brok zavrčel . . . dědeček se zahleděl oknem ven a povídá: "Četník jde k nám, asi něco nebo někoho hledá . . ." A vyšel přichozímu vstříc. Pan závodčí dotknul se prsty čepice, vytáhl notýsek a povídá: "Pane Jindra, tady nesu přepis, aby se váš syn Antonín dostavil k odvodu." Dědeček chvíli nemohl odpovéděti. "Rád přijímám," konečně promluvil, "ale jestli syn bude chtít se dostavit, to, pane závodčí, nevím, a poručit mu nemohu — — vždyť již je celý rok na hřbitově . . ." Zamžily se mu oči tou bolestnou vzpomínkou. Pan závodčí chvíli něco škrtal tužkou a pak beze slova pomalu odcházel.

Tak těžké rány osudu babička dlouze nepřezila. Zemřela ještě v dost mladých letech. Já se na ni pamatuji tuze málo. Dědoušek dožil se vysokého stáří a byl stále s rodinou Josefovou v tom samém domku. Docházel si na políčko a dělal síť.

*

Ve vzpomínkách na domov zabíhám do svých dětských let, kdy chůvou mně byl veliký křepelácký pes — jmenoval se "Lord". Vidím ho stále, měl srst dlouhou a huňatou. Prožil se mnou všechna ta zlatá léta mého dětství. Často jsem usínala na jeho kožíšku a on trpělivě čekal, až se vyspím. I každou mušku odháněl a nikdo cizí nesměl na mě sáhnouti.

Lorda jsme měli celých dvanáct roků. Potom byl dlouho nemocen, a tatínek, nechtě, aby se dlouho trápil, dal ho jednoho dne — když jsme byly se sestrou ve škole — zastřelit a kůži s něho měli jsme na památku vydělanou a podšitou zeleným sukem. Tatínek říkával: "To je pes . . . všemu rozumí — jenom mluvit —" Já se sestrou obě jsme pro něho plakaly.

Do tahu k vozu bývali silní řezničí psi. Za těch časů se jich hodně používalo. Opatření kšírky zapřahali se do vozíků a jezdili s nimi mlékaři, sadaři, kteří skupovali ovoce, řezníci, různí podomní obchodníci, i na vý-

roční trhy ve městě se svázelo se psy různé zboží. Maminka na svých cestách často mnoho zkusila. Nebývaly dříve silnice tak upravené jako teď. Na podzim, kdy bývalo deštivo a bláto na silnicích hluboké, mívala maminka často boty až přes vrch plné bláta. Sukně blátem potřísněné a promočené až hrůza. To bývala zkouška jak pro maminku, tak i pro psy. Bývali tak unaveni, že se jim ani druhý den z boudy nechtělo. A co maminka — či pro ni to byl výlet? Až za mnoho let jsme uměli pochopit všechnu tu její námahu a krvavou dřinu. Často mě posílala k vodě vypláchnout ty její plné boty bláta. Boty, aby k takovým cestám byly způsobilé, musely být zhotoveny z telecí kůže a bez podšívky. Do Prahy byly zase boty podšité beránkem, aby v zimě hřály.

*

Jak jsem se již zmínila, bydleli jsme ve velkém domě v Jízdecké ulici. Naproti přes ulici stála jako pevnost dragounská kasárna, maštale pro koně a potřebné kancelářské místnosti. My drobné děti z ulice často jsme zaběhly až do vnitřku kasáren mezi vojáky a přihlíželi execirce na kasárenském nádvoří. Na koně mě posazoval známý pan lajtnant, který chodil do našeho domu nahoru k paní Kottenburkové jako domácí přítel — což se však jenom šeptalo. Brávali mě s sebou na vycházku na střelnici, i do bytu mě nosil, což vím však jenom z vyprávění a sama se na to nepamatuji. Maminka říkávala, že mě měli oba rádi a zároveň že jsem byla jejich zástěrkou . . .

V tom velkém domě bydleli jsme čtyři nájemníci: dva dole a dva nahoře. Dole jsme byli, jak dalece se pamatuji, my a pana Krále dílna na šicí stroje. Pan Král byl človíček malý a býval příliš zlostný, nešlo-li vše podle jeho noty; to učedníci byli pohlavkování na potkání. Jeho manželka tam přišla velice zřídka; byla silné postavy, větší než pan Král, ale povahy mírné a stále jako zakřiknuta od toho "na vysokých kramflíčkách" pana mistra. I náš tatínek se odhodlal toníka k němu dáti do učení. Bylo to tehdy dobré řemeslo — ale to zacházení s kluky nemohlo se dlouho vydržet a tatínek vzal svého syna z učení

od pana Krále a nikdy více se o té mrzutosti skrze vztek-
lého pana mistra ani nezavadilo.

Toník šel do učení na pilníkařinu k panu Houskovi na "kopečku", jak se tam říkalo. Bylo to pár domků na nízké terase nad břehem vody v té samé ulici. Řemeslo pilníkářské bylo tehdy tuze těžké. Pracovalo se ručně a na ostré dláto stálým tempem dopadalo rukou zvedané těžké kladivo. V ohni se ty pilníky rozžhavily do červena a v chladné vodě kalily, aby byly náležitě tvrdé. Do práce docházel bratříček hned o šesté ráno, den jak den. A když se ty pilníky kalily, chodíval domů až po půl noci. Po ta tři leta co se učil, tatínek se o něho staral a panu mistrovi ještě vysázal za vyučení sedm desítek.

Maminka celou neděli vařila a napekla buchet, aby Toník měl co nosit s sebou do dílny na svačiny, neboť tak těžká práce vyžadovala vydatnou stravu.

V hořejším poschodí nad námi bydleli Dolejšovi — rodina pozůstávající ze samých drobných dětí. Jejich otec chodil do dílen u dráhy na zámečnickou práci. Děti Dolejšů, chudáci, neměli takový domov jako my; bývaly odstrkovány — ani u velkého stolu nejedly, jenom u malého v koutku světnice. Pro tátu se vařilo zvlášť a pro matku s dětmi také zvlášť. To mně právě připadalo jako jiný svět a nedovedla jsem v hlavě porovnat ten rozdíl našeho domova, kde my děti jsme byly u stolu na prvním místě.

Rodina Pávkových se přistěhovala po paní Krotenburkové. Měli dvě děti, Růženku a Edáčka, a měli u sebe babičku, která bývala zlá. Zlá na nás děti v celém domě a zlá na upracovanou, uštvanou svoji nevěstu, která chodila všechny dny v týdně na práci, pomáhat ve veliké kovářské dílně, kde bylo několik dělníků. Tam na ně prala, žehlila a vařila, dům uklízela. Domů jídla nanosila, co dostala v té práci a ještě pořád nebyla dost pilná pro tu zlou babičku, která jenom hledala mrzutosti a stále žalovala synovi na nevěstu. Syn byl veliký dobrák, který by ani kuřeti neublížil, natož své ženě a na všechny ty žaloby jen němě kýval hlavou a nechával si pro sebe, co babička zbytečně svým zlým jazykem naklapala.

Pan Král dělal dobré obchody se šicími stroji a správami. Za nějaký čas se odstěhoval do svého domu, poblíže náměstí, kde snad jeho syn-následník doposud ten rozšířený obchod vede. Firma Král byla známa široko daleko.

Po Králových musela paní domácí celý byt dávat do pořádku: bílilo se, malovalo, spravovala kamna. Do opraveného bytu se nastěhovala rodina Kreucová. Měli šest dětí: čtyři hochy a dvě děvčata. Byli to Vojtěch, jmenovec po otci, Zdeněk, Oldřich a Jaroslav, Libuše a Marie. Měli řezbářskou dílnu — ponky a různé věci do toho řemesla spadající nastěhovali do velké kuchyně, a do pokoje se chodilo na chudá lůžka spát. Bydleli tam s námi řadu dlouhých let. Dobře jsme navzájem s tou rodinou vycházeli. Bohužel za jejich kliku brala často bída — bída, která se skrývala v každém záhybu chudého příbytku, bída zatajovaná, kterou se styděli pán i paní přiznat, kterou nikdy neodhalili v její hloubce. Pan Kreuc vyřezával krásné, umělecké věci. Z Loučenského zámku dostával mnoho práce na ozdobné parůžky do loveckého sálu — do kaplí a kostelů vyřezávané kapličky na sošky svatých, kasety s ovocem, hroznem vína — se skloněnou hlavou Krista přibitého na kříži, různé rámy na oltáře, andělíčky a mnoho jiných věcí. Paní pilně pomáhala mimo své práce se šesti dětmi. Rámy se natíraly barvou čokoládovou, sošky se hladily skelným papírem. Vše vyžadovalo jistou něhu, aby vše vyhlíželo co nejvěrněji. Při té práci rádi si nechávali nahlas předčítat z knih přinesených z knihovny svými syny.

Bídu ve svém uměleckém zaměstnání chtěli zahánět loterií, ve kterou oba věřili, že jim musí pomoci v podobě výhry a že potom se svými dětmi vybřednou na výslunní. Děti měli tuze rádi a stále plánovali, co vše se musejí naučit. Viděli je vysoko ve svých myšlenkách, protože všichni hoši byli nadaní a posílali je do hudebních hodin. Při tom často, přechasto nebylo chleba, umělecká rodina živořila až z toho bývalo úzko. Oba rodičové pracovali od časného rána do noci a přece výdělek jejich byl malý. Pan Kreuc velice miloval svoje dcerušky a dával jim vždy

přednost před chlapci. Všichni čtyři chlapci byli starší nežli jejich sestřičky.

Když Liduška začala chodit do první třídy, zavítala do jejich rodiny strašná, houbná nemoc — nemoc těch špatně živěných dětí, která se ráda zahrnížďovala do rodin s velkým přírůstkem dětí — tuberkulosa . . . Kašel, zlý kašel dusil. Tíha visela ve vzduchu jako Damoklův meč — tíha starostí o milované dítě neměla nikde konce. Často otec klečel u postele svého miláčka a ve své bezmocnosti líbal Libuščiny ručičky, které vyhublé ležely na chudé pokrývce — chladly každého dne více — až docela zledověly. Neodvratná, neúprosná smrt přišla za listopadového dne — jen se mihla — a zanechala to krásné, všemi ctnostmi nadané dítě jako ledové. Leželo s vyzáblým tělíčkem a s příšerně černým krčkem — leželo jako výkřik ubohosti . . . Jaký žal byl v každém kroku rodičů, neumím popsat, slov není pro ten nevýslovný smutek, který je již vůbec neopustil.

Nemoc zlá se zahrníždila a hlodala v jejich rodině — do roka pochovali za těch samých příznaků syna Zdeňka, chlapce plného něhy, plného úsluhy . . . Pan dr. Kubín chodil k němu denně, za což nic nežádal a ještě bílé králíčky přinesl pro radost. Nemoc vyssála snad morek z kostí a hezký chlapec byl jenom jako dřevěný panák. Matce se již kazil od ustavičného pláče zrak. Byl to život plný strachu a zoufání, když rozstonal se další chlapec, nejstarší syn Vojtěch a strašlivá úzkost tím ještě víc rozšířena. Smrt se zde rvala se životem a je těžko popsat celé to zoufání, které se před dětmi tajilo, jenom aby věřily ve svoje uzdravení. Zase pan Kubín dělal návštěvy a zase proudy nových slz utajovaných a zžíravá bolest nejistoty v chudé domácnosti. Opuchlé nohy se leskly, ruce táty je hladily — jak těžko je popsat tak smutné vzpomínky . . . Řezbářská dílna byla zaprášena, mnohá umělecká díla nedodělaná — nebylo již síly v tom všem neštěstí, kde žilo tolik hoře.

Pan Kreuc šel poníženě prosit — na zámek do Loučeně, na zámek do Poděbrad, kde vyprosil si na kolenou milost a lepší práci, lepší živobytí pro svoji ženu, kterou

až chorobně miloval a pro svoje zákeřnou nemocí pronásledované děti. Odstěhovali se zase s tou vší ubohostí do Poděbrad, kde ze zámku dostali objednávky, které jim zajišťovaly v pilné práci lepší chléb. Měli ještě Oldřicha, Jaroslava a Mařenku.

Za nějaký rok, když jsem měla příležitost je vyhledat v Poděbradech, měli již jenom Oldřicha . . . Právě před půl rokem pochovali Mařenku . . . Ukazovali mně její obrázek, jak byla hezká a v učení pilná. Jak mě pálil ten obrázek v ruce, která se mně chvěla.

Byla to rodina opravdu hodná. Paní Kreucová byla dcerou ze mlýna od nás hodně vzdáleného. Uměli mnoho pěkných věcí vyprávěti. Též se svojí rodinou v těch svízelích chudoby mnoho prodělali — ještě dříve než jsme je poznali.

Po rodině Dolejšových přistěhovala se do prvního poschodí rodina Machova. Byli to lidé mladí a veselí, samý šprým, jak je zapsáno v mé paměti. Pan Mach byl úředníkem na dráze. Paní byla samá vtipná kaše, samý humor. Když se k nám přistěhovali, měli dvě dcerušky, Růžu a Máňu. Třetí dcerušku dostali po roce a pan Mach se hněval, že nepřišel toužebně očekávaný syn. Ale ani ten nenechal na sebe dlouho čekat a byl uvítán slavnostně . . . Řádka dětí přibývala a prodloužila se za pár let na číslo sedm. Přišla ještě Milada, Otík a Adela. Adela byla diblík roztomilý a navyváděla kousků za čtyři kluky. Chodívala jsem těm mladším dětem za kmotru při křtu. Po návratu z kostela byla vždy nachystána hostina ze samého cukroví pro všechny děti v domě. A tou slavnou hostinou jsme zase my děti mezi sebe přijaly nového světoobčana . . .

S rodinou Machovou jsme zůstávali stále v dobrém přátelství — až po dnešní čas a jsou to opravdu celoživotní leta, která nás upřímně spojovala.

Naše město Nymburk má historickou minulost a je v historii také zapsáno. Jeho mnoho set let starý kostel sv. Jilji, byl veliký, kamenný, gotického slohu, s pěknou věží, a hlahol jeho velkých zvonů byl opěvován ve všech povídkách a romancích našeho města. Fara přiléhala za

Kostelním náměstím k starým hradbám, kterými bývalo město obeháno a jimi chráněno proti vpádu nepřítele. Hradby byly opravovány a udržovány až do našich dob se všemi střílnami a věžičkami jako památná ozdoba města. Maminka nám vždy vyprávěla o branách, které uzavíraly město, i o padacích mostech, které se zvedaly každého večera. Byla to brána Boleslavská, Bobnická, Dráhelská, Svatojiřská a Fortna, která je zachována až do přítomné doby. Brány chránily Nymburk před vpádem nepřítele do města. Město leží na samém toku řeky Labe, přes níž klenul se dřevěný most. Na jaře bývalo Labe silně rozvodněné, takže často zalabské domečky utrpěly povodní nenahraditelnou škodu. Mnoho dříví se plavilo na vorech po této řece a bývalo jich k nepřehlédnutí.

Celou šířku Labe přetínal jez, který držel vodu pro krásný, výstavný mlýn pana Radimského, známý daleko široko. O Nymburském mlýnu šla všude dobrá pověst. Veliká jeho kola točila se za stále stejného klapotu ve dne v noci. Mlelo se pro celé daleké okolí a povozy sjížděly se sem ze všech stran, přivážejíce obilí a odvázející odtud mouku. Pan Radimský vystavěl pro svoji paní pěkný dům o dvou patrech. Před domem byla řada kaštanů a záhonky květin. Paní Radimská uměla málo česky. O jejím pohádkovém věnu se po městě jen šeptalo. Byla to paní hezká a nosila se vysoko. Zdržovala se však v našem městě tuze málo, pouze za letní doby, zbytek roku trávila ve Vídni nebo v Praze, kde nacházela zalíbení ve "dvojím suknu" důstojníků. Když zavítala do mlýna, byl na její počest vztýčen prapor a dvě kuchařky byly pilně zaměstnány ve veliké kuchyni, ve které zářilo vyleštěné kuchyňské nádobí.

Kolem paní mlynářky otáčeli se sami mladí důstojníci, kteří přijížděli sem na návštěvu, snad aby jim paní mlynářka oplácela poklony z velkoměstských plesů a je hostila. Projížděli se v lodičkách na vlnách Labe, projížděli se v pěkném kočáru, taženém dvěma páry krásných koní. Často jsem donášela do jejich kuchyně objednanou drůbež a hroudy čajového másla. Chodila jsem tam ráda; kuchařka vždy na mě pamatovala nějakým mlsem

a nádavkem dostala jsem pokaždé od milostpaní desetník od cesty.

Manželé Radimských měli dva syny, vzrostlé jako panny, ale pýcha v nich byla knížecí. Nikdy na pozdrav ani neodpověděli, což jsem si dobře zapamatovala a více si kluků-milostpánů, když mně přišli do cesty, ani nevšímala. Mlynář byl postavy vysoké, s bradkou zastřiženou do špičky a modrých očí. Tatínek o něm říkával, že je opravdu lidový člověk. Šeptávalo se sice cosi o nějakých tajných chybách, o nějakých zástěrkách, ale nevím, byla-li to pravda. Já byla přesvědčena, že je hodným pánem, žádná pýcha v něm nebyla. Nechal mne projíti s mládkem celý mlýn, abych prý viděla, jak ta moučka do pytlů padá . . . Hrůza mnou otřásala z té podívané, kde točilo se ohromné kolo a třásla se řídká podlaha nad hlubokou, šedou vodou Labe — snad peklo jsem si hůře nepředstavovala, jaká hrůza šla z valicích se vod, nadřazených v jezdu a pouštěných na ohromné mlýnské kolo, kterým se uváděly do pohybu stroje. Hlava se točila a divný pocit úzkosti zůstával ze všeho toho rámusu. Dlouho jsem přemýšlela o tom, jak je možno tam v tom strážidelném místě být a pracovat.

Druhý mlýn v našem královském městě patřil panu Teklovi; říkalo se tam "ve Mlýnku". Pan Tekl tam sám nebydlel, jenom jeho pan správce. Mlýnek byl postaven na umělém ramenu Labe. Byla to velká budova, při které byla pekárna a krám, kde prodával se chléb a též housky a žemle. Budova pozůstávala ze dvou pater, na jejíž zadní straně byla přistavěna korkárna na výrobu umělého korku. Rameno Labe byla vedena kolem města dvě. Byly to Malé a Velké Valy. Právě toto druhé rameno bylo hluboké a po celé jeho délce postavena pěkná štuková terasa — nahoře s úzkým chodníčkem a schodištěm, aby se k vodě mohlo z ulice, kde byly dvory Brzorádů, Cedrichů a Dlabačů a odtud byl i vjezd, kde se plavili koně a myly vozy. Mlýnek páně Teklův seděl u mostu na rameni Velkých Valů. Voda měla zde dosti prudký spád a bylo jí tolik, aby stačila k pohonu mlýnského kola. Později tam pan Tekl postavil turbinu, na jejíž pomoc spoléhal,

když bylo v Labi málo vody a následkem toho ve Valech velmi nízká.

Když zavítala rodina Teklů do mlýnka, bývala vždy našim odběratelem. Též v Praze maminka navštěvovala jejich dům. Měli v našem městě sourozence a sice byl to starý mládenec Vincenc a stará panna Marie Teklová, kteří měli zahradnictví, Zdělili po rodičích dům a velkou zahradu, která se táhla až pod školu kolem Labe. Říkalo se tam na "Parkáně". Bratr i sestra zůstali až do smrti svobodnými. Marie měla majestátní postavu — hrávala s ochotníky divadlo a její postava byla jako stvořena pro úlohy královen a také v nich nejlépe vynikala. Její bratr byl starý parádník, chodil si často jako nějaký hrabě a nikdy bez květiny v knoflíkové dírce svého kabátu. Jinak byli z té staré české rodiny a mnoho lidí kolem nich mělo se dobře. Mnohdy i nám, že jsme byli blízcí sousedé a stará známost, nasypal ryb půl čeřenu Růžence do zástěry nebo do tašky, když tam šla pro něco do zahrady, a říkával: "To je pro tatínka k večeři . . ."

To jsem se zatoulala po našem městě, kde v každé ulici je nějaká ta stará vzpomínka. Ted' se zase vrátím do začátku mých vzpomínek.

Sotva jsme byli asi třetí rok našeho stáří, dala nás maminka do malé školky — "opatrovny". Byla z Jízdecké ulice dost daleko, v obecním domě, který byl v popředí toho Parkánu — zahrady Vincence Tekla. Mnoho těch dětských písniček a drobných deklamovánek zůstalo v našich vzpomínkách a bylo později často opakováno.

Za moji návštěvy zmíněné mateřské školky nás tam ošetřovala slečna Bokova — dodnes jí pamatuji. Byla vysoké postavy a tmavých očí. Říkala mně "moje cibulko". Nevím proč, vždyť jsem byla jako jiné holčičky. V pozdějších letech jsem pochopila, že snad to bylo za dárky, které jí maminka sem tam podstrčila.

Po slečně Bokové, která dosloužila, nastoupila slečna Pecoldová. Chodívala se svou starou maminkou každého dne navečer na hřbitov, kde měla pochovaného tatínka a bratra, kterého tuze želely, protože zemřel v rozkvětu mládí, když právě dostudoval a měl nastoupiti svoji ži-

votní dráhu, od níž si stará matička tolik slibovala, když všechny její úspory pohltily studie nadaného syna. Dcera jako učitelka pouze v mateřské školce neměla příjem veliký, sotva to stačilo na to nejnnutnější. Vidím je dodnes v jejich smutečním šatě — jako dvě zbloudilé duše.

Do školky jsem nosila líkovou taštičku, ozdobenou přišitými na ní soukennými květy. V taštičce byla svačina. Chodívala jsem ráda po ulici při zdích domků a taštičkou jsem brousila o zed'. To dopalovalo bratříčka Toníčka a často — protože musel za mě doma ručit — zatahal mě za copánek anebo počastoval dvěma štulci. Nikdy jsem však na něho nežalovala — snad jsem na to i zapomněla z lásky k bratříčkovi, který býval v mých očích velikým a měla jsem ho hrozně ráda. Vždy pro mne mnoho a spravedlivě udělal a byly jsme na něm se sestrou Růženkou dost závislé.

Dokud byli jsme drobnými dětmi a maminka bývala doma tak říkajíc jenom hostem, mívali jsme v domácnosti pomocníci, jakousi vdovu jménem Volfka — jinak jsme jí neříkali. K té jsme se se vším obraceli a bývala k nám hodná. Odjela jednou na návštěvu někam do pohraničí k synovi, tam se roznemohla a zemřela. Na její místo nastoupila Lěna — příjmení již nepamatuji. Byla u nás dlouhá leta; byla nemluvná a v práci tuze zdoluhavá — jinak byla na nás všestranně hodná a naše skotačení ji neunavovalo. Jenom když maminka byla doma, musela mít svaté ticho. Nesmělo se lomozit židlí u stolu ani kopnout do trnože a kdyby byl někdo z nás popotáhl nosem, maminka byla by jistojistě vyletěla z kůže. To bylo vše jako desatero Boží a to muselo se přesně dodržovat. Přes to však milovat a zase milovat jsme museli tu dobrou maminku, jejíž život byla práce, život těžký — "život bez rukávů" . . . říkávalo se. "Jen zbytečně nehubuj . . ." říkával tatínek. — "Ach, což pak ty — ty nic nevidíš a necháváš je všechno dělat — a on i by rostli jako to dříví v lese . . ." A tatínek vždy to ukončil: "Ale, matinko, ty jsi bláhová — vždyť jsou to ještě děti!"

Po mateřské školce nastala škola obecná, kde všechno již bylo docela jiné. V obecné škole jsem měla slečnu

Vorlíčkovou — milou a dobrou, která dobře na nás působila a všichni ve třídě jsme ji měli rádi.

Maminka nám vyprávěla, jak na místě, kde nyní stála naše krásná škola, dívčí i chlapecká, byl dříve opuštěný polozbořený klášter. U kláštera byla pěkná menší kaple, která dosud stojí na svém místě a chodívali jsme do ní dvakrát týdně na mši před vyučováním; bývala to povinnost katolických žaček o žáků. Později, jako žáci vyšších tříd mnohokrát zpívali jsme čtyřhlasně na kůru pěkné písně, které nás naučil pan učitel Knobloch; hrál krásně na housle a my se ho dost báli, neboť býval velmi přísný a nic svým žákyním neprominul.

Když stavěli tu naši školu a kopali ve sklepech bývalého kláštera hlubší základy, vykopali mnoho dětských kostí, které mluvily za hříchy řeholníků, dávno již asi také zemřelých. "Nebylo udavačů a nebylo soudců," končila naše maminka vypravování a přidávala napomenutí: "Pamatujte si, že zahálka je počátek všech nepravostí. Na co je takový klášter, kde je plno kapucínů a jeptíšek, kteří ukrádají pánu Bohu čas . . . Hled'te, děti: moje práce je modlitba k Bohu, který je se mnou na poli i ve sklepe — na všech cestách i v noci, ani nemusím chodit mezi modlivé báby. Bůh je všude s námi."

V náboženských hodinách nás dvakrát v týdně vyučoval pan katecheta Trojan. Byl to starší pán a neměli jsme ho tuze rádi. Ve třetí třídě jsme šli poprvé k zpovědi a k přijímání. Měli jsme asi všichni ještě moc málo rozumu k takovému zpytování svědomí a odprošování všech kolem, aby odpustili, čím jsme jim ublížili. Dnes vím, že je to chyba či hloupost tak malých hříšníků něčím tak nesmyslným trápit. Já jsem zpytovala svoje svědomí na půdě — učil nás pan katecheta, že má to být ve skrytém, opuštěném místě — ale hříchy nemohla jsem si žádné uvědomit a opravdová lítost nepřišla, ani když jsem se štípala do tváří . . . Na konci roku byly vikářské zkoušky a výstava ručních prací v dívčí škole, kdežto chlapci měli výstavu svých výkresů a rýsování.

Důležitou úlohu zastával ve škole pan Jiránek, školník. Jeho orlí nos byl hodně k jedné straně, úsměv v očích

a malá dýmčička v ústech. Vždy byl opásán zelenou soukennou zástěrou s mosaznými kroužky, skrze něž byla protažena černá tkanice na zavázání. Pečlivě plnil svou úlohu, kterou měl v celé dívčí škole. Topil, donášel do všech chodeb čistou pitnou vodu, do tříd vodu k umývání rukou. "Byly jsme vždy jeho "karkulkami" nebo "repetilkami", jak nás nazýval, když jsme naň doléhaly se žádostí, aby si v dolejší chodbě pospíšil se zvoněním, signálem to k ukončení vyučování. Paní Jiránková byla menší postavy, kulat'oučkého obličej, vždy usměvavého, avšak pro nás školačky nebyla tak důležitá jako pan školník se svým čarovným zvoncem.

Krásnou vzpomínku ve svém srdci chovám pro učitelku fyziky a přírodopisu, slečnu Annu Lubasovou. Zvláštní jemnost dýchala z celého jejího vzezření a v našich očích neobyčejně hezká — i to její jméno zdálo se nám tak zvláštní a pěkné. Jednoduchá prostota pojila se se všemi jejími vyžadovanými ctnostmi. Zastávala vše s pečlivou přesností a hlavně netrpěla nijakých dolézavostí. Vyžadovala vždy přísné ticho kolem sebe a snažila se být ve svém jednání přímou a ke každému bez rozdílu poctivou. Každá žákyně at' bohatší anebo chudá byla u ní ceněna stejně a vážila si vždy chudých pilných žákyň, čímž hlavně zůstala v mých očích a v mých vzpomínkách na vysokém stupni. Uměla tak pěkně vypravovat a příklady obrazně podat, že jsme si při její hodině přály, aby byla co nejdelší, aby tak brzy nekončila a slečna nám neodešla.

Pan učitel Jedlička byl vysoký pán pěkných šedivých vlasů a přímých modrých očí. Vidím ho ve svých vzpomínkách vždy ve světlých šatech a žlutých botách. Někdy jsme se kolem něho sesypaly jako dotěrné mouchy — usmíval se tak málo, i nás zaháněl a říkal nám "vy trápivé sloty" — čemuž jsme se nehorázně smály. Nejkrásnější vzpomínky zanechaly v mojí duši jeho housle, na něž uměl tak překrásně hrát. Nevím, jaké asi těžkosti měl ve svém jednoduchém životě. Byl dlouhá leta vdovcem — bez dětí — to je vše, kam sahala naše vědomost o panu učiteli, který byl samotář. V hodině počtů napsal celou

řadu příkladů a přesně, s velíkou trpělivostí podal nám vysvětlení, jak ty úločky budeme vypočítávat. Když jsme se daly pilně do práce, pan učitel jakoby úplně zapomněl na své žáčky, ponořil se do svých vzpomínek a snad i do tajných svých bolů. Vzal housle, které stále nosil s sebou a začal hrát — toužit snad po tom, co ztratil, nebo čeho nemohl dosáhnouti . . . Božské zvuky nadpozemské krásy linuly se z jeho nástroje, plakaly a šeptaly, mluvily za duši, která toužila a vyzpívala všechnu touhu svého nitra vysoko otevřeným oknem. Bylo ticho . . . žádný ani nedýchal — celá třída byla jako začarována. Housličky hrály tišeji a tišeji — až nadobro ztichly . . . jen oči — modré oči, jen poněkud ztmavělé zůstaly široce rozevřeny dívat se do dále . . . Naše hlavy se sklonily v tom posvátném tichu. Po malé chvíli jsme zpozorovaly, že pan učitel vyšel ven, avšak ani nyní nikdo se neodvážil byť jen šeptem pokazit dojem toho vyzpívaného žalu. Ano, byl to žal — žal hluboký, avšak našemu nezralému dětskému rozumu neznámý . . . Jen stopy tísně zůstaly v našich jindy tak skotačivých očích — v očích mladých smíšků . . .

Když jsem přicházela po odpoledním vyučování domů, mívala jsem vždy již práci přichystánu. Tatínek byl diplomat, uměl nás k různým těm pracím tak chytře připoutat . . . to jenom nám říkával: "Musíte, dět'átka, pomáhat — vždyť já to nechci zadarmo, vždyť já vám všem budu platit —" Růža si vždy na dlouhý papír zapisovala každou prácičku, každou službičku, aby ji tatínek neošidil. A tatínek nám platil, při čemž se vždy usmíval a říkával: "Kolik již těch peněz máte? Vždyť já jistě udělám "pangrot", ale musíte to všechno dát mamince a ona vám něco v Praze za to koupí —"

Maminka zase říkala: "Tak, moje děvečko, až si sníš svačinu, musíš mně po domech roznést a prodat 10 nebo 12 párů koroptví — ony už pospíchají do kuchyně a do Prahy je nemohu vézt. To víš, já ti něco z Prahy přivezu. Pěkně všude vyříd' moje pozdravení — víš, řekneš: milostpaní, maminka se nechá poroučet a posílá koroptve." Po takovém poslání jsem prochodila mnoho domů,

nežli jsem to prodala, ale byla jsem pyšna na to, když maminka byla s mou prací spokojena.

Často, když jsem po těch domech velkých pánů chodila, uhodila mne do očí, ba přímo do čela, u samých domovních dveří, u samé kliky přibitá, zasklená cedulka, hlásající, že "Žebrota v tomto domě se přísně zapovídá!" Nemohla jsem se vynadivit, proč takové velké domy tak křiklavá opaření mají? A myslívala jsem si, proč v naší ulici není nikde takové cedule? Jistě že se zde každý žebráček takového nápisu zalekne a vrátí se. U nás v našem domě se dávaly do hrnčičku, bezuchém a stojícím na poliče, krejčárky a tatínek říkal: "Žádného žebráka neodeženem od našeho prahu: vždyť se také poctivě živí, když již dělat nemůže a není lehké prochodit všechny ulice nežli sežene po krejčárnkách na nocleh, který musí zaplatit." Takových žebráků přešel někdy denně velký počet. Některý opravdu sotva se držel na svých starých nohách. Denně jsme pomáhali takovým ubožákům — zatím co páni je zastrašovali tou výstražnou cedulí. Dlouho jsem jim nemohla odpustit tu jejich zatvrzelost srdce vůči žebrákům a odhánění jich ode dveří. Tatínek nám říkal: "Dej a bude ti dáno — přej a bude ti přáno." A vím, že ruka táty často pomohla ubohým a když se sbíralo na různé účely, nikdo nikdy neodešel od nás s prázdnou.

Ve škole jsme se sestřičkou Růženkou vždy odbíraly "Malého čtenáře", "Květy" i jiné časopisy. Z novin románky vystříhoval a skládal Toník. Měl knihy tuze rád, opatroval je a mnoho nedělních odpolední věnoval na jejich vázání. Dovedl to opravdu pěkně, i kalendáře po dvou dohromady vázal. Nakoupil klíhu a potřebného papíru a věnoval se tomu úkolu se vši svou vážností. Já a sestra často jsme utržily nějaký štulec, jestliže jsme se dost málo do jeho knihařiny pletly. Jinak byl v našich očích vždy tím nejlepším a velikým bratrem. Ještě jsme docházely do školy a Toník byl již vyučen svému těžkému řemeslu, pilnikařině. Již byl ve světě — "na vandru" — jak se říkalo. A maminka nikdy nezapomněla při svém jídle na Toníčka — "copak asi, chudinka, ve světě dělá — já vím, že by také rád kousek snědl." Když na

Vánoce nebo na Velikonoce přijel domů na návštěvu, to býval vždy u nás veliký svátek a vše se točilo kolem miláčka Toníka. Navezl nám vždy různých dárků — mně přivezl z Loun, kde dlouho pracoval, šicí stroj, na který jsem ještě nedovedla šlapat, teprve jsem se musela učit. Toníček se tedy již staral sám o sebe a vykonal na svém “vandru” mnoho dlouhých cest, aby poznal svoji vlast a “jiný svět”. V našich očích bylo to velmi daleko — dále nežli do Prahy, kam přece vlak jel tak dlouho, když nás maminka vezla na prázdniny.

Snad o každých prázdninách jsme někde bývali. V Praze i na venkově — měli jsme všude tolik míst, kam nás maminka zavezla. Na výlety v našem městě pořádané chodívaly jsme v selských krojích. Oh, to bylo těšení a učení se různým tancům při hudbě a se zpěvy! Maminka nás pěkně strojila, vždy obě stejně. V Praze okoukala vše hezké a měla dobrý vkus. Však nebylo ani divu . . . vždyť její život byl každého týdne rozdělen na život trojí: Byla ve vesnicích, byla v Praze a doma. Na těch svých svízelných cestách sbírala různé ty vědomosti, naučila se znáti dobré i špatné stránky lidu, ba věděla předem, jak kdo myslí a co dobrého je v něm. Úsudek a ponaučení nám přinášela — z každé cesty něco nového. Uměla o mnohém pěkně vyprávět a obrazně vše popsat. To bývalo vždy v neděli, kdy pro nás něco zažívala a kdy pro nás vařila a pekla. Pokaždé něco věděla, něco slyšela a něco prožila. Často jsme se něčemu i zasmáli. To byly zlaté chvílky domova, kdy nám bylo dopřáno také maminky trochu užít. A z těch jejích zkušeností nasbírali jsme mnoho užitečného.

Maminka uměla i pěkně číst — s patřičným přízvukem a pomlčkami, jak to vyžadují tečky, čárky, otazníky a vykřičníky. Bohužel nebylo to příliš často, kdy nám maminka předčítala — neměla času nazbyt. Stále ji honila ta věčná práce, která nedopřávala jí trochu času volného, ba ještě se ho k práci často nedostávalo — den byl pro ni příliš krátký. Nejhůře bývalo, když se zboží rovnalo do ohromných košů, nosilo se ze sklepa, prokládalo čistým papírem, prostěradly — i sláma šustila. Nebylo času

téměř ani na vaření a k jídlu. Maminka často, když se jí zdálo, že hodiny jdou příliš rychle, že každá ta půlhodinka utekla jako nic, — zastavila hodiny a řekla: “Já vám dám . . . abyste nebláznily!” To bylo smíchu, jak maminka na to vyžrála. Hodiny netloukly a maminka byla spokojena, že nebláznějí — jen šustot práce zůstal, práce nekonečné, která pohltila den jako nic a často chvatem zamotaná hlava zůstala . . .

Stávalo se někdy, že vesnické panímámy daly mamince mnohé věci, aby je dovezla jejich synům do Prahy, žádající od ní tuto službu, aby si zasloužila jejich přízně. Někdy tatínek no to bručel, ale maminka ráda vyhověla a říkala: “Musím mezi nimi žít a chci vyjít všude dobře; co mně to udělá, když to tam pro ty kluky vezmu?” Bývaly to kusy uzeného, kola chleba, kus másla a někdy i prádlo nebo nové boty, co maminky do Prahy svým synům posílaly, kteří tam buď studovali nebo se učili různým řemeslům. A jistě každý ten mládeneček rád uviděl ten vítaný pozdrav z domova, ten ranec nebo tašku plnou dobrých věcí. Za tu práci maminčina poslíčkování jsme se měli zase my dobře. To byl hrnec medu, koš ovoce, ošatka křížal nebo suchých švestek, pytlík ořechů a nebo zase dobré prázdniny, hrozen vína a nevím již ani co vše. To zase bylo jenom pro nás. Maminka z toho neznědla nic a vždy s velikým potěšením ty mlsnoty pro nás vozila. I od stavitelů Červených, kteří měli v Eliščině třídě veliký dům a zahradu, přinesla služka každý týden koš s prádlem, ovocem a masem pro svého studenta v Praze. Bydlel u paní doktorové, která byla vdovou a měla veliký dům. Zde stavitelův Pepánek měl dva pokoje a v kumbálku za kuchyní měl postel student-ubožák, který pomáhal Pepánkovi se školními úlohami a za to měl tam stravu a postel. “To by bylo všechno krásné,” říkala naše maminka, “jenom kdyby Pepíček toho chudáka zbytečně a z roupů netrápil.” Někdy i paní doktorová musela u rozpustilého Pepíčka zakročit. Nebylo však divu, neboť Pepíček byl z domova tuze rozmazlen — pýcha maminčina a její miláček . . . Měli ještě dceru Růženku,

ale ta byla pravý opak svého bratříčka. Skromná a jemná, dobrota hleděla z jejích očí.

Vedle domu Červených měli dlouhý domek Husákov. Jejich chlapci si hrávali s Pepánkem. Pepánek měl na dvoře postaveno pěkné jeviště, kde jsme o prázdninách hrávali dětské hry — bývala jsem také vždy pozvána, i dceruška domovnickova. Husákův syn byl na vojně a později za války plukovníkem. Nevím, zdali si také kdy ještě vzpomněl na naše hry. Pepíček po svých studiích byl až někde v Rusku na inženýrském místě. Kam přišel student, který mu v učení pomáhal, jsme se nedověděli; zapadl asi, jak už to bývalo, když nebylo protekce, nebo penězi posypaná pěšinka.

Po panu Dr. Krouském byl pan stavitel Červený dlouho starostou města. Jeho paní byla z Prahy a její otec profesorem na vyšších školách. Její sestra byla jako paní Červená učitelkou. Do jejich domu v Praze docházela maminka každý týden. Pan profesor byl již dávno vdovcem a stará hospodyně udržovala jejich domácnost. Paní Červená ve škole vůbec nevyučovala, protože se brzy provdala. Její sestřička zůstala svobodná a věnovala se cele učitelskému povolání. Bývala hodná jako anděl — říkávala maminka. Často jsme jako děti dostali od rodiny profesorovy i od rodiny Červených všeliké pěkné dárky, i sem tam pěknou hračku. Na cestu do Prahy brávala s sebou maminka do vlaku vždy těžký koš másla a košík vajec. To dodávala svým známým hned ve čtvrtek večer. Měla i řadu židovských bohatých odběratelů. A nebylo místečka mezi těmi známými, aby něčím nebylo na maminku pamatováno. U jedněch mívala schovánu večeři v troubě, u druhých musela vypít alespoň šálek čaje a vzít si zákusek. Vždyť leta letoucí k nim chodila a donášela dobré, poctivé zboží. Nejlepšími odběrateli byli židovští obchodníci; i když mamince na trhu něco zbylo, nikdy neodřekli, aby nekoupili. Maminka říkávala: "To je moje jistota, o kterou se opírám, když je toho potřeba."

Do Prahy nás maminka brávala, když tam byla nějaká slavnost nebo výstava. Byla jsem ještě moc malá, když byla výstava hospodářská. Nejvíce jsem si zapama-

tovala slavnostní průvod s prapory a v národních krojích, v němž nescházely ani kuchařky v bílých zástěrkách a s velikými vařečkami na rameni a řezníci s lesklými sekerami. Na samotnou výstavu se nepamatují, jenom vím, že mě držel nějaký pán vysoko v rukou, abych viděla, když přeřizli silný provaz a veliký balon s košem, v němž byli nějakí páni, se začal pomalu vznášet vzhůru.

Na prázdniny máme mnoho pěkných vzpomínek. Maminka mě a podruhé zase sestru Růženku dovezla buď do Prahy anebo po statcích do vesnic. Já jsem to měla velice ráda v Seleticích u Nováků. Když tam byla pout' v Loučenském zámku, kam byla asi hodina cesty, zavezl nás pantáta Nováků, mě i dcerku Emilku do zámecké zahrady. Příležitost k vidění té krásy parku a zámek z blízka, byla jenom o Loučenské pouti. Lesy byly hluboké a tmavé, až strašily. Všechno kouzlo pohádek a bájí o loupežnících jsme přikrčeny ve voze s Emilkou ve strachu prožívaly a ani jsme se neodvážily nahlas promluvit. Na zpáteční cestě po všem tom, co jsme viděly a prožily, byly jsme kouzelným proutkem únavy nadobro uspaný. Panímáma Nováková se divila, co že nás ta cesta tak zmohla a uložila nás starostlivě na lůžka ve veliké světnici. Ještě druhého dne bylo stále co vyprávěti. Emilka byla jejich jedináček a nerada mě pouštěla domů. Musela jsem jen slíbiti, že zase brzičko přijedu — třeba na nějaké svátky.

Do Prahy na prázdniny nás každého roku zvala paní Skleničková. Měli na Žižkově restauraci a na kopci zahradu pro svoje hosty, k níž vedly schody. V létě tam bývalo krásně — pro mne měla Praha vždy něco nového a zajímavého. Skleničkovi měli dvě děti, Slávka a Máňu. Slávek byl hodně starší a často se točil kolem hostů anebo v lokále hrával na veliké piano. S Mařenkou jsme "brousilý" po Praze — zatoulaly jsme se na Petřínskou rozhlednu, do hradu a do kostelů a shlédly kde jakou památku; kterou jsem minulý rok neviděla, musela jsem jistě viděti letos. Mařenka vymýšlela, kde jsme ještě nebyly a kam zase zítra půjdem. Ovšem korunou všech krás bylo pro mne Národní divadlo. A co museum na Václav-

ském náměstí — tam vydržely jsme po celé tři dny, prolétající se sály plných obrazů, různých věcí starých i nových, vycpaných ptáků a zvířet, i celá kostra velryby — to vše zanechávalo v nás veliký, nesmazatelný dojem. Prahu jsem nikdy nemohla dost vynachválit a unesena její krásou měla jsem dlouze o čem přemýšlet. Staré Město bylo samá uzounká ulička, plná malých obchůdků a usmolených dětí. Na rozích prodávali staří ošumělí lidé různé věci — i ruce žebráčků se natahovaly a jinde slepý hrál na harmoniku. Obchůdky s obnošeným šatstvem byly tam těmi chudšími často vyhledávány. Též kusy obstarožního nábytku byly před obchůdky vystavovány a zanechávaly podivný dojem z té jinak krásné Prahy. Tatínek říkával: "Čím větší město, tím více tam najdeš lidské bídy, která často dopouští se velikých hříchů, zlodějství, zákeřných přepadávání, ba ani vraždy někdy se za pár krejcarů hříšníci neštítí. Někdy i zlý osud krutě vede své oběti do zkázy. A často ti nevinní trpí za hříšníka, který je jim nablízku. Pamatujte děti na má slova — že v koruně lidství největší a nejkrásnější drahokam je práce — práce poctivá — at' na zlatě anebo na blátě — za kterou nikdy se nemá nikdo stydět. V této upřímnosti práce projdete život s čistým čelem, s čistým svědomím — a každému se můžete přímo podívat do očí, at' má jakýkoliv titul — at' je to třeba král, říkala maminka. Nikdy příliš nehrbte hřbet ve zbytečném ponížení — ani lidí, kteří rozhazují podlézavou chválu, neposlouchejte a nedejte se tou pitomostí ošidit. Nevěřte příliš nikomu, dokud ho dobře nepoznáte . . .

*

Dům, ve kterém jsme bydleli, patřil staré paní Dlačové, která měla ještě domů více. Obývala pěkný domek se svou sestrou na parkáně za hradbami města. Cesta do toho domku vedla skrze "Fortnu" na Kostelním náměstí. Z její zahrady, v níž bylo plno růží, angreštu, rybízu i ohromných jahod, byl překrásný pohled přes široké Labe na výletní ostrov "Střelnici" a Kovanskou dubinu. Celý ten domek i zahrada byly podepřeny velikými štukami zdiva, které měly základy přímo v těch labských

vodách. Jistě to bylo stavěno již dávno, protože kameny byly porostlé šedavým mechem. Hluboká voda se točila přímo pod Fortnou a pěna vody, když nadělala veliká kola, trhala se na bílé pruhy a chvátala po proudu na široký jez.

Stará rybárna, myslím, byla městským majetkem, ale naše paní domácí měla od jejích dveří klíče. Byla jsem uvnitř několikrát a památka ta mě zajímala. Jak dávno tomu, co dcera rybářova z toho domku převezla královnu Elišku Přemyslovnu, když utíkala se svou družinou za noci do našeho města. Jak asi na královnu působila ta ubohost rybářského domečku — o tom jsem přemýšlela často. Byl tam velký stůl, na něm nedohotovená síť na ryby, lavice u pece na chleba — pec sama sloužila zároveň za lůžko — a přibitá polička s několika hrnečky a talířky, malé okénko s vyhlídkou na Labe a další malé nad stolem. A takováto dcera chudé rodiny měla dost síly převézt na prámu celou družinu královny. Tato její služba zapsána jest v historii. Královna Eliška schovávala se v našem městě v Dlouhé třídě u bednáře p. Bradáče, jehož dílna snad již od dávných dob byla v rodině udržována — až pokud moje paměť sahá. Též ve velkém domě p. doktora Brzoráda našla královna Eliška se svojí družinou pohostinství a dočasný útulek. Po dlouhých letech, když dům zchátral, nechal jej p. Brzorád zbořit a na jeho místě stojí nový pěkný dům s památnou krásně zpracovanou fasádou v průčelí, která zobrazuje královnu Elišku a její družinu v životní velikosti, jak jsou koňmo na útěku. Dlouho nám byla ta památná ozdoba novinkou a nikdy jsme nezapomněli se zastavit a obdivovat tu krásu královny, pěkných koní i těch krásných pér a vlajících závojů, kdykoliv nás cesta vedla kolem.

Naproti přes ulici byl dům ve veliké zahradě, která byla obehnána se tří stran zdí, průčelí zdobily vysoké železné tyče s pozlacenými hroty na nízké zídce. Dům byl široký a měl jedno poschodí. Dole byla velká chodba opatřená těžkými koberci a nade dveřmi rytířský erb, který patřil panu Nebeskému. V domě se žilo v přepychu. Měli čtyři děti a každé mělo svého učitele. Kuchař-

ka i služebnictvo měli plné ruce práce. Často jsem tam donášela objednané zboží, zvláště mnoho drůbeže a zvěřiny. Pan Nebeský musel býti majitelem alespoň nějakých dolů, aby velikým příjmem kryl ve svém domě vydání, spojená s potřebami jeho rodiny. Měli pěkného bernardýnského psa, který se se mnou záhy spřátelil; dovedl mě za rukáv do domu a na zpáteční cestě vyprovázal mne mezi široká železná vrata. Zvědavé děti často vylézaly na zeď, již byla zahrada obehnaná, dívaly se s touhou a zalíbením na spadané ovoce, které jim dělalo laskominy, ale neměly odvahu přiskočiti na druhou stranu do zahrady, ze strachu před třemi psy, kteří v zahradě pobíhali.

Bylo mně asi jedenáct let, když dragouni z protějších kasáren byli přeloženi do Hradce Králové. Celá kasárna dlouho zela naprostou prázdnotou. Veliké její konírny byly otevřeny a děti denně těmi místy probíhaly. Pod širokým klenutím uprostřed byla studna, s pumpou, kam chodilo se pro pitnou vodu. Voda čerpala se velmi těžce a byla příliš tvrdá. Veliká dlouhá světnice, kde dříve vojsko mívalo svá lůžka a též všechny kanceláře byly zavřeny.

Jednoho horkého dne vyhořelo do základů několik domků v Hradební ulici a následkem toho zůstaly postižené rodiny bez přístřeší. Starosta umístil několik z nich v obecním domě a dědečka Sodomu s babičkou a jejich vnučkou nastěhovali do kasárenských kancelářů. Oba stařečkové se živili prodejem ovoce a nějakých sladkostí na rohu větší ulice, kudy lidé chodili k nádraží a do úřednické kolonie. Dědoušek a babička Sodomů byli životem svým skrčení a sehnuti až k zemi, když se ráno společně zapráhli do naloženého vozíku. Život těchto staroušků byl velmi jednoduchý. Pracovali a žili pro svoji krásnou vnučku Jiřinu. Otevřené, chladné kasárenské světnice oživily zpěvem a smíchem krásné Jiřinky.

Jiřina — příjmením Eisnova — byla jedním slovem krasavice. Nad její krásou se všichni pozastavovali. Byla sotva patnáctiletá a za úsměv svých krásně vykrojených rtů dobývala všechno kolem. Měla jemné ruce, krás-

né hnědé oči, nos Řekyně a bohaté hnědé vlasy. Byla prostě "princeznou z pohádky" a jako taková také vychovávána. Dělal však dědouškovi a babičce často různé těžkosti, jejich starostlivé napomínání nebylo ničím a často sklidili jen výsměch od své tak milounké vnučky. Jindy však dovedla být také pokornou a dovedla se vžít i v úlohu roztomilé hospodyňky. Uměla vše upravit, při čemž jí ručky jen hrály — uvařila a těšila se, jak babičku překvapí; uklízela i šila, dělala umělé květiny a stávalo se nezřídka, že s touhou vyhlížela, jestli se dědeček s babičkou vracejí se svým obchůdkem na vozíčku.

Krásná Jiřinka někdy mě brávala do jejich velikého bytu, který i nyní zel prázdnotou, neboť několik těch věcí, které zachránili při ohni, se tam téměř ztrácelo. Když nebývali stařečkové doma, oddávala se často v dlouhých chvílích svým snům, v nichž toužila a cítila svoji opuštěnost, bez rodičů a sourozenců. Její krásné oči zalévala těžká slza smutku. Veliký, ručně malovaný obraz své matky uctívala a v jejím pohledu svých zarosených očí bylo lze čísti jen vroucí lásku. Mnoho krásy podělila Jiřinka po svojí mamince, mimo pěkných šperků a různých drahých maličkostí, které Jiřinka svou jemnou rukou hladívala. O svém otci mnoho nevěděla — jen to, že byl ve Vídni továrníkem a maminka byla jeho milostenkou . . . Dráha, kudy šla krásná její maminka, zdála se býti nejlepší i Jiřince. Vždy si slibovala, že nebude žít u babičky — chce žít ve velikém městě — chce viděti svět a za svůj krásný úsměv se vozit v kočáře . . .

Jednoho dne ulétla za svým štěstím jako muška a zanechala babičku s dědouškem ve vzpomínkách na ni žalostně uplakané. Zůstali zde sami jako dva sirotečkové a zapráhli se po onom osudném dni do svého vozíku, aby odešli ze svého smutného bytu, kde bylo nyní tak žalostně prázdno — —

Jiřinka zapadla . . . zapadla do svého snu dobýti velikého světa — a sama . . . Jako by srdce neměla, opustila svoji starou babičku . . . Nevzala s sebou nic, jen ty šperky po svojí mamince, v kterých snad ukáže se kdesi velikému světu, které však byly příliš skromné a chudé,

aby vyvážíly skutečnou její krásu. Škoda, přeškoda — zapadla — ztratila se, ani babička nevěděla kam, a dlouho neměla o Jiřince žádných zpráv. Žili s dědouškem jako ztraceni a marně toužili po návratu své vnučky — jako zakřiknuta byla jejich tak zrádně opuštěná láska. Jenom v jejich očích zůstávala němá výčitka, která žalovala . . .

Život ve své všednosti se nezastavil — šel svým tempem dál. Čas strávil mnoho přeplakaných týdnů, nežli se babička konečně dověděla o své vnučce Jiřince. Marně však lomila svoje staré ruce, marně žalovala a hledala útěchu — Jiřinka za nic na světě se nevrátí. Je z ní velká dáma — vozí se v kočáře pana hraběte . . . Je to sice již vážný starší pán, ale všechno to druhé okolo je krásné, co Jiřinku unáší — všechn ten sladký, rušný život, zpříjemněný hraběcím bohatstvím. Pamatuji, jak jednou náhle přijela Jiřinka k babičce. Celá ulice se dívala na krásný kočár a na kočího, trpělivě čekajícího na svou velitelku . . . U babičky však již nikdy nehlaholil zpěv jako sněženky krásné vnučky — Jiřiny Eisnové.

*

Do blednoucích vzpomínek mého dětství zapadá harmonický hlazol zvonů chrámu sv. Jiljí, o jehož dávném věku promlouvaly hlasem svých kovových srdcí. At' zvoněno poledne nebo k večernímu klekání, vždy velebný hlas těchto zvonů pronikal celé město. Občas zaplakal též malý zvon, na který zvonilo se umíráčkem.

Přes Kostelní náměstí chodívala jsem často na faru. Byl to starý veliký dům, ponořený do ticha zahrady. Kolem byly hradby, které působily podivným dojmem. V domě prostorná chodba měla místy staré a mnohde již prošlapané dlaždice; byla hodně tmavá a jenom nahota těla ukřižovaného Krista svítila svou bělostí, od které odrážely se rány červeně zbarvené i s věčným světlem, hořícím u nohou Kristových, v nichž jako věčný zločin čněl veliký hřeb. Chlad a ponurost této chodby mne vždy zamrazily. Ve velikém pokoji byl ohromný stůl se širokými trnoži. Vše bylo vždy pečlivě čisté, každá věc jako z cukru. Velikými okny proudilo sem světlo a jenom ho-

diny poněkud rušily posvátnost ticha kolem. Cítila jsem se zde nějak jinak než u lidí obyčejných — jako v jiném světě. Chodila jsem opatrně a po špičkách, abych také to ticho a tu vážnost kolem nezaplašila.

Sestra Růženka byla vybrána v mateřské školce, aby s velikou kyticí růží v rukou přednesla přání o veliké slavnosti na uvítání nového pana kanovníka Reiska. Byl to velice vážný pán a byl v našem městě po dlouhá leta.

Můj bratr Tonda míval dva kamarády — Frantu a Vaška Veselých, kteří bydleli v druhé ulici v dlouhém domě po deputátnících, který patřival ke dvoru pana Dlabče. Dvůr již tam dávno nebyl, místy, kde stával, táhla se nyní nová ulice a zůstala zde jen stodola se zahradou; v předu byl postaven domek pana Votavy, pekaře, kam jsme chodívali pro mastné rohlíčky. Avšak zmíněný již dům po deputátnících zanechal v mých vzpomínkách dojem strašné ubohosti. Nájemníků bydlelo zde mnoho. Chodba byla samé dveře do malinkých byteček, které bylo možno nazvat spíše doupaty s trochou hadrů a obytnými poměry k nepopsání. V žádném tom bytěku nebyla podlaha a dlouhá chodba bez oken. Do chudých těch světniček — pouhých to ptačích hnízd — vnikalo denní světlo jediným okénkem, velkým jako dlaň a do poloviny ještě zalepeným papírem, aby tam nefoukalo. Snad všichni tu tísnivou bídu jsme jako děti prolezli a tmavou síňku prorejdili.

Jednou snad ze všech těch chudých zdejších obyvatel, nejubožejší byla rodina Hausrových, kde byly čtyři děti a jejich mamka vůbec nechodila, byla politování hodný mrzák, podepřený pytlek slámy na posteli. Jak mně bývalo těch dětí líto. A všechno toto neštěstí uzavřel v sobě jejich táta, který byl tak dobrý a po své nádenické práci u města, večer hleděl dětem vše, co jim přes den chybělo, vynahradiť. Měly sice také babičku, ale nevím jak to bylo, že nebyla u nich — snad ubohý výděleček nestačil na uživení ještě jednoho krku. Babička sloužila v Bošíně ve statku a při své návštěvě nosila dětem, co vysloužila a co panímáma ze statku darovala. Snažila se i jinak všichni tu ubohost zmírnit a dělala pořádek ve

světniče, kde nemohly pracovat ruce ubohé mámy-mrzáka a opatřit čtyři malé děti.

Naše město bylo ponejvíce hospodářské a těch velikých dvorů s deputátníky tam bylo více. Bydleli všude tak uboze a bída čišící ze všech koutů nedala se ničím zažehnat. Obyčejně bylo v každé té domácnosti tolik dětí, že nebylo možno s malým výdělkem rodičů vystačit ani na to nejnutnější. Milovali matku zemi, že dávala rodině chleba — a slunce svítilo na všechny stejně. V nepopsatelné své kráse vstávalo každého rána a líbalo zlatem svých paprsků život těch chudých dětí, stejně, jako děti šťastnějších, bydlících ve velkých domech. A když snesl se soumrak, zakryl všechno, i bolest, pro niž nebylo nikdy vhodných slov.

Jednoho nedělního odpoledne nám maminka při práci vyprávěla: "Jak přijdete přes most na zálabí, kudy vede císařská silnice z Prahy až do Vídně, tam na křižovatce silnic do Hořátve a do Kovanic stojí uprostřed košatých lip na kamenném podstavci kříž. Byl tam postaven na trvalou památku těch míst, kde stávalo dříve nymburské popraviště. Byla jsem ještě příliš malá, když naposledy, když na tomto popravišti pověsili dva občany našeho města. Popravené pohřbívali hned na tom samém místě. Mimo šibenice bývala zde ještě do špice otesana kláda, kterou bývali odsouzenci položení za živa do hrobu, do prsou probodávání.

"Jak dobře moje děti víte, za mostem je za mostem rozsáhlý dvůr, který od nepaměti patřival rodině Hulíků. Říkávalo se "zálabský pan Hulík". Nejstarší syn vždy zdědil dvůr a dcery dostávaly věno. Polnosti patřící ke dvoru jsou rozsáhlé. Pěkným majetkem je jednopatrový dům se širokým průjezdem, kudy vjížděli koně zapřažení do kočáru. Široká vrata byla v postranní ulici — jimiž svázela se úroda do stodol a špýcharů, i hlubokých sklepů. Přísný pořádek vládl ve stájích pro koně i v chlévích, kde bývalo mnoho dojných krav. Voli a koně byli na těžkou práci v polích. Deputátníci měli svou ratejnu, domácí služební byli ve veliké kuchyni v přístěnku. V kuchyni za těch časů bývala pec, kde se pro domácí spotřebu

pekli jednou týdně chléb. Poslední pan Hulík neměl syna, jenom dcerušku a byl asi tři roky vdovcem. Jistě v tak velikém hospodářství měl mnoho starostí a dceruška potřebovala ženských pečlivých rukou.

“Dlouho přemýšlel pan Hulík, nežli se oženil se svojí mladší služkou. Majetku vyženěného nepotřeboval, ale měl jen jediné svoje tajné přání — dočkati se syna. Jedině po tom nevýslovně toužil. Nová paní ujala se otěží domácnosti a vnesla, jak se zdálo, do rodinného ovzduší blahodárný klid. Též Emilka, dceruška Hulíková, byla spokojena a veselejší, co měla novou matinku.

“Brzo na jaře vyměnili kočího ke kočárovým koním. Paní Hulíková zajela si sama do vesnice, odkud pocházela, pro chasníka jako malovaného, který uměl koně dobře ovládat. Častěji se nyní otevíral domovní průjezd, aby se paní projela polem i městem a za teplých dnů zajížděli i do chladícího lesa. I Emilka se někdy usmívala z kočáru a mávala s maminkou šátečkem do polí, kde byl tatínek s lidmi zaměstnán.

A nežli léto minulo, vykvetla láska kočího Vojty a mladé paní Hulíkové v žárlivé květy. Nic nepřekáželo ohnivě lásce mladých — pouze černý stín, jímž byl pan Hulík. Hluboko v srdci ohnivého milence Vojty zakořenila se nenávist a černý úmysl často šeptával v ouška své milenky. Žil snad již jenom pro tu hodinu, kdy vražedným činem zbaví se toho nenáviděného. Paní skládala celý osud svého muže do rukou Vojtových. Nemohla se zříci lásky, která slétla jako dravý pták z temných mraků. Hlas svědomí byl umlčen vždy ohnivým polibkem odvážného milence. Kolísala a tápala v nejistotách. “Jen odvážnému štěstí přeje . . .” myslíval Vojta.

Paní pobledla v nevyzpívaných verších svého nitra — a pan Hulík měl o ženušku starosti. Ani nevěděl, čím by se jí zavděčil, aby znovu rozkvetly ty něžné růže —

Dítě Emilka cítila se pojednou jaksi v pozadí a nechápala, co je toho příčinou. K tatínkovi se tulívala, byl nějak starostlivě smutný.

V nastalém podzimu bylo hodně polní práce. Orala se strnišťata, dobývaly se řepa a brambory. Oči Vojtovy

byly neklidné a z bledé tváře paní zírala úzkost. Úmysl Vojtův uzrál a každého dne vyčkával příležitosti.

Rozhodná chvíle se dostavila. Byla neděle. V podvečer rozhodl se pan Hulík obejít pole a zůstane se psem na vzdáleném brambořišti, kde je pěkná bouda pro hlídače prázdná. Umínil si, že sám bude ten večer trochu hlídat. Na dvou místech někdo nepovolaný kopal v bramborovém poli. Sám bude v bramborách daleko od města.

To byla ta očekávaná chvíle, na kterou Vojta číhal. Nerozmýšlel se vyjítí zadními vraty za svým cílem. Paní doma poslouchala zrychlený hlas svého srdce — věděla a tušila . . . Zavolala Emilku, hrály si s pannou, šily nové šatečky, holčička stříhala pestrou látku — za půl hodiny byla panenka celá nová. Maminka odešla pro cosi nahoru do pokoje a na Emilku zapomněla. Emilka vylezla v kuchyni na pec. Na veliký polštář služčin položila se se svojí hezkou panenkou a šeptala jí pohádku, až sama začala dřímat. Z dřímoty vyrušil ji podivný, roztřešený zvuk hlasu, který cosi chrčivě šeptal a nepoznaný strach jí sevřel hrud'. "Zabil jsem ho — zabil — jednou ranou motykou — zde máš důkaz — kus šosu jeho kabátu — všecko bude dobře, neboj se. Kus brambořiště jsem tam rozšlapal a pár brambor nechal jsem v košíku na důkaz, že tam někdo cizí byl a že ho zabil, když tam přišel . . ."

Hrůza vraždy vykřikla — pootevřené rty paní zůstaly bez hlesu . . . Zhasli světlo — hrobové temno zůstalo kolem . . .

Ráno posílala paní do pole pro pána, že se ještě nevrátil . . . Přiběhl posel se strašnou zprávou: "Pán je mrtvý a celý již studený! Někdo, kdo tam vykopával brambory, ho zabil . . . !"

Přivezli ho na nosítkách na voze — kolem bylo plno lidu. Přijela vyšetřující komise. Pes vyl a jeden z pánů utěšoval paní Hulíkovou, která byla zdrcena. "Nemůžeme prozatím vědět, ani se domyslit, kdo tohle způsobil," prohlašoval.

Leč v tom stalo se něco, co nikdo z přítomných neočekával. Ozval se výkřik Emilky: "Matinka ví, kdo tátnka zabil — byl to Vojtěch — on to večer v kuchyni ma-

tince povídal . . . !" Všichni ztrnuli. Vzali děvčátko do náručí a pomalu se na vše vyptali.

Paní a Vojtu zavřeli. V městě bylo pozdvižení. Všichni kolem teď něco věděli, všichni se dohadovali a měli jistotu. Vojtovi, když stále zapíral, řekli, že se paní přiznala — paní pověděli zase obráceně a — Emilka zůstala sirotkem. Tatínek byl zavražděn a macochu i s Vojtou-milencem odsoudili — k smrti pověšením.

Toho smutného dne nikdo z města nechtěl přijít o tu "podívanou". Popraviště bylo zvědavci obleženo.

"Lidé jsou často horší a krvelačnější než ta zvěř," dovprávěla maminka.

Společný svůj hrob našli odsouzení pod tím křížem, který stojí tam doposud v korunách košatých lip na trvalou památku. Dvůr přešel do rukou jiného majetníka. Za mých časů měl ten dvůr v držení pan Ferr.

*

Tatínek mnoho četl — všechno, co mu přišlo do rukou — at' to byla kniha zábavná anebo poučná. Věděl mnoho a mohli jsme se na něho vždy s důvěrou obrátit. Nikdy neřekl: já to nevím, nebo aby byl na pochybách, jak je to s tím či oním.

Starostí a bolavým místem v jeho srdci byla sestra Anna. Byla provdána v Jablonci v pohraničí — mezi Němci. Její muž pracoval v textilní továrně, kde přišel k úrazu a po dlouhé nemoci zůstal bez rozumu. Byl to hrozný osud pro rodinu, kde byly tři děti. Zlý život musela teta sama hájit. Dostala v továrně po svém nešťastném muži stálou práci a pár korunek měsíčně jako mílo-dar — pro muže blázna. Dlouhé hodiny denně se pracovalo v továrně, doma tři syni a nemocný, na smyslech zatížený muž. To byl těžký úděl života. Tatínek usiloval, aby vzali nemocného někam do ústavu. Teta však nechtěla ani slyšet — stále jen říkala, jak dobrý a hodný byl její muž, jak měl svoje děti rád. A tu svojí velkou dobrotu a lásku k rodině že si zaslouhuje, aby ona sama se o něho starala a živila též svoje děti. Nejhorší bylo to, že dětem nevědomky ujídal — ve své pomatenosti vyjedl v domácnosti vše co kde bylo a děti chodívaly často ve vyjedené

světníci o hladu spát. Dlouhá leta žil nemocný strýc, až teprve když hoši byli schopní práce, všechno se trochu zlepšilo.

Za svého života jenom jedenkrát k nám přijela teta s nejmladším synem na návštěvu. Já se sestrou Růžou jsme je očekávaly na nádraží. Teta nás obě ihned poznala, v pláči objímala a líbala. o návštěvě, když se vraceli zpět, maminka jim dala všeho, co unesli a ještě vzpomínám, jak při loučení šeptala: "Nevyzpytatelný jsou cesty Páně — život má mnoho těžkostí . . ." Tatínek otevřel stůl — tam mezi listy bible schovávaly se ušetřené peníze — vím, že byly darovány na dobrý účel . . .

*

Za lepším výdělkem z Čech chodívalo se do celého světa — to jsme doma často slýchávali vyprávět. Tatínek za svých mladších let, dokud ještě bydlívali v Sadské, také se nechal najmouti na práci do Německa, kde se regulovalo Labe. Práce byla rozpočítána na několik měsíců a výdělek byl slušný. Tatínek neměl práci ani tak příliš těžkou jako zodpovědnou — samé měření v hlubokých vodách řeky Labe i na její březích. Všichni ti cizí dělníci se scházeli na večeri v malé hospůdce, kde byla cena přiměřená jejich výdělku. Večeřeli všichni u dlouhého stolu — po večeri zůstávali chvíli besedovat — a mezi ty dělníky přicházel na besedu také mladý kněz. Na přátelství tohoto mladého, upřímného kněze tatínek často vzpomínal. Rád vyhledával všední život drobného lidu, rád poslouchal jejich rodinné příběhy a sám též vyprávěl zkoušky ze života svých chudých rodičů. Z hospůdky měli s tatínkem společnou cestu k domovu. Na těch cestičkách se velmi srdečně spolu seznámili a v důvěrných chvílích často si navzájem otvírali svá srdce. Ne- ní život nikoho bez stinných stránek a tudíž i život mladého kněze nebyl k závidění. V mnohé choulostivé věci se střetli a kde rozum převládal, šířila se propast, kterou tvořily zákony církve.

Za městem v malé dědině byla kaple, kam v letních měsících konána každou neděli pout' věřících, aby shlédli zázračný obraz plačící Madony na postranním ol-

táři. Zázrak ten byl daleko široko znám a mnoho poutníků přicházelo — mnozí jen z přílišné zvědavosti — aby se přesvědčili, že Madona skutečně pláče. Tatínek nebyl zvědavý, aby šel tento zázrak shlédnout, avšak nyní při nahodilé vzpomínce nechal si ten zázrak vysvětlit svým přítelem — poctivým knězem. Obraz byl malován na plechu a mezi jeho dvojité stěny byl nalit olej. Madona měla na spodních řasách krásného oka jemné dírky. Jakmile se kolem obrazu rozsvítilo množství svíček, olej následkem zahřátí vystoupil, prolínal skrze jemné dírky a sléval se v jedinou slzu. Slza občas ukápla mezi umělé květy na oltáři — zázrak na věřící dobře působil a snad i mnohé hříšníky napravil nebo aspoň zastrašil . . .

O vánočních svátcích, když šli jako obyčejně domů spolu — tatínek a velebníček — zastesklo se v té vánoční náladě oběma: tatínkovi po rodině a velebníčkoví po tom, co mu bylo odepřeno. Ulice byla dnes neobyčejně tichá, jenom okna zářila a v nich světla vánočních stromků. Tu velebníček zašeptal bolestně: “Prosím vás, přistupme blíže k oknu, at’ potěším se obrazem rodinného štěstí — at’ vidím a prožívám, co sám nikdy nemohu mítí v mém kněžském povolání . . . Víím, že odhaluji nahotu své duše, ač každé zatajované utrpení ji prohlubuje a kráslí . . .” Zůstalo ticho — nesmírné ticho po jeho slovech a na rozchodu ruce jejich se dlouze stiskly v nesmazatelném dojmu vánoční noci.

Ano, Vánoce jsou svátky plné dojmů, svátky plné radosti hlavně pro ty menší, kteří se mají na co těšit. V našem skromném domově jsme se vždy těšili na krásu vánočního rozsvíceného stromu, který býval tak těžce ověšen všemi sladkostmi a třpytivou ozdobou. Dojem těchto vánočních večerů nevymaže nikdo z našich vzpomínek. To bylo šeptání a běhání — to bylo tajemných úsměvů! Nejvíce jsme se těšili na maminku, co ještě přinese a čím nás překvapí. Tatínek musel hluboko sáhnout do kapsy, aby na velkém stromě bylo všeho dost. Sladké a čokoládové věci jsme s Růžou dlouho mlsávaly. Též koledníkům se dával díl — na všechny bylo pamatováno. Za posled-

ních padesát let se Vánoce mnoho změnily a mnohé z toho, co zůstalo v naší paměti, se již nedodrжуje.

Též ze života prožitého ve vesnicích měla maminka mnoho zkušeností. Její cesty po venkově byly spojeny s častými menšími příhodami. Práce na vesnických hospodářstvích bývala též perná. Muselo se časně začínat a končilo se až za tmy, kdy již unavený dobytek bylo nutno dávati do chlívů. Lidé však i při vši své lopotě a skromné večeři se scházivali, vzpomínali, navzájem se těšili a vypravovali. Nejlepší večery trávily se v zimě, v době většího oddechu. Tu drávalo se peří do pozdních hodin. Maminka snad všem dle přání koupila v Praze kalendáře — Národní nebo Pečírkův i jiné. Tehdy na venkově mnoho čtení neměli. Noviny u nás doma jsme skládali a maminka je po večerech při peří dračkáms předčítala. Říkávali jsme, že maminka jim vozí osvětu. Tehdy věřilo se ještě mnoho v zázraky, pověry a báje, což bylo hlavně mezi staršími silně zakořeněno. Během let se vše poněkud přece zlepšilo a maminka říkala, že se přece již trochu rozednívá a ve světě se již z těch hloupých povídaček vyjasnívá. Začínalo se stavět více škol, více knih přišlo mezi venkovský lid. Často i myšlenka svobody a sociálních pokroků se mihla, začalo se o ní uvažovat nejdříve šeptem, pak hlasitě, až nebylo již žádným tajemstvím, že lidé cítí se zbytečně ujařmenými. Nutno se jen vzájemně porozumět, mít někoho, kdo by nás hájil, kdo by na patřičném místě dovedl vše vysvětlit a poukázat na útlak těch nejmenších.

Tatínek vždy říkával: "My s naší mámou se toho nedočkáme, ale vy děti se možná dočkáte žádoucího převratu. Je však třeba, aby pokroku dožili se všichni a lidé, kteří proň pracují, nebyli bídou utlačováni." Šlo to pomalu — stupínek za stupínkem . . . Lidé začínali toužit po osvětě a též sem tam jako bílá vrána vyskytl se pokrokový učitel, jehož símě padalo na úrodnou půdu. Bratr Toník hájil vyučování svého třídního učitele, který měl hodinu češtiny a dovedl mnoho věcí obhájit a žákům k jejich dobru vysvětlit, třebaže se to někdy nesrovnávalo s učením v hodině náboženství.

Maminka nám vyprávěla o korunovaci císaře pána. Tenkrát byla ta slavnost po celé Vídni veliká. Ve všech městech po celé říši se toho dne na všechny zvony zvonilo. Všude kněží a biskupové sloužili slavnou mši — na kůrech se krásně zpívalo. Větší města byla samý prapor a vojenská hudba hrála, kudy šly slavné průvody.

Císař byl ještě mladičký. Skládal slavné přísahy a slíbil, že za jeho panování nebude nikdy válka — on že války nenávidí. Ve velikém parku "Pratru" ve Vídni dávala se hostina pro všechny, kteří přišli na slavnou korunovaci a aby aspoň z dálky shlédli svého slavného panovníka. Lidu se sjely statisíce a ve velikém vedru, oddělení silným provazem, stáli namačkání po několik hodin. Hudba hrála, kuchaři na volném prostranství měli mnoho práce s vařením pro tolik návštěvníků. V kotlích se vařil maďarský guláš, který budou moci návštěvníci volně zapít pivem. Zástup se tlačil, každý chtěl být první a mnozí tak dlouhým čekáním byli vyčerpáni. Vrátit se nikdo nemohl, kdo byli za ním, tvořili neproniknutelnou zed'. Žízeň byla k nesnesení. Konečně zazněl veliký zvon a přeříznut provaz, který překážel hladovému a žíznivému zástupu. Lidé, hlavně ti zadní počínali si jako šílení, lidé padali únavou i strkáním, chvíli ozýval se jenom řev. Bylo velikou námahou zjednat pořádek, museli i koní použít, aby zastavil se ten zběsilý nápor. Výsledek byl hrozný: třicet lidí nadobro udupáno a mnoho zpřerážených kostí i vytloučených zubů. Modřin velikých i menších utržili lidé bez počtu a kolik se jich zadarmo najedlo a napilo, nikdo nevyprávěl. "Zvědavost není hezká ctnost, to si, děti, pamatujte," končila maminka svoje vyprávění. Nechod'te se zbytečně dívat na slavné lidi — oni nejsou nic více než my — ani nechtějte se zadarmo najíst a napít, protože i obžerství je hřích, po kterém by vám mohlo být tuze špatně. Nezapomeňte na mou radu, však to myslím s vámi dobře. Též dobrý soused je nad zlato, ale zbytečně ho nevyhledávejte a nic si nedlužte; když něco potřebujete, dělejte to jako Němci — jděte a tu věc si kupte!"

*

Každým rokem v té práci, v které se do vyčerpání

tatínek s maminkou stápěli, stále se počítalo a zkoumalo, jak nejlépe vydělat, jak nejlaciněj vše pořídit — jenom aby se nějaká ta desítka ušetřila. Peněz tenkrát bylo tak málo. Tatínek toužil po svém domku. Vždy říkával: “Jen malý domeček, kam bych pozpátku vlezl — jenom ne žádné dluhy, to nechci mít ty starosti. Domek musí mít blízko vodu, kterou potřebuji pro drůbež i pro koupání husí, aby bylo pěkné peří.” A jednoho dne povídá: “Matko, tak jsem slyšel, že domek zálabského Čapka je lacino na prodej. U samého Labe to je — to by bylo jako pro nás dělané.” Maminka jako by chvíli nemohla vydechnout povídá: “Co tě to napadlo, vždyť víš, co se tam před lety stalo, tam bych rozhodně nechtěla být.”

Naše zvědavost musela být ukojena maminčiným vypravováním. Při jejím odpovědním šití obě se sestrou Růženkou jsme navlékaly nitě do jehel, aby se maminka nezdržovala a mohla nám ty taje domku povědět.

“Víte tu vesničku Drahelice,” začala maminka, “kam se chodilo poutníkům, kteří se vraceli každého roku ze Staré Boleslavi z pouti, naproti. Tam na Labi je menší mlýn a přes Labe je Komárno, kde je též mlýn, takže dva konkurenti jsou odděleni jen tou labskou vodou. Přes Labe přejížděli na prámu, když se chtěli dostat do Drahelic. V Drahelicích byla veliká hospoda. O takových nedělích, kdy přišlo hodně cizích poutníků, se tančilo a ta daleká cesta se zapíjela. O velkých trzích na hovězí dobytek a koně často se pil přípitek na dobrou koupí anebo prodej — podle toho, jak to prodávající a kupující měli mezi sebou projednáno. Trhy v našem městě byly vždy z daleka vyhledávány, protože bylo kolem mnoho vesnic. Zvláště na podzim řezníci kupovali mnoho dobytka na porážku a celé čtvrtě masa vozily se na forman-ských vozech až do Prahy, kde se vše spotřebovalo z čehož plynul někdy pěkný výdělek, zvláště byl-li obchod čilý: O jednom takovém trhu převezl komárenský mlynář pěkné volky na prodej. Byli dobře krmení, ve mlýně hladu nezakusili a mlynář se těšil, jak dobře prodá. Pramice na něho čekala u mlýna Drahelského. Tržiště bylo plné prodávajících i kupujících. Volci padli do oka pře-

kupníku, který prohmatával a proplácal tučné zadky zvířat a počítal při výhodné koupi se slušným ziskem. Dlouze smlouval — odešel a zase se vrátil, aby mu tučné sousto výtěžku neušlo. Až dlouho odpoledne konečně byla koupě uzavřena, i přípitek pro štěstí byl vyjednáán a po zaplacení pěkné sumy volci odvedeni na porážku.

“Porážka, jak víte, je blízko Drahelic. Mlynář pozval překupníka na “litkup” (přípitek) do Drahelské hospody, aby neměl potom daleko pěšky domů. Překupník lehce vyhověl — nezáleželo mu na čase ani na cestě do blízkých Drahelic. Přivítal je usměvavý pan šenkýř i pěkně vytopený lokál. Bylo zde sice dosti hostů, ale soused mlynář byl znám, že nechá se rád vidět a zábavu nikdy nepokazí. Pepička, děvče jako lusk, přinesla ubrus a objednaná večeře zavoněla. Po večeři se popíjelo, též vonné doutníky zapáleny a mlynář často opatrně sáhl na opasek, kde byly pěkné penízky za prodané volky. Po vypití několika sklenic piva následovalo vínečko, což přispělo k zvednutí veselé nálady. Pepička obíhala panstvo, její ruce byly obratné, v úsměvu prohlubovaly se doličky v tvářích a vtipy starších pánů jen sršely. Pan hostinský byl spokojen . . . K dovršení všeho byly doneseny karty. Někteří z domácích hostů již odešli a zůstali jen dva, tři kibicové, když karty již pádně dopadaly na stůl. Když se blížilo k půl noci, hospoda byla již prázdná. Hostinský byl již unaven, Pepička se vytratila se svým chlapcem. Mlynář se usmíval, k penězům strženým za volky přibýlo ještě několik usmolených desítek překupnickových. Štěstí se drželo na straně mlynářově. Konečně dohráli, překupník se pomalu zvedal k odchodu a mlynář poručil si ještě “jednu navrch”. Potom i za ním zapadly dveře hospody.

Mlynáře naposledy políbila chladná noc. Svoji pramici u Drahelského mlýna již neodvázal . . . Ztratil se, jako by se země pod ním propadla. Marně se po něm druhého dne všichni z mlýna Komárenského sháněli a doptávali. A nemohlo být ani jinak, aby podezření padlo na překupníka. Překupník se dušoval a Bohem dokládal, leč marně. Bylo na bíledni, že o život mlynářův musel

míti zájem největší, u vědomí, že mlynář měl u sebe peníze za volky a k nim přibýly ještě další, vyhrané v kartách. Překupník byl bez milosti uvězněn. Sice se nikdy nepřiznal, ale to neotvíralo dveře jeho žaláře.

Na věc se skoro již zapomnělo jako na vše jiné — vždyt' nové a nové věci se zase přetřásají — když starý Čapek na Zálabí se těžce roznemohl. Byl dlouhá leta vdovcem a jenom nějaká vzdálená příbuzná občas přišla do jeho domku, aby trochu poklidila a uvařila. Nyní ztrávil v bolestech mnohou noc a když zase jednou přišla a našla ho tolik zničeného zdlouhavou nemocí, upřímně mu radila, aby jako dobrý křesťan hledal úlevu u kněze, to že se ihned každému odlehčí. Věděla mnoho takových případů, že lidé mnohdy jen proto těžce onemocní, že na duši jejich lpí těžký hřích a když se vyzpovídají a kněz odpustí, nemoc sama odstoupí a nemocný cítí se jako na novém světě. Čapek zpočátku zatvrzele mlčel a odmítal příchod kněze do svého domku. Teprve když bolesti vyvrcholily a hlasitě sténal, tu volal a prosil, aby kněze přivedli a to brzy, nežli bude pozdě a on zemře. Sousedé rádi vyšli vstříc nemocnému a již asi po půlhodince dostavil se kněz provázený ministrantem. s poslední útěchou k těžce nemocnému Čapkově. Zpověď byla krátká — nemocný sotva dýchal, ale smrtelný svůj hřích musel přece ještě jednou opakovat před svědky-sousedy. 'Kněz sám nemohl si nechat pro sebe před světskou spravedlností. Nemocný musil si odpočinout, než mohl trhanými slovy znovu opakovat svůj těžký hřích, pro který, jak se mu zdálo, nemůže ani zemřít. Dostavila se lítost nad zavražděným a lítost nad nevinně zavřeným. Zabil mlynáře a na své loďce, kterou měl uvázanou blízko pramice mlynářovy, převezl po Labi jeho mrtvolu a uložil ji do suchého listí mezi stropy domku. Mrtvola tam byla celé dva dlouhé roky a v tom suchém listí ani nebyla v rozkladu. A celé dva roky byl nevinně žalářován ubohý člověk, který nemohl se přiznati k vraždě, kterou nespáchal. — Starému hříšníkovi se opravdu ulevilo, protože po svém přiznání — uhasla na věky svíce jeho života . . .

“Ani za nic,” povídala maminka, “nechtěla bych po

takovém hřištníku v domku přebývat . . .!" a já i sestřička jsme s maminkou souhlasily.

*

Asi pět korců pole měl tatínek pronajato od pana Václava Chlumeckého, člověka známého celému městu pro svoji lakotu, která přesahovala všechny meze. Byl boháčem, měl domy, pole a mnoho peněz. Peníze měl uloženy až ve Vídni, i do Prahy pěšky je nosil. Nevěřil v Nymburskou záložnu — snad nechtěl, aby se kdo z jeho spoluobčanů dozvěděl, kolik tam má. Byl vysoký, bezvousý, měl pouze jedno oko a nosil černé šaty, které snad pamatovaly tatíka Žižku. Sám si je bedlivě zašival a to nití, jakou právě našel: zelená a červená převládaly.

U nás se vždy objevil den před vypršením lhůty, kdy se měl z pole platiti nájem. Vždy ponížený a vždy hladový. Pokaždé si stěžoval na svoji lakotu, že se ani nenají. Říkal: "Pane Fiala, já již držíme u uzenáře za kliku a nesu si hrnec na jitrnicovou polévku — aspoň za dva krejčary bych si jí rád koupil, celý týden se na ni těším — ale to jako když mně něco řekne: ne — neutrácej dva krejčárky! — a zase donesu prázdný hrnec domů. Ted' hlídám děti nájemnice, tak mně za to dá trochu teplého kafe. Bože, to je dobrota, a ti chudí si to koupí a já nemohu . . . Na mou duši, pane Fiala, pět zlatých mám denně pod hlavou, které mně nesou moje peníze úroků. Mám peníze hrozně rád — a nenechám je na světě až zemřu." Přisedl vždy u nás ke stolu, kde si pečlivě přepočítal nájem. Pokaždé podali jsme mu něco k jídlu. Ze slepého oka často skanula slza. Tatínek říkal: "Co si myslet o takovém ubožáku?" Seděl jen tak jako na vějičce, věděl, že se nebudeme jeho lakotě vysmívat. Jídlo polykal po velkých soustech, možná že před tím dlouho nic nejedl. Na trhu sbíral odhozené zelné listy a leccos, co při prodeji někdo odhodil — lidé na něho pokřikovali a měli lacinou zábavu. Syn kupce Petrnouška i kuplet složil — vím z něho první verš:

Diamant spolkne nakonec
chlumecký Vašek lakomec,
který ve svém bludu
Nymburku plodí ostudu . . .

Tichý blázen . . . Otok mamonu. Chodil jako ztracený pejsek, vidoucí oko upřené k zemi, stále se dívající, co kde ještě sebrat — staré obruče, hřebíky, kusy plechu, kteréžto věci chodil prodávat židovi.

Jednou nesl mnoho peněz do záložny v Praze. Po cestě žebрал, chytil ho strážník, prošacoval a když našlo se u něho tolik peněz, zavřeli ho do basy. Knížku záloženskou ukazoval, ale nikdo mu nevěřil. Byl zavřen asi pět dlouhých dnů, nežli se celá věc vyšetřila. Vyprávěl to u nás a pravil: "Bože, jak dobré jídlo měli v žaláři, ani to nemohu zapomenout!" — A přece když onemocněl, vyhledal nějakou vzdálenou sestřenicí, která ho vzala milosrdně do svého domu. Byla po druhé provdána a neměla žádných dětí. Nebyl dlouho nemocen a zemřel. Měl pěkný pohřeb, kterého by si jistě sám nedopřál. Sestřenice dlouho po něm bohatá nebyla; asi po roce zemřela a peníze, při nichž zkusil tolik hladu a posměchu, přišly do zcela cizích rukou . . . Byl zapomenut — zemřel ve své pomatenosti jako bezmocné ptáče hladu ve sněhu.

*

Ve vesničce Mečíři byla rodina dobrých, upřímných lidí — rodina Ostrýdů. Starý pan Ostrýd byl příkrčený dědoušek, panímáma pěkného vzhledu; měla kulatá tmavá očička, která se i s bezzubými ústy stále usmívala. Stále mi připadala jako někdo od pradávna nám dobrý známý. Byli jsme jako rodina. Maminka u nich celých třicet let každý týden přenocovala a nebylo týdne, aby někdo z té rodiny nešel maminku vyhlížet, zdali již jde. Říkali mamince jednoduše "tetičko". Měli tři dcerušky: Kristu, Vilému a Boženku a syna Slávka. Chasník jejich, jménem Franta, sloužil u nich od malička a jistě až do své smrti. Byl již kolem padesáti let, když jsem ho poznala. Patřil takřka již do rodiny. Měl-li někdo z nich cestu do našeho města, byl vždy vítán zase u nás. Maminka si té rodiny vždy vážila; měla tam již svoje místočko a do

jejich stodoly dávala si na noc psy. U nich rovnala si snesené zboží do vozu a všechno, co mohli ve svém hospodářství odprodat, mamince přenechávali — i obilí jsme od nich kupovali. Maminka vždy pamatovala na jejich děti a tak bylo navzájem dobře. Maminka těm vesničkám tolik rozuměla — jejich radost i smutek s nimi prožívala a jako obchodnice hleděla s každým dobře vyjítí. Jejich žalosti a někdy i žaloby nechávala ponořeny hluboko v sobě — nikdy a nikam žádného klepu nepřenesla, každého měla stejně ráda. Byla jejich stálou odběratelkou a posloužila tam, kde pomoci bylo třeba. Chodila po všechna ta dlouhá leta ke všem jako domů. Zнала celé rodiny, znala jejich těžkosti a sdílela s nimi radost, když došly úspěchu. Také ráda všude poradila, když se o radu ptali. V některých vesnicích vyskytovala se stejná jména ve třech nebo čtyřech rodinách, ale znala je všechny, věděla, kdo byl Hampl starosta, Hampl ze statku, Hampl ve zdi, Hampl z kopečka, Hampl u zvonice . . . Naučila se je všechny znát a věděla — jak doma říkávala — kam koho zařadit, kdo má pro ni cenu, jak smýšlí a kdo z nich je nejupřímnější. Často mamince pomohli vůz vytáhnout z bláta — často připráhli její menší vůz k zadku vozu taženému koňmi, aby se dostala s vozíkem na tvrdou silnici. To bývala cenná služba, kterou maminka zase podle možnosti odměnila a upřímně posloužila všem, kdož potřebovali něco přivést z Prahy, nebo tam něco dovézt.

Často jsem chodívala pro různé masti a léčivé koření, i domácí užívání a mazání na různé bolesti k panu Šimerkovi, vyhlášenému v celém našem městě. Největší důvěry si dobyl u vesnického lidu, kde byl lékař těžko k dosažení. Různé to léčivo často jsem od něho přenášela; na všeliké ty masti musela jsem často čekat anebo přijít pro ně až druhý den. Pan Šimerka vozil to léčivé koření z různých končin Čech. V některých krajích skupoval nasbírané květy nebo kořeny od chudých sběratelů v horách. Dostalo se mu mnoho děkovných dopisů. Kdo cítil úlevu po užití jeho léčivých bylin, rád panu Šimerkovi dopisem poděkoval a pan Šimerka byl na to velmi pyšný. Byl jinak zaměstnán na dráze a jelikož jako takový ne-

platil žádného jízdného, těšil se jistě z té výhody ke svému vedlejšímu zaměstnání.

Zamilovaným výletním místěčkem v našem městě byla zálabská Střelnice — či "Ostrov" podle novějšího pojmenování. Byla hned za mostem, jak se přešlo kolem velkého mlýna. Na tamější krásnou březovou alej nikdy nemohu zapomenout. Parkem vedly pěkné cesty, všude lávky a trůnil zde veliký restaurant se sálem a starou střelnicí, veliký altán pro hudebníky a pěkné podium k tanci v přírodě. Do střelnice šlo se z města pěknou širokou cestou mezi starými stromy hodně s kopce. S jedné strany plynuly vody širokého Labe a byl odtud výhled přes celý jez, na všechny hradby s kostelem, které s fortanou a rybárnou tvořily malebný obraz, který se zrcadlil v hladině Labe. S druhé strany okolo ostrova teklo korytem staré Labe, nepřiliš hluboké a tiché, a bylo vyhledáváno rybáři. Jenom z jara, když bývala veliká voda v Labi s plovoucími na ní ledy — voda i v starém Labi vystoupila a svážná cesta od města byla dlouho pod vodou a nikdo na ostrov nemohl. Starý pan Procházka, který měl od města najatý restaurant, musel vždy jezdit do města po lod'ce. Když k nám chodíval pro drůbež, hned za dveřmi říkával: "Robinson se zjevuje!" Toto jméno zůstalo mu již navždy a jednou při nějaké slavnosti připevnili do průčelí restaurantu velikou návěstní tabuli, na níž skvělo se jméno "ROBINSON".

Já jsem švarný Nymburák,
volný tak jako pták —
ač jsem samá záplata,
miluji přec děvčata.
V létě chládek střelnice
miluji zas nejvíce —
to tam vždycky bývá shon,
kde šenkuje Robinson.
Četník na nás — tot' slabé . . .
ten jich často nahrabe —
protože jsme kluci
od našeho od Labe . . .

Po letech tam byla postavena pěkná Sokolovna pro cvičení za letních měsíců. I výlety tam bývaly pěkné a hlavní věc, že nebylo daleko domů. Často některé ty slavnosti trvaly dlouho do noci při světle lampionů.

Regulace Labe přinesla mnohé změny. Též krásný nový most na místě starého dřevěného. Ve velkém mlýně dály se též všeliké novoty — šlo se s duchem času, v kolejích pokroku.

Za Boleslavskou branou — roh Velkých Valů a Boleslavské ulice — stojí veliký jednopatrový dům, se širokými okny v průčelí a s dveřmi na pěkný balkon v prvním patře. Před domem je úhledná zahrádka, s krásně upravenými květinovými záhonky, obehnaná železným plotem, jehož tyče zapuštěny jsou v nízké zídce. K domu přiléhá rozsáhlý dvůr jako ve statku. Jsou tam dvě stodoly, stíněné morušovými stromy a stará, hluboká studna se zdravou pitnou vodou. Voda se stále váží těžkým okovem, připevněným k dlouhému řetězu, vinoucím se na těžkém hřídeli. Dům před svým vchodem ze dvora je široce vydlážděn velikými bílými kameny. Za domem se táhne veliká, několik korců měřící zahrada, krásně upravena, plná všelikých ovocných stromů a keřů, angreštu, rybízu a veliké záhony malin. Kolem zdí jsou keře jasmínu a bezu.

Nevím, jak dlouho je zahrada s domem ve vlastnictví rodiny Brzorádovy. Od nepaměti přecházela s otce na syna a dnes je jejím majitelem Antonín Brzorád, doktor medicíny. Jeho paní je krasavice a mají dvě dcery. Jeho otec byl malá, nepatrná osůbka a také on celý svůj život věnoval lékařství. Byl to lékař-lidumil a jeho jméno jistě je zlatým písmem zapsáno v dějinách našeho města a pro svou nevšední dobrotu a neúnavnou píli, jeho světlá památka svítí i mezi těmi nejmladšími.

Vidím ho, jako by to bylo dnes — přihnuta postavička v šosatém kabátě a s nerozlučným deštníkem přehozeným přes rameno. Hlava jeho jako mléko bílá přikrytá tvrdým kloboukem. Každému přinášel úsměv a každý byl pro něho "kamarádíčkem". Ani se už neříkalo pan doktor Brzorád, jenom "doktůrek kamarádíček". Všech-

na leta svého pilného života byl vdovcem. Synovi Toničkovi říkal sirotečku. Toniček byl jeho jediná radost. Jeho milovaná žena zaplatila narození svého syna životem. Po všechna další leta svého života nosil ten smutek, způsobený neúprosnou smrtí, ve svém nitru a ani čas nedovedl zahojit hlubokou bolest ve vzpomínkách na poslední, smuteční, píseň, zapěnou jeho jediné lásce.

Měl se svým domem veliké starosti a též s hospodářstvím, které podědil po svém otci. Byl neúnavným pracovníkem všude — doma v ordinaci nebo při návštěvách svých nemocných. Procházel denně těmi nejubožejšími příbytky drobných upracovaných chudáků a jistě polovinu svých návštěv konal jen ze své dobré vůle a zadarmo — ba dokonce mnohým nemocným ještě nechával peníze na léky nebo na maso na polévku pro vysílenou ženu po porodu. Každého rána ještě za šera vydával se za svou únavnou práci „doktůrek kamarádíček“.

Jednou za listopadové pochmurné neděle vyprávěla nám maminka, co věděla o mládí „doktůrka kamarádíčka“. Ani jsme nemohli uvěřit, že býval také mlád. Viděli a pamatovali jsme ho stále stejného, stejně usměvavého a stejně pospíchajícího — stále skromného a tak dobrého ke každému.

“Ano, býval mlád a jistě i vesel,” začala maminka tichými slovy svoje vyprávění. “Jeho nevěsta, do níž byl velmi zamilován, byla bohatá, z nejpřednější rodiny města. Byla jemná a hezká — nic nechybělo a nepřekáželo panu Brzorádovi. Však i on byl zámožný a učený pán, a mnohá dívka byla by ráda za něho šla. Avšak jeho srdce prahlo jenom po té jediné — po lásce, jež jediná ovládla jeho srdce. Mnoho se namáhal, aby se zalíbil rodičům nevěstiným, a mnoho namáhavé práce to stálo rodiče nevěstiny, nežli přiměli svou dceru, aby se zřekla své lásky k chudému učiteli a přistoupila k oltáři s panem doktorem Brzorádem. Těžce nesli tento skutek rodičů nevěstiny oba milenci, těžký smutek zavalil nitro milného chlapce a těžce nesl vůli rodičů své milované dívky, která chřadla jako květina sežehnutá mrazem — nehřála ji láska vnuceného muže, ani jeho bohatství. Všechn bla-

hobyt kolem ní se jejího srdce nedotýkal a byl pro ni zbytečný. Zamilovaným místečkem mladé paní byl v průčelí domu balkonek. Tam prodlévala mnohé chvíle, tam v duchu žalovala na svůj osud, a ve vzpomínkách a lítosti, kterou tajila, myslívala na zlomené srdce učitele. Hoře bylo příliš velké pro oba, nebylo možno potlačit cit vřelé mladé lásky.

Také pan učitel těžce nesl svůj osud. K bolavému místu v srdci přidala se ještě zlá nemoc. Stará paní, u které bydlel, znala dobře hlubokou jeho bolest a veliké zklamání, snažila se ze všech sil dodat mu útěchy a zahojiti celého to hoře nešťastné lásky.

Kolem plotu Brzorádovy zahrady voněl bez a jasmín, kvetly macešky a narcisky na záhoncích pod balkonem. V očích mladé paní byl smutek a žal — co byla radost z očekávání nastávajícího dědice? Její myšlenky jen a jen zalétaly k chudičkému loži, na němž trpěl ten, který pro ni dýchal každým tepem svého srdce.

Odkvetly konvalinky a bez a za teplých letních nocí slavík teskně pěl svoje písně v Brzorádově zahradě. Vše se radovalo s nastalým létem. V zahradě mezi stromy se sušilo seno. Jahodové plody voněly, pečlivě pěstěné stromy slibovaly pěknou úrodu ovoce. Pan Brzorád nechal zapráhnouti do kočáru pár tmavých vraníků a projížděl zálibně se svou paní celé hospodářství. Po skončených pracích v poli přišla mírná jeseň jako oddech. Slunce již tak nehřálo, po zahradě se táhla bílá vlákna babího léta.

Stesk mladou paní neopouštěl a hlavně s večerem, kdy znělo odevšad vyzvánění klekání, jakoby se její stesk jen zvyšoval. Hluboká propast se šířila . . . Zlá nemoc hloďala na těle i na duchu jejího miláčka, o němž jen kusé zprávy donášela jí služka. Bezmocnost ji dusila.

Jednoho mlhavého dne přišla prý služka s vyděšeným pohledem . . . Okna pokojíčku, v němž dodýchal pan učitel, byla široce otevřena . . . Smrt zavadila svým křídlem o čelo nemocného a na rtech jeho zůstal ledový úsměv i pohrdání . . .

Tehdy na mladou paní přišla těžká mdloba a dalo mnoho práce než byla přivedena k vědomí a nežli se tro-

chu uklidnila. Hluboko do citlivé duše zařezával se jí hlas umíráčku. Jakoby tmavý stín ležel kolem, něco, co se nesmělo vyslovit pálilo v hrdlo, nemá, tajená bolest rvala srdce — proč, proč jen muselo tak být?! — Teskné dny šly dlouze za sebou. Nebylo útěchy — jen vzpomínky řeřavě pálily.

Když naplnily se dny života jejího a paní Brzorádová povila synáčka, ani veliká láska jejího muže-lékaře nedovedla zachovat při životě jeho drahou ženu. Byla přec tak dobrá a laskavá . . . Do chvějících se rukou doktůrka byl vložen její odkaz — syn siroteček, jehož často v pláči celoval a zasvětil další celý svůj život jen jemu jedinému.”

Smutek se zachvěl v hlase naší maminky a já se sestřičkou sotva jsme se odvážily vydechnout — dojemné to vyprávění nechalo nás v zamyšlení.

Po malé přestávce maminka nám dopověděla: “Až přijdete na hřbitov, hned naproti kapliče, jak jsou první vrata, je jednoduchý bílý pomník paní Brzorádové. Na něm zlatým písmem je napsán veršik:

Předčasně mně odešla milovaná manželka,
čekat bude na mě u brány nebeské,
kde srdce naše budou navždy spojena.

Pod veršem je ponecháno prázdné místo, na které se dopíše zlatým písmem, až vloží do hrobu jejího muže, který s velikou péčí o syna plnil vše, co umírající rty manželky chtěly vyslovit . . .

Po chodníčku Brzorádovy zahrady bral se život všedním svým tempem, až hlava starostlivého doktůrka-kamarádka byla jako mléko. Mnohokrát v naší rodině nás uzdravoval — a plat bral jenom tak aby neublížil. Chodil po svém zvyku denně za časného rána — v mlze, mokru i v mrazu, deštník přes rameno. Prolézal uličkami chudých, prokazoval veliké dobrodiní těm posledním. Za nějaký čas se nám zdálo, že chátrá. Již se ani tak neusmíval, víc a více se ohýbal, jeho plet' silně žloutla. Projížd'ky v kočáře konal jeho syn — jeho pýcha siroteček. Jezdil se svojí paní a jistě št'astnější nežli jeho otec.

Doktůrek-kamarádiček měl sečteno a na den spočítáno, kdy odejde, kdy vezme sochař dláto, aby připsal jeho jméno do mramorové desky . . . Na nic doktůrek-kamarádiček nezapomněl, i cestičku poslední si určil. Tak skromnou a čistou, jako byl celý jeho život. Zlatým písmem bude zapsán v celém městě, neboť na tak dobré skutky nemožno nikdy zapomenout —

Přešla již dlouhá leta, co dříme svůj věčný sen po boku své milované, tak předčasně ve smrti ho předšedší manželky. Jsou spolu v jednom rovu, hned u kapličky po levé straně hřbitova. — Jenom nevím, zdali slavík na Brzorádově zahradě dosud tak teskně zpívá . . .

Do mého péra při svých vzpomínkách vloudili se téměř všichni ubožáci našeho města Nymburka. Nemohu je vynechat, třeba že vím, že moje řádky nevysvětlí ani dobře nezakreslí všechnu tu bídu člověka slabého rozumu — ten celý, jak se říká, cikánský a žebrácký život celé té ubohosti člověka sem tam postrkovaného, nikam nepatřícího, poplivaného výsměchem všedního necitelného života, který ve své hrubosti zůstává stále stejný. Hned za mých nejmladších let byl první tou ubohostí Antonín Novotný. Byl to hezký mladík a měl v sirotčí kase po mamince nějaké peníze. Občas dal se najmout na nějakou práci, většinou však oddával se toulkám po městě i po okolních vesnicích. V restauraci našeho severozápadního nádraží, kam jsem dvakrát či třikrát v týdnu něco nosila, pracoval dlouhý čas. Toníček se vždy usmíval; měl ruce od mrazu červené, běhal pro vše do města — nádraží bylo od města vzdáleno dobrých dvacet minut. Točil velkým kolem k získání stlačeného vzduchu potřebného k stáčení piva — přinášel ze sklepa uhlí a brambory — služby chudáka honily jak se dalo a byl jim všem k smíchu a pro bláznů. Litovala jsem chudáka Toníčka. Stalo se jednou, že smetli kdejaké zbytky jídla a dali je Toníčkovi jako praseti do velkého kastrolu a on to chudák vyjídal ve studené chodbě, když jsem tam přišla. Zalila mě opravdová lítost, jak možno tak neurvale někomu ubližovat. Na zpáteční cestě mě Toníček dohonil s veli-

kým košem na ruce. Dal se ihned do řeči, vyprávěl mi, jak má chytrou hlavu — německy umí jako česky — a kdyby tu svou hlavu prodal, co by měl peněz . . . Když jsem se ho ptala, pro co a kam s tím košem jde, ukázal mně desetník, řka, že jde pro kvasnice. Nechaly ho ty sprosté holky zbytečně se dřít s tím košem. Měl prošlapané střevíce a svoje omrzlé a otlučené ruce strkal hluboko do kapes. Tatínek nám o něm vyprávěl, jak často se zatoulával žebrotou v dalekých vesnicích, odkud ho zase posílávali “šupem” a ze sirotčích peněz, které měl po mamince, se to vydání městu platilo. To se opakovalo často, až tam Toníček nic neměl . . . Jen ta chytrá hlava chudákovi zůstala; stále si ji chválil a říkával: “Já jsem tak chytrý, že mohu presidentům napovídat . . .”

Na tom samém nádraží bylo možno až ráno či večer koupit horké párky od mladého Klazara. Bylo o něm známo, že není tak ubohým jako Toníček, alespoň se myslívalo, že se přece sám obživí. Říkali mu Klazar “London”. Měl malý vozík a dřevěným uhlím topil pod kotlíkem, v němž se stále ohřívaly párky, které prodával a nejvíce snad jich snědl sám, protože daleko široko byl dlužen za zboží uzenářům. Tím pomalu ztrácel úvěr, až vůbec nikde nekoupil. Kluci na něho pokřikovali: “Klazar jede s kopečka, vrzají mu kolečka . . . Klazar jede po rynku, kouří se mu z komínku . . .”

Snad každou ulicí prošel denně Pepek Paclíkú — říkali mu posměváčkové “Nymburský Paganini”. Veliké nezašněrované škrpály sotva tahal na svých slabých nohou, v zimě v létě dlouhý zimník, velikou vázanku, rozsedlý klobouk — neoholen — s houslemi bez strun a smyčcem bez žíní pod paží. Nikoho však neobtěžoval, chodil sebevědomě — ubožák, snad stále hladový. V továrně na barvy, kde pracoval, přišel k těžkému úrazu na hlavě a zůstal jako věčné neštěstí chodit ulicemi města. Jak málo bylo pro takovou bídu s lidského stanoviska uděláno . . . Takový ubožák byl méně nežli pes —

Denně pod podloubím na náměstí se procházela slečna “Trajmál von Lašman”. Čekala stále, že vyhraje a dostane všechny všechny dvory a statky, neboť všechno

to dle jejích chorobných představ — patří jí — “její jasnosti”. Ona je toho všeho majitelkou . . . Darujte jí něco a potom až bude soud u konce, ona na vás nezapomene a vším vás zaneše. Chodila chudák tak nastrojena, že byla z dálky nápadna: V létě měla na sobě samé záclony, bílý, široký klobouk samé květiny; v zimě měla několik poschodí kabátů a sukní, navěsila na sebe snad všechno co kdo vyhodil. Její stále usměvavá očička všude těkala. Chodila si s hrníčkem do hostinců pro trochu černého káfička a říkala: “Dali mně do toho rum, protože jsem “von Lašman!” Docházela často do kostela a stávalo, se, nedal-li kostelník pozor, že tam i přespala.

Maminka naše říkávala: “To jsou ti blahoslavení chudí duchem — stále usměvaví, se vším spokojení — s hladem, zimou, horkem — nemají pražádných starostí a přece jsou to ubožáci, jenom že si to neuvědomují, jejich rozum to nechápe. Jen to je smutné, že lidé si tropí z takových chudáků posměšky a často i vědomě jim ubližují. Kdo je moudrý a má srdce v těle, nedovolí si takového hříchu. Všude potkávám se s takovou lidskou ubohostí — v Praze i na vesnicích. Těžký život, plný utrpení a strádání takových chudáků je všude stejný — žijí bez nároku na něco lepšího.”

*

Tatínek koupil baráček na Malých valech — vedle baráku, jehož majitelem býval dědoušek Jindra. Mamin-
ky bratr, Josef tam byl se svojí rodinou. Nikdy si maminka nepomyslila, že by se stěhovala na valy, do ulice, kde ve svém mládí běhávala. Pro nás stěhování bylo něco nového, protože jsme se s Růžou ještě nikdy nestěhovaly. Toho roku jsem dochodila ve škole poslední ročník měšťanky. Léna, která byla dlouhá leta v naší domácnosti, se provdala a tak byl úkol hospodyňky složen na mě. Pomalu jsem se zaučovala vaření, uklízela jsem, jenom prádlo mně maminka ještě nesvěřila — na prádlo, panečku, byla naše maminka “metr” . . . Měla vždy v zásobě hojnost pěkného mýdla a říkávala: “Podle spotřeby mýdla se pozná vzdělanost národa — prádlo se musí jenom svítit!”

Přenesli a převezli jsme mnoho věcí, nežli bylo vše přestěhováno. Rodinné domky na celých Valech byly malé, jeden druhému podobné a přilehlé k nim dvorky nebyly o nic větší. Náš domek potřeboval různé opravy než jsme jej zařídili podle svého. Též jsme museli stavět terasu k vodě, v tu stranu k Velkým valům, abychom získali místo pro drůbež — a schůdky k vodě. Schodů bylo mnoho — byl ten břeh hluboký a srázný, i voda ve Velkých valech stále hluboká. Bylo právě jaro a všechny ty domky byly v samé zeleni a v samém květu zarostlé, takže jsme tam brzy zapomněli na staré místo. Růženka chodila ještě do školy a Toník byl stále ve světě. Na vojně byl asi dva měsíce. Byl odveden na vojenský výcvik, vojnu však neměl rád. Byl u dělostřelectva až v Polsku. Bylo nám Toníčka líto a maminka se mnoho na něj navzpomínala — stále měla starost, jak se Toníčkovi daří, jestli mu nic nechybí.

Ve vzpomínkách vidím tu naši milou uličku. Baráček vedle baráčku, mezi nimi malé dvorky, jako by se držely za ruce do půlkruhu; z nich jako dvě kukačky vyhlížela z každého dvě okna. Za večera jsou si domečky bližší a splývají dohromady. Střecha za střechu se schovává, když přijde vítr a bouře . . . Nikdo nevěděl, jak dlouho se ty baráčky k sobě tak tulí, nebylo pamětníka kdy se stavěly . . . Jistě přežily řadu lidských pokolení. Staré stromy se pokácely, nový hospodář zasázel nové. Kolem vody rostly vrby, topoly a kaštiny a na výše položených místech i stromy ovocné. Ulice měla z předu od silnice břeh svažující se dolů k vodnímu ramenu Labička a od zadní strany k vodám Velkých valů — do většího ramene Labe. Za jarních povodní voda s obou stran vysoko vystoupila a trhala břehy, které musil každý majetník pracně opravovat.

V létě bylo zde vždy krásně. Na vysokých topolech sněmovaly hlučně houfy špačků, pro něž tam byly pořízeny budky a hejna vrabců přizívovala se na dvorcích se slepicemi. Pod střechou, v zastrčeném, chráněném koutku měla hnízdo vlaštovka. Na zadní straně dvorku krčily se chlívky, kde hověl si vepřík a někde i bradatá koza;

v malém chlívečku byli králíci a na kurník po prkeném žebříčku chodily spát slepice. Býval jich malý počet těch zvířátek, ale přec nechyběla ani v jednom baráčku. Muselo se počítat s tím vepříkem na sádlo, i s tou kozou pro trochu mléka a bylo nutno schovat také pár vajíček na zimu. Jestliže se někde štětinač v létě rozstonal a musel býti narychlo prodán řezníkovi, byla to citelná škoda pro hospodyňku a její oči byly dlouho uplakané. My jsme mívali štětinače dva nebo tři. Po Vánocích zabíjel se vždy veliký krmník, aby bylo sádlo na celý rok. Párky naloženého masa nám vyudil vedle bratránek Josef Jindra. V tom domku měli ještě starý komín a ohniště. Pod maso přikládal Pepík Jindra dubové třísllo, které v létě navozil z jirchárny a usušil na slunci. Celá ulice vonívala lesem a též tak voněly párky uzeného masa. Uprostřed ulice byla pumpa, k níž pro pitnou vodu chodili všichni sousedé a u které se také často besedovalo; všichni jsme se měli vzájemně rádi.

Hned vedle nás měla stejný domek rodina Choděrova. Pan Choděra chodil do nádražních dílen, kde dělal truhlářské řemeslo a paní Choděrová držela a obdělávala kus pole pro zeleninu. Na podzim svázeli ji na malém vozíku a ukládali do sklepa. Dvakrát v týdnu vozila paní Choděrová zeleninu do trhu. Byla to předobrá maminka svých pěti dcerušek. Její oči jenom zářily, úsměv provázel každé její jednání a také každou namáhavou práci pro své milé dcerušky. Aninka byla o něco starší než jsem byla já; potom byla Máňa, Tonča, Helenka a Emilka. Tato nechodila ještě do školy, když jsme se do jejich sousedství přistěhovali. Potom zde byly rodiny Kaňků, Bártů, Čmugrů, Veselých, Petrnoušků, Čapků, Krupičků, Havlíčků, Bernátků kovárna a Harmanovo koňské řeznictví. S druhé strany byli Jindrovi a Dlabačů dvůr, na rohu dlouhý domek s mnoha nájemníky. Josef Jindra provozoval obuvnické řemeslo. Domek měl po otci, též kus pole a malé hospodářství. Měli dvě děti, Pepíka a Barunku. Měli jsme se všichni vespolek rádi a často jsme se se sousedy navzájem ve smíchu mládí škádlivali, při čemž ani zpěv nescházel. Škoda, že všechno to již dávno za-

padlo. Všechno zdálo se nám být krásné, třeba že v tom nebylo hedvábí ani kočáry — ale bylo to bezstarostné mládí, které hlaholilo ve všední dny v práci a v neděli někde na výletě nebo pouti, či za nepohody doma při vyprávění a vzpomínkách, jak dříve bývalo.

Pana Choděru jsme obležovali — však to s námi také uměl: bral si nás na starost o výletech v selských krojích, učival nás různým hrám a zpěvu. Když jsme překročila my děvčata na Valech šestnáctý rok, šla jsme již do tanečních hodin, kde nás p. Choděra učil České Besedě a Čtverylce, krokům valčíku a polky. Daly jsme mu asi mnoho práce, nežli jsme se všemu naučily, nežli ty naše “obě levé” to uměly podle noty. Též jsem byla zapísána mezi ochotníky a vystupovala na “prknech slávy”, čímž získala jsem více kamarádů. Byla nás celá dlouhá řada.

Oblíbily jsme si milounkou a upřímnou přítelkyni Fanču Krušinských. Byla jemná a chytrá, měli velké modré oči a tmavší zvlněné vlasy. Její krásnou vlastností byla upřímnost a skromnost. Stále vzpomínám na ta leta, kdy byly jsme spolu v důvěrném přátelství a kdy jsme se dosyta vysmály všem těm všedním hloupostem, které bývaly kolem. Nikdy jsme svoje přátelství ani slůvkem nezradily a zůstalo v čistotě zachováno.

*

Šeděmodrý tok Labe jako šeděmodrá pentle vinul se neustále kolem nás — všední život měnil se a proplétal různými událostmi a týdny utíkaly. Ranní mrazíky spálily květy v zahrádečkách i na stráních Valu. Vlaštovky již dávno odletěly, když Tonda se vrátil z vojny, aby si doma trochu odpočinul, vždyť byl ve světě již několik let za sebou. Dojížděl do Prahy do kovodělnické unie, neboť panovala nezaměstnanost a práce se nedostávalo. Tonda to neměl rád. Byla sice doma všeliká práce, ale to nebyl jeho obor. Trvalo hezkých pár měsíců, nežli dostal se zase ke svému těžkému řemeslu. Dostal místo až kdesi v Uhrách v městě Raabu — Dérr se to vyslovalo maďarsky. Tamnější vdova po pilníkovi potřebovala vésti její dílnu. Maminka neměla mnoho radosti z

té dálky a těžce jsme bratříčka vyprovázeli. Maminka plakala a tatínek nařizoval, nebude-li to tam dobré, at' přijede zpátky. Toník byl humorista, za toho půl roku jsme se nasmáli jeho klukovským kouskům, i kouskům po světě mezi spoluděláky — každý den bylo něco nového, každý den byly nějaké čáry, jimiž nás šidil a natahoval na skřípec. "Ty kluku," říkával tatínek, "nech ty holky, vždyť jim nic dobrého neuděláš!" Ale zítra se to opakovalo zase.

Nové zaměstnání nás o Tondu ošidilo. Měli jsme ho přec nevýslovně rádi; nyní bylo v baráčku prázdný a čekali jsme dychtivě na první zprávu. — Nevrátil se. Zůstal. Asi za dva roky paní mistrová se znovu provdala a Tonda dostal tam práci ve veliké železárně. Vyráběl na sekacím stroji malé trojhranné pilníčky. Zůstal tam dlouhá leta a konečně se tam i oženil. Všichni z rodiny jsme se návštěvou v Uhrách vystřídali. Cesta byla daleká; celou noc jelo se rychlíkem do Vídně, tam se muselo čekat asi 5 hodin a do Raabu se přijelo navečer. Já jsem tam byla dva týdny. Města v Uhrách se mi zdála jiná nežli naše města česká. Nejvíce mne ve městě Raabu zajímal chov ohromných vepřů — uherských bagounů, říkávalo se u nás — kteří měli na hřbetě vrstvu sádla až 15 centimetrů vysokou. Chut' masa těch vepřů i sádla nebyla však tak dobrá jako z našich domácích vepřů, protože v Uhrách byli ti vepři krmeni výhradně kukuřicí. Boháči měli investováno mnoho peněz do takových ohromných stájí, kde vykrmovala se stáda bagounů — ani veliké lednice nechyběly.

Práce na stroji se Toníkovi líbila — nebyla přece tak těžká jako práce ruční a také výdělek odpovídal. Bratřova žena byla z Moravy a do Uher se dostala jako pětiletý sirotek ke strýci a tetě, kteří neměli žádných dětí. Strýc měl po dlouhá leta stále ve stejném domě na náměstí střížní obchod. Byl to starý pobožný dobrák, když jsem ho poznala. Měli rohový dům o dvou patrech uprostřed starého města. Sami bydleli v přízemí a hořejší, zařízené již pokoje pronajímaly se ponejvíce svobodným důvěatům anebo pánům. Tou dobou bylo v Uhrách dobře,

všude se pracovalo. Pole splývala s kopců dolů do údolí jako úzké dlouhé pentle v různých barvách, dle toho, co na kterém poli dříve dozrávalo. Do trhu nosili a vozili zboží ponejvíce maďarští Slováci. Ohromných melounů měli plné ulice, kde je na slunci obraceli, aby dozrály. Mladého vína musela jsem též okusit, které sami po hostincích na venkově lisovali. Toník se jen usmíval, jak mně chutnalo. Chutnalo sice jenom jako dobrá chladná voda, když je pan hostinský s červenou čepičkou a neméně červeným nosem ze sklepa přinášel, ale to bylo pouhé počáteční zdání, když po chvíli bylo cítit, jak vráží se do nohou. "Vidiš," dobíral si bratříček ten červený nos pana hostinského, "ten už je také zralý jako hrozen maďarského vína . . ."

Veliká čtvrt města patřila cikánům, kteří věnovali se většinou kotlářství a muzikanty snad byli všichni. Cikánské kapely vyhrávaly ve všech lepších hostincích a kavárnách. Vystupovali ve fracích, hráli na housle a cimbály a většinou bez not; hráli skoro bez zastávky. Jeden z nich vybíral a měl za chvíli drobných stříbrných peněz plnou krabici od doutníků. Bylo to pro ně jistě výnosné řemeslo. Jenom na pohřeb nikomu nešli hrát — to jenom svým zemřelým cikánským soukmenovcům. "Při takové hudbě," říkával bratr, nevíš sice kdo zemřel, ale slzy tekou po tvářích všem, kdo ji slyší a dlouho zanechává dojem cizího, neznámého smutku . . ."

Veliký světový cirkus byl již třetí týden rozložen za městem a stále měl pěknou návštěvu. Divadla se v létě nehrála, tak všechna touha něco shlédnout vedla do cirkusu. Ani my jsme nevynechali tu příležitost. Cirkus zahajoval se hned dopoledne parádním průvodem se zvířaty, při němž ani kotrmelce šašků nechyběly. Královna cirkusu, bíle oděná a celá ověšená perlami, vezla se na slonu, kterých byla dlouhá řada. Průvod končil pestrým obrazem medvědů s tanečnicemi a trpaslíky a také všelikými lidskými zrůdami, nešťastně narozenými ubožáky.

Byl pěkný podzimní den, až příliš horký, v němž dozrávala kukuřice, která v Čechách za chladnějšího podnebí nikdy nedozrála. Slunce stálo ještě vysoko, když

jsme šly na odpolední představení — já a Fanda, bratrova žena. Vyprávíme si cestou, když dohonili nás dva mladíci, kteří uslyševše nás mluvit česky, div nás na ulici nezlíbali. “Šmarjá . . .” povídá první, “vždyť jsou tady Češi — a my už tak dlouho neslyšeli jsme mluvit česky!” A hned bez pobídky vyrovnali vedle nás řadu a vyptávali se, kam že v neděli jdeme. Ale, do cirkus . . . ! — a zase radostí splácli oba ruce — “Bože, a to teda máme stejnou cestu — to je štěstí, o kterém si ještě necháme dlouze zdát!” Ted’ se nám představili a prozradili, jaký úkol v cirkuse budou dnes mít. A skrze pokladnu nepůjdeme — půjdeme s nimi jako jejich hosté a na krásná první místa nás posadí, protože tu slavnou náhodu musíme s nimi oslavit . . . Byli to čeští, světem prošlí umělci. Do čeho a do jakých vzpomínek je vrátila naše česká řeč . . . ? Přišli k nám oba ještě jednou před koncem představení. “Po celém světě Čecha najdeš,” říkával náš tatínek.

Mad’arským národním jídlem byly paprikové lusky nadívané vepřovým mletým masem a trochou rýže; byly polity šťávou rajčat a upečeny. Též mnoho kuřat se v Mad’arsku snědlo a zvláště dobrý byl jejich suchý salám. Ohromné kusy slaniny visely všude ve výlohách a vůbec jedlo se tam mnohem těžší jídlo nežli v Čechách. Též vína se všude popíjela a koření při vaření hrálo velkou roli — vše byla samá paprika, až v krku vysychalo.

Potěšila jsem se, že se vede Toníkovi a jeho rodině dobře. Jenom jeho letmé zmínky o velikých přípravách k válce mě zarážely a zanechávaly v srdci pocit tísně a tušení čehosi velikého.

Maminka stále stejně a bez oddechu chodila po svých namáhavých cestách. Byla to stále táž dobrá duše. Za ta leta mnoho věcí mně i Růžence přinesla — ve všem byla ta její obětavost, ve všem ta největší láska.

Též táty dobrota dojímala. Čím dále tím více chápali a rozuměli jsme té jejich snaze a vyčerpávající práci.

Maminka každý týden nosívala paní Skleničkové v Praze co měla předem zamluveno a měla u ní též místeč-

ko na přespání. Za velikou restaurační kuchyní měla pokojík služka Boženka a tam měla maminka kanapíčko a Boženka svoji postel. Boženka tam sloužila již několik let a maminka o ní mnoho vyprávěla. Vždy nám říkala: "Víte, děti, ona je ze všech chudých nejchudší, protože maminka jí zemřela, když jí, Božence, byly teprve čtyři roky a tatínka nikdy nepoznala — byla nemanželským dítětem. Maminčinu lásku zradil její milenec a bohatě se v Praze oženil. Boženka byla na vychování v malém baráčku v chudé vesničce u Turnova, u chudičkého baráčníka. Jim děti zemřely, proto vzali si k sobě tohoto sirotečka a vychovali. Boženka byla hodná a té veliké lásky si zasloužila. Do Prahy šla sloužit po vychození školy a byla stále na tomtéž místě — u Skleničků na Žižkově." Maminka vyprávěla, jak byla čistotná a uměla uklízet — "cukr mohl se se schodů lízat"; ruce jí jen hrály a všichni ji měli u Skleničků rádi. Paní Skleničková říkala: "Boženko, až budeš u nás sloužit sedm let, dostaneš přídavkem peřinu, a až si najdeš chlapce, vystrojím ti v naší rodině svatbu." Boženka pracovala od rána do noci, jak to obchod restaurační vyžaduje. Maminka vždy toho večera, kdy hodlala zde přespát, nejdříve Božence vypomohla při veliké plotně a při mytí nádobí, nežli mohly se obě odebrat k odpočinku. Jednou bylo již hodně pozdě, když hosté konečně se začínali trousit domů a Boženka ještě běžela uklidit schody vedoucí k hořejšímu bytu. Pans Skleničková byla ještě zaměstnána svou denní tržbou, když Boženka, celá vyjevená a pocuchaná vrazila do kuchyně a spínajíc ruce povídá: "Milostpaní, co budu dělat? Pan důchodní, takový pán, musel být asi opilý — mě strašně obtěžoval a tady mně do ruky strčil pětku — nezlobte se na mě — ale já jsem si nevěděla rady a zavřela jsem ho do našeho privátního záchodu a řekla jsem, aby tam počkal . . . Prosím vás, dejte mu tu pětku, já bych tam nešla za nic na světě . . .!"

Paní Skleničková se smála, až se za boky popadala a Boženku chválila, že dědkovi tak vypálila rybník. "Za tu pětku, Boženko, ti koupím na pěkné šaty — a pána půjdu pustit sama . . ." Rozsvítila svíčku, aby prý na hříš-

níka dobře viděla . . . Pan důchodní byl překvapen, když dveře nezvyklého “vězení” otevřela paní Skleničková; honem se pokorně vylouval, že v chodbě zabloudil a vešel do jiných dveří — ani neví, jak se to stalo — někdo nedopatřením prý ho tam zamknul — snad někdo ze šprýmovných hostí. Dva týdny nechodil do společnosti na svoje večerní plzeňské. Čekal až na tu příhodu paní Skleničková zapomene. Boženka toho večera ještě dlouho v posteli mamince vypravovala a nemohla po té příhodě, která ji celou poděsila, dlouho usnout.

Jindy zas nám maminka vyprávěla, co všichni zkusili nežli se v Praze v sobotu večer dostali do vlaku. Vlak byl tak přeplněn, že zdá se k neuvěření, odkud tolik lidí se sem sešlo; nikde ani místečka — jenom v kuřáckém oddělení mohly jsme se asi tři ženy usadit. Muži tam po svém právu kouřili a za chvíli bylo tam k zadušení. Venku zima a okno se nemohlo otevřít. Skrčený děda s ohnutými kulatými zády a s hlavou vraženou mezi ramena, hulil ze všech snad nejvíce — mračna dýmu z jeho zápach šířící fajfky válela se po celém kupé a my začali všichni kašlat a rozumí se také hubovat na zlořečenou dědovu fajfku. Děda v odpověď jenom mlčky ukázal na vyvěšenou tabulku, kde bylo napsáno: “Pro kuřáky” a bafčil snad ještě víc. Proti němu seděl slušný pán, kterému fajfčíčka také nevoněla, čpěla do všech koutů a začala dráždit jeho hrdlo. Zprvu nic neříkal, avšak po chvíli sáhl do náprsní kapsy, vytáhl dvě cigára a slušně je nabídl svému protějšku. Děda poděkoval — zastrčil cigára do kapsy a hulil dál až se hory zelenaly . . . Pán zůstal na chvíli jaksi zaražen a najednou s kuráží povídá: “Človče, proč si nezapálíte to cigáro, když vám ta fajfka tak smrdí . . .”? Děda si sáhl do kapsy, kam cigára zastrčil, a klidně povídá: “Ty cigára? Oh, ty já si nechám do lepší společnosti . . .!” — Všichni jsme se mohli smíchem v tom kouři zadusit. Dědek při tom ani nemrkl, jen očička mu svítila jako kocourovi, jak na nás vyžrál.

Maminka měla pro nás vždy přichystáno něco nového k vyprávění. Ustaraná, udřená, a přece našla chvíli, aby s námi sdělila nějakou novou zkušenost. Střídávaly se při

tom v našich hlavách obrazy, které uměla tak pěkně popsatí a s takovou rozvahou do puntíku vysvětliti. Oči jí zářily, když jsme se mohly dosyta zasmát. Však život nebyl jen samé vyražení, přinášel též všeliká utrpení. Při takovém vyprávění oči se smutkem zamžívaly a tyto chvíle zůstávaly v naší paměti uschovány.

*

Asi v třetím roce našeho pobytu na Valech vyrušily naše město císařské manévry. Tisíce vojáků muselo být v domech občanů ubytováno. To byla po jejich příchodu první starost, aby měli střechu nad hlavou. Do našeho pokojíčku nastěhovali pana hejtmana a jeho sluhu. Maminčiny vysoko nastlané bílé peřiny měly nového nocleháře. Celá ulice hemžila se vojáky nežli se všichni pohodlně ubytovali. Z večera hrála na náměstí vojenská kapela. Hned bylo korso plné důstojníků a městské smetánky, nastrojených mladých i starších slečen a paní. Šavle a ostruhy hlučně doprovázely mladé párky a známosti se rychle šířily. Hudba hrála pochody i koncertní skladby a panstvo později zapadlo tam, kde točilo se plzeňské, likéry i žhavé víno. Byla to noc asi hodně veselá. Nezůstal v ničem pozadu ani náš pan hejtman — přišel až k ránu zle zřízený — nohy mu nechtěly sloužit . . . Chudák jeho sluha — div ho v náručí nepřinesl. Ani postel nerozestlali — sluha uložil ho tak jak byl i v botách na vysoko vystlané peřiny. S příchodem rána bylo již všude plno hluku — vojáci v plné výstroji a výzbroji řadili se k dalšímu pochodu, s důstojníky na koních v čele. Ještě nebylo ani šest a již dlouhé řady se šinuly z města ven. Kované boty cvakaly po hrubém dláždění města — až vše utichlo — jen náš pan hejtman chrápal spánkem spravedlivých a sluha marně se snažil svého pána vzbudit. Kůň řičel venku pod okny, ale svého pána se tak hned nedočkal — pan hejtman si chrupal jako prasátko v žitě. Maminka nahlédla do pokojíčku a spráskla ruce nad tou neplechou a manýry tak velikého vojenského pána. Nalila v kuchyni veliký hrnek kávy, namazala dva řádně zakrojené krajíce máslem, kývla na vojáčka a řekla: "Pojďte se najíst a nechte toho nestydu spát . . ." Vojáček širokým

úsměvem obejmul hrnek kávy — jedl a uchem nastaveným ke dveřím poslouchal jestli se jeho pán snad nebudí. Spal až do desíti. Koně přivázal vojáček na dvoře. Chudák sluha: musel "lítat" jako špinavé prádlo, jakmile si "jeho jasnost" proškrábala ospalá očička. Špatně se jí to našlapovalo na špičky po prohýřené noci. Brzy po té přijelo auto, aby pana hejtmána odvezlo. Na koni cválal sluha za celou tou výpravou císařských manévřů. Maminka otevřela okna dokořán, aby zmizel za panem hejtmánem i ten špatný vzduch, který tam zanechal; také pošpiněné peřiny svlékla, aby všechny stopy po něm byly zahlazeny. Jenom radost měla, že nakrmila chudáka vojáčka.

Psala jsem o těch manévrech Toníkovi do Uher, ale tam o tom věděli a také u nich dala se podobná cvičení ve velkém. Toník psal: "Tatínku, bude válka . . . I všechny ty pilníčky, které sekám na velkém stroji, jsou určeny do válečných zásob. Také zlaté peníze schovávám, jak mi můj mistr poradil." Tatínkovi nechtělo se slovům těm věřit; vždy přece panovník slíbil, že nikdy nepůjde do války —

Zůstalo při slibu sice ještě několik let, ale přípravy děly se na všech stranách ve větším a větším měřítku . . .

*

Nic snad tak neutěche, jako pár těch mladých, nejlepších let. Myslíme, že jsou to ta do dvaceti, ale s postupem stárí se nám zdá, že to mládí bylo ještě o dvacet let delší, tedy že do čtyřiceti trvají všechna ta nejlepší leta plná mladistvého šprýmu — a při tom všem nemyslí se nikdy na smrt — kde že ta by se mohla opovážit . . . Ještě po padesátce jí říkáme: ale kdepak, holčičko, na tebe nemáme ani chvílečku času — víš, tu tvoji službu — tu si necháme až naposled. Těmi slovy lichotíme si do nekonečna. Maminka vždy říkala: "Člověk musí se starat, jako by tady měl být ještě sto let — a možná že za hodinu zemře."

*

Po svém dvacetiletí, po pěšince toho opravdu mladého věku se přešínuly moje vzpomínky a po řadě ještě

více veršů přichází z knihy mého života, které, když již péro namočeno, je, připiší . . .

Byla jsem již druhý rok provdána, když vypravily jsme se se sestřičkou Růžou do Prahy na výstavu. Byla to výstava "Národopisná". Výstaviště v Praze je krásou pro sebe samou a zanechává hluboký dojem. Snad každý návštěvník vrací se o mnoho bohatší. Oči jsou nasyceny vším co viděly. Jaká to veledíla, stvořená rukou člověka! Zůstaly jsme v Praze tři dny, abychom výstavu celou shlédly. Při vstoupení na výstaviště vítala nás veliká socha císaře Františka Josefa I. Velkolepé to dílo sochaře. Pavilony byly přeplněny krásou různých věcí. Na nádvoří hýřily vodotrysky v duhových barvách. Každodenně jsme dlouze chodily, až do únavy, abychom vše shlédly. Všude tolik krásy. Bylo zde i mnoho zábavných atrakcí — umělé kluziště, elektrický kolotoč, který zářil jako v pohádce, loďky se houपालy a nechyběla ani divoká káča. Ve velkém slonu byla umístěna útulná restaurace. Byla tam divadla, ani loutková s nezbytným Kašpárkem nechyběla, biografy a a jiné zábavné přitažlivosti. V jídelnách teklo pilsenské a česká kuchyně starala se o hladové žaludky.

Počasí bylo ideální, právě takové, jaké jsme potřebovali. Vodily jsme se s Růžou za ruce, unaveny odpočívaly jsme na pěkných lávkách, které lákaly k posezení každého, kdo si chtěl odpočinout. Bylo toho mnoho a mnoho krásného, co za ty tři dny naše oči shlédly. Ohromné obrazárny, díla umělců, řezbářů, sklenářů a truhlářů — též nádherné přibory ze stříbra i zlata. Šatstvo od středověku až po dobu moderní. Různé vynálezy, elektrické stroje — všechno sneseno z blízka i z dále — krátce, bylo to něco, co se často nevidí.

Třetího dne jsme se ještě těšily na spatření Habešské vesnice, postavené podle jejich domácího vzoru. Měli tam svého pohlavára i svoji hudbu a tanečnice. Kuchaři vařili venku v kotlích společně jídlo pro všechny. Habešané byli hodně snědí, vysokých, štíhlých postav a hustých, rozčepýřených vlasů. Jejich ženy byly malé, silné a širokých boků. Bílé široké sukně byly vše, co na sobě

měly. Na kotnicích leskly se jim náramky, krk byl ověšen šňůrami korálů. Děti, které již za nimi běhaly, beze studu napájely mateřským mlékem.

Přišly na řadu věci vyrobené slepci a trestanci, výrobky to obdivuhodné. Zabloudily jsme do oddělení, kde bylo nějak prázdné. Procházely jsme se samými květy, vůně jasmínu nás omamovala. Květináři a zahradníci nanesli sem všechno svoje umění — květy, pro něž musel být jen obdiv, ba nebylo slova, aby vystihlo všechnu tu krásu. Bělounká pěšinka mezi růžovými keři vedla do budoárku, květy přímo zatopeného — pro sladkou, tajemně ukrývanou lásku jako stvořeného. Zbožné to místo bylo prázdné, ale měly jsme já i moje sestřička stejnou myšlenku — zdálo se nám, že každým okamžikem musí někdo vstoupit, snad princ se svojí princeznou — jinak ani nebylo možno: či komu platila by všechna ta něha kolem — ta hebkost brokátových záclon, všechna ta nádhěra broušeného skla? Přes opěradlo rokokového křesla byla přehozena krajková šála — na stolečku ležela kniha se zlatou ořízkou a košíček s nějakou ruční prací. Náhle přerušil ticho výkřik ptáka. Vyšel z krásné klece, umístěné na mramorovém stolku mezi okny. Sedě na bidýlku dal se do zpěvu červeně zbarvený pták. Houkal, hlavičku nakláněl se strany na stranu, protřepával svá křídélka . . . Jeho společník seděl dole a na jeho trilkování odpovídal žalostnou písní. Byl to dojímavý okamžik a vtlačil nám v naše oči slzy. Přistoupily jsme blíže, abychom z blízka viděly a z blízka slyšely ty úchvatné ptačí melodie. V tom rozhrnula se záclona a vešel vlídně se usmívající pán a vysvětlil nám malou lest: když viděl nás samotné státi v údivu v tajemné komnatě, stiskl péro, aby nám zapěl do duše — uměle vyrobení ptáci . . . dílo to jemného umělce, který jistě ten zázrak chystal pro tu očekávanou princeznu —

Ze všech těch krásných věcí na výstavě vyzařovala duše našich českých umělců, s nimiž setkávaly jsme se všude a odnášely jsme si odtud nehynoucí údiv a památku. Dlouho a často jsme s Růžou na vše vzpomínaly.

Byla jsem provdána za Václava Mikoláše a měli jsme ob dvě ulice od nás z Valu v domě pana Jocha pronajatý krámeček s bytem a větší chodbou. Měli jsme obchod částečně uzenářský s výsekem masa. Nejvíce se prodávalo v sobotu a v neděli dopoledne, když chodili venkovští lidé z kostela. Pan Joch, náš domácí, byl již starší pán a býval samý šprým, jakmile se trochu napil. Říkali mu "Bramborový král". Měl svůj dům vzadu na dvoře, chlévy pro krávy, do dvora byla dvojí vrata. Nevím, kolik měli polí, ale brambory se v domě prodávaly během celého roku a dvakrát týdně vozívali je na voze do trhu.

Na dvoře byli ještě dva nájemníci, jejich byt pozůstalával ze světnice a malé síňky. Zde bylo nové okolí a též nové sousedstvo. Každý ten soused měl svůj domek. Hned vedle nás byla rodina Štumpfova; měli stravovnu pro vandrovní hledající práci, za nimi bylo pekařství pana Červenky a domek pana Rumla, strojvedoucího ve výslužbě. Přes ulici měl menší hotel pan Štolba. Tam se točilo na večer hodně piva do přinesených džbánek ze všech sousedních ulic. Měli též pěknou zahradu a kuželník, který zvláště v létě vábil hosty. Pan Štolba byl z chudé rodiny, peníze na hostinec měla jeho paní, která pocházela z většího statku, nevím z které vesnice. Pan Štolba byl trochu lehkomyšlný krasavec. Paní byla mírná a starostlivá — v každém jednání mívala zdravý úsudek. Byla pečlivá maminka pěkného klučíka, který byl věrným obrázkem svého otce. Po chlapečkovi za dva roky přišla očekávaná sestřička. Přinesla do domu samý smutek. Za nějaký týden shasla jako malý ptáček v matičně náručí. Paní Štolbová zůstala bez životní síly a celá jakoby podřáta. Její slabosti stále přibývalo, až nadobro ulehla. Dlouhý čas byla v nemocnici. Poslední její přání bylo: "Přineste mi synáčka Jaroslava, abych se potěšila . . ." a tak v posledních chvílích svého života zlíbala svoje dítě na rozloučenou. Zákeřná plícní choroba zdolala mládí — neúprosná smrt vtiskla v bílé čelo dobré paní poslední chladný polibek.

Do domu přicházela pana Štolby maminka a pokaždé si u nás stěžovala na smutnou prázdnotu v domě a lito-

vala malé dítě, které zůstalo bez matčiny ochrany. Též sem tam narážela na lehkovážnost svého syna. Ona již byla tuze stará, nebylo jí možno zastávat všechnu tu starost a práci v tak velkém domě, kde byl obchod celý den a dlouho do noci. Musí se něco stát, syn musí se brzy oženit, jinak by vše hynulo — jenom mítí kolem sebe nějakou přijednanou sílu. Tak mínila babička, ale to vše nešlo tak lehce a brzy uskutečnit.

Dlouho hledal pan Štolba nevěstu a dlouho vydával se za ní na cesty. I dohazovači měli otevřeny dveře. Sám jezdil vlakem i najatým kočárem, ale stále někde něco chybělo, stále se něco nelíbilo — buď na jedné nebo na druhé straně. Hospodyňka chyběla ještě celý dlouhý rok. Nevázanost dovolovala hezkému vdovci různé zábavy, o kterých světlo denní nevědělo. Stará skvrna lpěla na jeho svědomí, měla dozvuky u soudu, zůstala zapírána v pozadí. Zemřelá paní se tou chybou svého muže potají trápila . . .

Novou známost navázal pan Štolba na nějaké cestě do Prahy . . . Za krátký čas oznámil svojí mamince, že se co nejdříve ožení, aby se zbavila tak těžkých starostí. Maminka přijala s povděkem tak radostnou zprávu. Byla velice spokojena s nevěstou synovou. Patřila do dobré rodiny, měla svoje rodiče v Jičíně, byla jemná a hezká, a také dost zámožná. Již se na milou nevěstinku upřímně těšila . . . Svatba byla u nevěstinych rodičů. Mimo dcery měli ještě syna, který byl tou dobou na vojně.

Dům se celý příchodem nové paní rozveselil. Pěkných, cenných věcí přivezla s sebou a co bylo nejdůležitější — zlaté srdce a pečlivé ruce pro sirotečka Járu. S velikou péčí zastávala místo maminky, myslívala, že je povolána k tomu životnímu úkolu, aby osvětlila dítěti domov. Dítě zanesla láskou a měla jen jediné přání, aby dokud potřebuje péči domova, nikdy neslyšelo slovo "macecha". Hezké dítě k ní přilnulo a vše splývalo v jeden soulad jak v domácnosti tak i v obchodě. Za krátko se mladá hospodyňka zapracovala a v mnohém již vypomáhala. Denní hosté se zálibou hledívali na hezkou novou paní. Na hřbitov vodívala Jarouška za ruku, zalévali kvě-

tiny na rově zemřelé paní a dívali se spolu na mramorový pomník nad rovem vztýčený. Jaroušek měl o vše zájem, na vše se vyptával. Nová matinka jen říkávala: "Vidíš, tady spinká paní, která tě měla moc a moc ráda. Proto chodíme zalévat ty květinčky, aby nezvadly — aby to tady měla hezké." To bývala v létě každodenní jejich procházka.

Mezi všedními příhodami, když jsme se bavily, často vzpomněla na paní, která dříve zaujímalá její místo. Říkávala: "Musela se asi těžce se vším loučit — měla větší právo než já na lásku muže a na lásku svého dítěte." Dlouho potom nosila v očích jakýsi smutek a já nemohla ani zdaleka tušit jeho příčinu či těžkost, která se projevovala v každém záchvěvu její něžné duše i v každém trpkém úsměvu. Zeptati se bylo tuze těžko . . .

Jednoho dne přišla ke mně sama a svěřila mně tíhu svého srdce. Žalovala mně svou bolest ve své upřímné prostotě. Mrak hrůzy vstoupil do její cesty a vše, co zdálo se jí být až dosud krásné, jakoby se propadlo. Zlá lidská ústa pohřbila její spokojenost. Pevně zachytila moje ruce a dívala se mně do očí: "Víte vy též, že má můj muž nemanželské dítě?" "Ano, vím," jenom jsem hlesla — "ale nevěděla jsem, že to neví jeho žena." — Co dělat? Jak potěšit? "O, jakou strašnou špatnost dovolil si vůči mně i mojí rodině můj muž! Ani nevíte, co úzkosti jsem již vytrpěla, aby se moji rodiče nedozvěděli tu jeho zradu. Bojím se, aby někdo z domova k nám nepřišel — bojím se maminky, aby nepoznala, že mě něco trápí. To dítě je jako náš Jaroušek — vždyť tu ubohou ženu podváděl a nám takovou věc zatajil . . . Řekla mi to ve výčepu jedna sousedka a pásla se na mých nesnázích. O, jak jsou lidé zlí — jak si to zasloužím? A což moje maminka, až pozná moje těžkosti . . . Muka jsem vytrpěla a muž si dovolil zapírat. Potom prosil, až mně ho bylo líto — ale co já — jak já k tomu přijdu? A to ještě není všechno," zase těžce vydechla — "došla jsem se přesvědčit a vyhledala jsem to zapírané dítě. Bože veliký, oba chlapci jsou stejní — jsou jako dvojčata. Jak mohl si muž dovolit takový hřích a tak drze hanobit přede mnou tu

chudou holku — matku svého dítěte . . . Špatně oblečený je ten druhý — chudinka — matka jeho je někde ve službě, chlapeček je u chudé tety.”

Jedním dechem povídala paní Štolbová všechny ty těžkosti. “Kriste Ježíši — mou upřímnou lásku k dítěti lidé zlí šlapou — považte, vše ztrácím — Jaroušek šel s malou koněvkou sám zalévat hrob. Přišel domů uplakán, až jsem se ulekla. Co se stalo, milánku — kdo ti ublížil? Znovu bolestně zaplakal a mezi slzami mně povídá: “Ty nejsi moje maminka . . . Dvě paní mně na hřbitově povídaly, že v tom hrobě je moje maminka a ty že jsi moje macecha . . .” Oh, zlý osud vystoupil nad celým mým životem jako černý mrak — děsí mě to pomyšlení —”

V očích štípaly potlačované slzy. Jaký balsám dát na takové rány? — na rány, které život s sebou přináší — kde komu — všem, všem — každému jinak? Často život člověka podobá se zbloudilému vraku, tonoucímu ve víru a holé ruce nemohou zachrániti nic z toho, co jsme ztratili. Též paní Štolbová ztratila. Ztratila důvěru ve svého muže a ztratila lásku dítěte, kterému chtěla nahradit matku a hřát je ve svém dobrém svědomí a ve svém zlatém srdci. Vykradeno a zpustošeno bylo to malé štěstí vinou zloby těch druhých. Nikdy se již nevrátila ta stará důvěra a ta blahá spokojenost.

*

Hned vedle Štolbových byl druhý hostinec či noční kavárna, jak jsem si myslívala. Byl uzavřen jako pevnost, nikde ani skuliny k nahlédnutí dovnitř a kolem vysoká zeď. Hodně starý, nafintěný, navoněný pán, lichotivého úsměvu, chodil k nám denně s košem pro maso. Řízků masa hovězího nebo roštěnek brával vždy stejný počet, celé telecí kýty, půl skopce a také veliký kus masa na polévku — to vše mluvilo o pěkném obchodu, který byl v tom nočním podniku. Někdy ještě zvlášť přiběhla jako vyplašený pták, nemluvná a celá uzardělá služka. To asi měli větší návštěvu vybraných pánů, protože se kupovalo to nejdražší a nejlepší maso. Jinak jsme nikoho neviděli — jenom toho starého pána a služku — snad někdo jiný v tom podniku nebyl. Hostinec se jmenoval

“Drinopol” a za ním se táhla nová dlouhá ulice dělnických domků. Vůbec kolem nás byla novější část města — ulice čisté jako by byl právě svátek. Všichni k nám chodívali pro maso — každý podle možnosti pro ten svůj kousek; kdo měl více dětí, ten třeba tři nebo čtyři dny pro ten svůj kousek nepřišel, neboť nebylo peněz a nahrazovalo se to kouskem loje nebo sádla. Venkov, ten si dopřával kousek masa někdy o trhu, když se na něm utřížily peníze. V neděli, když se šlo z kostela, obyčejně ti nejchudší kupovali na maštění hovězí lůj a nějakou tu jaterničku, hovězí kosti z hlavy na polévku a kousek nějakých zbytků. Do uzlu ze šátku dávaly tvrdé ruce ten celotýdenní blahobyt, muselo se šetřit. Každá slepice a husa musela se zpeněžit, aby bylo zase na ty důležitější věci. Na posvícení se vykrmila husa třeba již kolik let stará, anebo když časem přišlo něco k úrazu a nemohlo se to prodat, to bylo doma až moc dobré. Trocha mléka a kus chleba, to byla stále základní strava našeho venkova — mimo ovoce, které se nemohlo dopravovat na trh, protože nebylo prodejné.

Jednoho nedělního odpoledne byli jsme u Štolbů v zahradě na besedě. Byl tam pěkný chládek, pár domácích hostů, rozložené noviny a časové humory města Nymburka. Když se dali páni do kuželek, kývla na mě paní Štolbová a vedla mě do velikého pokoje v prvním patře, kde měla svoje vzpomínky přivezené z domova. Mně se líbil veliký prádelník, plný krásného prádla. Jinde celá řada pěkných knih, nechyběly ani pěkné obrazy, každá věc měla svou vzpomínku, každá sklenička z broušeného skla byla upomínkou na něco milého nebo na někoho drahého. Vyšli jsme spolu na balkon a mě překvapil obrázek druhého dvora, který byl tak pečlivě ohrazen a nesl jméno “Drinopol”. Uvnitř byla menší zahrada, kde na trávě mezi stromy ležela polonahá děvčata, hrající si s malou opičkou. Při tom mlsaly cosi z košíčku, kouřily a nevázaně se smály. Starý pán seděl na houpací židli a četl noviny. “Asi je všechny hlídá ten kuplíř a obchodník bílým masem,” nadhodila paní Štolbová. “To všechno, co vidíte, je uchystáno pro noční zábavu naší smetánky — je pryč

to dovoleno — ze zdravotních ohledů královského města Nymburka”

Hned vedle byla malá továrnička pana Vantocha. Vyráběla se tam z třešní vzácná, cenou poctěná kořalička, známá po celé Evropě pode jménem “Griotte”. Pan Vantoch byl starší pán a napadal trochu na nohu. Chodívali z jejich domu k nám pro maso, a jako soused zasedal v lokále pana Štolby. Na likér měl svůj patent a jenom on věděl, jak zavářet cukr do Griotky. Dařilo se jim dobře, obchod se šířil — z celých Čech svázely se kyselky na Griotku. Později vyráběla se tam z jiného ovoce i marmeláda.

Nebylo by pro nás neděle, abychom se nebyli podívali na Vala — a hlavně na naše doma. Za maminkou do vesnic dojížděl tatínek již s koněm, čímž se ty zlé cesty trochu zlepšily. Však také již blížilo se stáří — sem tam něco bolelo, sem tam chyběla již zručnost a síla. Tatínek měl šestý křížek na zádech, maminka byla o pět let mladší. Tatínek se smával, že nedávno mu bylo šestnáct a jistě že to ty děti zas obrátily a je z toho hned šedesát jeden.

Tatínek chodil do starostenských schůzí, byl členem třetího sboru. Často hubovával, když tam propadlo nějaké hlasování a nějaká užitečná věc nemohla se prosadit. Jako vždy a všude tak i zde spravedlnost se brzdila, všude číhala za peníze zrada. Mnoho věcí prošlo, mnoho starostí dalo naše město; stále bylo zapotřebí opravovat a zvelebovat, ale kasa byla chudá — poplatníci naříkali na veliká vydání a daňová břemena . . .

Petrolejové pouliční lampy byly vyměněny za plynové — každá zvlášť musela být zapalována. Dlouho ještě nebyla v menších městech elektřina.

Život zůstával stále stejný — šel svým stejným tempem jako to čtvero ročních počasí. Tisíckrátě noří se vzpomínky do růžových odstínů, ozývá se smích a jindy zas stesk přepadá, třeba jenom ze zpívané smutné písně. A takový verš smutné písně přivezla maminka z Prahy ze

Žižkova od Skleničků. Dodnes vidím, jak oči maminky byly smutné, když nám začala vyprávěti:

“Víte, děti, ani nevím, jak vám to mám vše vypovědět, abych na nic nezapomněla, čeho jsem byla nahodilým, nepovolaným svědkem. Byla jsem u Skleničků jako každý týden. Nejdříve dáme dohromady s paní Skleničkovou svůj obchůdek, : paní mně zaplatí, já hned odkládám se sebe kabát, vrchní sukni a lepší jupku, abych mohla Božence trochu vypomoci kolem té veliké plotny, kde se stále něco vaří a opéká. Boženka je čiperná, jako na obrtlíku se točí. Tady, vidíte děti, dostala jsem na památku její obrázek. Dala se minulý měsíc vyfotografovat, aby mohla poslat obrázek domů svým dobrodincům, kteří ve své chudobě Boženku-sirotka od malička vychovali. Hlavně aby též dala obrázek svému chlapci — vždyt’ má již poslední týden před svatbou. Chlapce má slušného, je veselý, dobrý řemeslník, také jsem ho poznala, když tam zaskočil na chvíli s večerem v mé přítomnosti. To mám radost, že paní Skleničková je velice spokojená a přeje mladému páru, že budou mít svoji útulnou domácnost, plnou čisté lásky. Žert si tropila z Boženky, proč nevydržela podle úmluvy sloužit celých deset let — avšak tu svatbu jí přece vystrojí a pěknou — aby měla na rodinu Skleničkovu Boženka a její nastávající stálou vzpomínku. Společně pozvaly na svatbu oba stařečky za to, že se ujali sirotečka ze všech chudých nejchudšího, přineseného před mnoha lety z porodnice. Boženka je celá radostí zadýchaná, nevýslovně se těší na tu hodinou až přijedou. Mnoho se navzpomínala na obě ty dobré duše — stále, snad denně se vracela do svého mládí — do svého prostého dětství, kde se hrála a vyrůstala v upřímné lásce, kde udřené ruce hladily ji pod starou střechou, v nahnutém, slepeném baráčku. Takové vzpomínky naplňovaly její srdce vždy vřdčností a čistotou něčeho velikého, co jenom cítila, avšak jak jen to povědět anebo pošeptat, to stále nevěděla . . . bála se někomu svěřit s citem svého nitra.

Uběhla hodinka jako nic — nádobí již bylo složeno ve veliké kredenci, zbývaly jen ještě drobnější věci, když

v tom otevřely se dveře a Slávek, syn paní Skleničkové oznamoval: "Božko, dědeček s babičkou jsou již tady!" Božence vypadla veliká naběračka z ruky — a tu již široce otevřela náruč a spěchala přichozím vstříc.

Kulat'ounká maminka, usměvavá a malinká, sotva na zem postavila čeho měla plné ruce a již si ležely s Boženkou v náruči. Dědoušek byl jenom samá kost, hrnatý, z krátkých rukávů koukaly jeho veliké ruce, ruce těžké, které mluvily o práci. Přes pravou ruku měl navléknutý proutěný košík, jehož víko bylo připevněno provázkem. — "Boženko . . . naše Boženko . . .!" vykřikoval a tiskl svou šedivou hlavu k ramenu svojí chráněnký. Bylo to radostné, i slzami provázené shledání — jak už to vždy bývá. To víte, moje dět'átka, že mně i paní Skleničkové nějaká ta slzička ukápla.

Konečně se oba stařečkové posadili na židle, aby si odpočinuli po daleké cestě. Boženka odnášela, co vše drahá maminka přinesla — bylo mnoho těch všelikých dárků — jak jen to vše mohla unést, chudinka? To jistě i stařeček pomáhal. "Božítku, tatínku, co že neodložíte ten košíček?" — "Ale to víš, Boženko, to se musíš nejdříve podívat a potěšit se tím co ti nesu." Pomalu rozvázal provázek svými upracovanými prsty. Pomaloučku nakoukla Boženka do košíčku . . . "Ta jsou, co? Jako by je vymaloval — to koukáš, ty kukačko jedna . . . jestli pak je poznáváš, že jsou od tvého zamilovaného "staváka" a "rousňáka" — jo, to jsou holoubátka a pro tebe vyrostla — pro tvoji svatbu, abys měla pro hosty. — Boženko, počkej, já je zase zavážu a doneseš je někam — třeba do sklepa nebo do dřevníku." Pomaloučku zase pevně provázek uvazoval a široce se usmíval, jakou udělal Božence radost — svojí Božence — a už nevěstě . . .

Rázné zaklepání na dveře nás všechny překvapilo. Dědoušek pověsil si zas košík rychle na ruku. Dveře se široce otevřely a v nich objevil se Slávek. Malínko popostrčil pěkně oděného pána ode dveří dále a nevšímaje si našich udivených pohledů, povídá: "Boženko, tady ten pán tě hledá." Kdo je ten pán? A co zde hledá . . .? Boženka se nerozhodně zastavila — úzkost ji zaplavila. Pán

měl oči široce otevřené a v úžasu nořil svůj zrak do obrazu dívky. Tichounkým hlasem se optal: "Jste vy slečna Božena Zárubná, narozená tady v Praze v porodnici?" — "Ano," odpovídá již pevnějším hlasem Boženka. "Já jsem Jan Blažek a — vidíš — přišel jsem si pro tebe . . . Na kolenou jsem si tu milost vyprosil — u mojí ženy — abych se mohl k tobě hlásit . . . Boženko, jsi moje dítě a já jsem tvůj tatínek . . ."

Zůstali jsme všichni jako omráčení . . . Nějaký zvuk doléhal sám jakoby z dálky — snad rychlých kroků toho okamžiku. Ruce toho nešťastného příchozího zůstávaly trčeti ve výši rozpřaženy — byla v nich živá touha pevně se zachytiti — pevně sevřítí a v bledém obličejí, z něhož zírala radost i strach zároveň, míhl se i úsměv okoralých rtů —

Stará maminka pokorně sepjala ruce — dědeček vyrazil z prsou divný, skřípající vzdech. — Boženka se vzmužila: modré její oči jakoby přeplul šedý mrak. Ne — za nic na světě ne! — "Tady je vidíte," promluvila jasně a s důrazem . . . "Tady je moje maminka — a tady můj drahý tatínek . . .!" Všechno jakoby se zhroutilo v tom výkřiku — v tom odhodlání a síle vděčné lásky toho dítěte ke svým pěstounům — dítěte narozeného v hanbě své nepoznané matky v porodnici . . . Slova se trhala a přecházela ve vzlyk. Boženka klesla na kolena u své nejlepší a nejupřímnější maminky a hlavu svou schovala v jejím klínu. Dědouškovi kanuly slzy rychle za sebou na velikou tvrdou ruku a sjížděly mezi proutky víčka košíčku na malovaná holoubátka. Bylo to plačící štěstí starého chudáka . . .

Rozpjaté ruce neznámého pána náhle klesly; zabloudiv očima po místech ztraceného štěstí — jakoby život i smrt přešly těmi místy v jediném okamžiku. Těžký, hluboký zármutek ho dusil . . . pomalu, pozpátku odcházel . . . Neměl sílu se vzepřítí ani prositi — ani zaplatiti svému dítěti svůj veliký dluh.

"Moje děti," povídala naše maminka, "nemohly jsme s Boženkou celou noc zamhouřiti oka — tak jsme byly

rozrušeny. V samotě noci jen tichá, smutná píseň zněla kolem . . .

Babička s dědouškem byli odvedeni paní Skleničkovou nahoru do velkého pokoje, aby si odpočinuli po da-
lekové cestě a aby se vzájemně potěšili — vždyť svoji Bo-
ženku neztratili — láska se dochovala zase lásky . . .

Nevím ani jak se to stalo — příští den jsem se v trhu rozstonala. Tak nějak náhle to přišlo. Zimnice lámala moje kosti a zase ve mně jen vše hořelo a nohy pode mnou klesaly. Přišla ke mně neznámá paní — nikdy jsem ji neviděla — zachytí mě za horkou ruku a mluví ke mně tak hezky . . . Vypráví o jakémsi zázračném léku, který její otec slavný profesor ve Vídni vynášel. Dobře, že je-
ště ho doma trochu má a ráda mně jím poslouží — jenom zaskočí nedaleko a za chvíli bude zpátky a jistě se mi hned uleví — budu překvapena lékem jejího slavného otce . . . Vrátila se za chvíli, i lžičku s sebou přinesla — přišla jako anděl seslaný ze samého nebe. Dvakrát naplnila lžičku — ruku moji přidržela — jenom chvíli, tak se mi to zdálo. Lahvičku ještě s trochou léku nechala na mém koši — jak odešla, nevěděla jsem — snad jsem byla na chvíli jako omámena, ani jsem jí nepoděkovala. Rozhlédla jsem se kolem, zdali ji neuvidím mezi lidmi, ale už jí zde nebylo. Pomalounku, jako bych se vykoupala v chladící vodě, zlá nemoc odešla. Vidíte, moje děti, domů jsem se vrátila zdravá a jsem již zase jak se říká ve své kůži. Avšak nikdo mně nevymluví, že ta hezká paní nebyla andělem. Pokaždé budu čekat, že zase přijde — budu ji hledat mezi všemi, abych jí mohla alespoň poděkovat a svůj dluh jí splatit.

Nejsou to jistě žádné čáry — zdá-li se v mladosti vše co prožíváme lepší a hladší — že i to slunce je stále jaksi usměvavější a všechno nechá se od něho líbat. Někdy sice přijdou mraky, vše zatopí se v krůpějích vláhy, ale teplý větérek zase vysouší tu ušlapanou pěšinku denního života. Tak tomu bývá v mládí, kdy jen ty veselejší kou-
sky jsou na přetřesu a stačí jen cosi naznačit, podat či zachytit, abychom se tomu smáli — mládí nerado se pod-

dává smutku, chce radost, chce se radovat — vždyť veselá mysl — půl zdraví. Z povzdálí se zúčastní nějakého šprýmu i ti starší, avšak k jásavým těm písním jenom přizvukují — jejich již slabý dech nestačí již na tu výšku. Ve výšce té písně zračí se často i touha aniž víme čeho. Někdy se tak krásně sní a v takových chvílích jsem vždy myslívala, že je to touha pokroku — slovo vyslovené potichu, ale jeho ozvěna se opakovala do všech světových stran — tak bylo již napsáno a tak bylo očekáváno, že jistě rozpětí pokroku přijde ve dvacátém století. Často nám tatínek vyprávěl a s důrazem mnohé naznačoval. “Moje děti,” skromně říkával, “víte, že celé dvacáté století je teprve před námi, teprve v začátcích — avšak probuzený duch pokroku již nikdy neusne . . . Je v nás ten tajný zákon, který začíná hýbat světem. Necht’ přijde, co má přijít — ale bez krve prolévání,” smutně dodával. “Lidstvo již je na pravé cestě a všechny ty věci, co v tomto století budou objeveny a uskutečněny, v dobrém budou též lidem používány. Ten poslednějši vynález předčí ty prví. Náš svět již se nebude jevit tak veliký a tak neznámý jako tomu bylo dříve; člověk dnešního nového století se vynasnaží, aby vše probádal a vystihl. Po úmorné cestě práce mnozí nechávají za sebou veledíla pro znovu se rodící, kteří již od malička budou to zbudované užívat.

Klanět se musíme pokroku, který byl pílí lidskou zbudován za posledních padesát let. Rodil se z plodné lásky k práci a člověk šel bez bázně vpřed, třeba byla cesta často obtížná a zdálo se stoupat do tajemného nekonečna.

*

Život je snad pouhá chvílka. Jen nepatrný zlomek atomu je ve vesměru pět, šest let a přece přinesly již mnoho nového. Všechny naše kamarádky z mládí jakoby zapadly. Každá pohroužila se do své domácnosti, přibývalo starostí, přišly děti. Když jsme každou neděli navštěvovali naše Vala, zdávalo se mi, že sousedé stárnou, jejich krok nebyl již tak pevný, ramena ochable povolovala každým rokem a hlava více a více se nakláněla vpřed a více bělela. My též jsme měli každý svoje starosti. První naše dět’átko chlapeček zemřel. Za tři roky jsme dostali

toužebně očekávanou dcerušku. Byla milounká a dali jsme jí jméno Miládka. Sestra Růža měla již tříletého synáčka Pepíčka, který byl od malička jako cvalík a Miládku měl hrozně rád. Každý den měl toužebné přání, aby byla brzy veliká a běžela na dvoreček do písku, kde by si spolu hráli . . .

Dvakrát odlétly vlašt'ovky — odnesly nám léto — i divoké husy za chladných podzimních nocí — dvakrát přešla dlouhá zima, bělounké vánoční svátky. Jaro zalesklo se v zelené kráse po celé naší ulici na Valech a Pepíček již vodil Miládku za ruku do malé školky, do opatrovny, kde až dosud neposedné ty děti měla na starosti slečna Pecoldová — ta samá slečna, která učívala nás v našem útlém věku deklamovánkám a modlitbičkám. Byla již docela opuštěná — sama se svým smutkem — na hřbitov docházela, kde měla v jednom rovu celou svoji rodinu. Naposledy pochovala svoji smutnou maminku, která tak těžce nesla předčasnou smrt svého učeného, dobrého syna. Tak bylo všude kolem — lidé odcházeli, umírali — země přikrývala jejich radosti i smutek — noví se rodili. Po tmavých nocích přišlo růžově rdící se ráno — aniž často lidský život tu krásu vnímal . . .

Mrak černý, věstící hroznou bouří po celé naší zemi, přihnal se znenadáni. Mrak dusící a těžký, se zlověstnou zlatou ořízkou . . . Do daleka splývaly jeho cáry jako smuteční prapor — bylo to 26. července roku 1914 . . .

Jako by se ruka smrti položila mrazivým dotekem na rozpálené skráně — tak volal děs okamžiku. Volal hlubokým, vážným hlasem ze všech návštějí narychlo přilepených na každém přkístupném místě. Oči nemohly uvěřit a ústa bezděčně slabikovala:

“Mým národům . . . Já z milosti Boží — váš císař a král — vyzývám svoje národy — a volám do zbraně svoje poddané . . . Dům můj zachvátily plameny nepřátel . . .”

Nikdo nečetl dál — nemohl.

Hned bylo celé město neznámým strachem jako roztrěseno. Zvony zmateně hlaholily, všude číhal smutek a

žal, s úzkostí hleděli jsme budoucnosti vstříc. Do daleko po císařské silnici cválali tři jezdcí z Apokalypsy —

“Válka — Smrt — mor —”

Přes celou Rakousko-Uherskou říši překlenul se ten černý mrak. Do všech míst pronikala svírající tíha. Neznámá síla ničila lidské štěstí — ničila co bylo tak těžce zbudováno. Slova hymny mrazila — “Jmění, krev i život dejme za císaře, za vlast svou . . .” Dlouho nesmazatelnou krvavou stopou se táhla příšera války — její bůh nasil kvítí trpkého zármutku všem maminkám, otcům, milenkám a sestrám. V domcích bylo jako po pohřbu — všude někdo chyběl anebo právě odcházel na dalekou frontu. Loučení zanechávala všude krutou bolest. Lidé chodili jako ztracení — plakali na ulicích, plakali při své práci. “Bože, čeho jsme se to dočkali,” říkával tatínek a pevně věřil, že donutí panovníka, aby tu dlouze připravovanou válku podepsal. Nic nezdálo se nám již hezkým — nic nemohlo nás těšit. Čekalo se na zázrak, který se nedostavoval. Mučily nás okovy bolestného života.

Dlouze se vlekly podzimní dny a bílá, jemná vlákna babího léta připadala nám jako rubáš. Z rodiny mého muže již odešli do fronty tři bratři, z nichž nejstarší, který měl být hlavou rodiny, byl právě povolán. Z baráček na našich Valech nebylo ani jediného, kde by nechyběli jeden nebo dva. Bratránek Jindra a jeho sestry muž šli společně. Odešel sestry Růženky muž a tak to šlo do nekonečna. Maminka jenom šeptem nám pověděla, kde všude se loučili a kde všude oplakávají nezvěstného.

Pomalu se točila kola lidského osudu, pomalu ubývalo všeho co bylo k živobytí nezbytně třeba — civilní věci ztrácely své místo. Vlaky vozily jenom vojsko — na frontu zdravé, zpět nemocné na těle i na duši, raněné a zmrzačené. Děs a hrůza stoupaly jménem zákona . . . V nastalé zimě vkrádala se bída mezi civilní obyvatelstvo. Co se ničilo a prohospodařilo na frontách, to se doma nedostávalo. Celé vlaky zásob se mnohdy zapálily, aby se nedostaly do rukou nepřítele. Nepřítel — kdo byl ten nepřítel? — Slovanská země . . . Slované posláni, aby se bili se Slovanem . . . Zpočátku se říkalo, že válka ne-

potrvá déle než pět, šest týdnů. "Utlukou nepřítele čepicemi!" — tak a podobně se mluvilo a zatím utrpení nezdálo se míti konce — trpěl každý, kdo ještě dýchal. Rozpoutaná světová bouře neznala žádných hranic. Peníze a život neměly ceny a protože se za peníze nedalo nic koupit, začalo se vyměňovat. Bída, nezasloužená bída vzešla z lidské zlovůle a nespravedlnosti — nikoliv z lakoty země. Jenom tam kde byla země válkou udupána, se nerodilo. Mnoho vystěhovalců z Polska a Italie přišlo do Čech a byli našimi hosty. Vláda vyzývala, aby měli u nás všude otevřené srdce k pohostinství. A čím více takových chudáků přivázeli, tím dříve bylo vše spotřebováno. Všechno co vyrostlo příštím rokem a všechnen obchod přešel pod kontrolu vlády. Jen sedlák, který "ukradl" a schoval ze svého, byl tak trochu nad tou situací pánem. Mohl si vyměnit za svoje věci zase to, co potřeboval. Avšak běda těm, kdož neměli co by změnili za jídlo. Každý občan dostal svůj hubený příděl chleba, cukru, mouky — omastek nebyl brzy vůbec — i tabák a cigarety, vše bylo na lístky a opatřování všeho bylo spojeno s velkým trápením. Před obchody stály dlouhé fronty žen, starců a dětí. Tam se čekávalo dlouhé hodiny až pekař upekl chleba, a na kousek umělého omastku, pouhou osminku kg se šlo do fronty čekat od večera; poněvadž však pro všechny čekající nebylo, odpočítal se jistý počet čekajících a další odcházeli domů s prázdnem. Reptání a proklínání nepomáhalo. Nastala všeobecná shánka — lidé nemysleli na nic jiného než jak sehnat trochu jídla —

Naši doma nesměli již chodit do vesnic nakupovat, obchod byl zakázán. Maminka však přece došla sem tam na známé místo — musela i kolik hodin pěšky, aby jako zločinec pronesla kousek zakázaného másla. Kdo prodal, musel se bát, že dělá něco proti zákonu a kdo vezl vlakem něco sehnáního, musel být připraven na to, že přijde z nenadání prohlídka a vše mu bez milosti zabaví. To byly veliké nepravosti a veliký hřích páchaný válkou na těch utiskovaných, na těch nejubožejších, a právě ti dali do války nejvíce svých synů.

Do daleka se táhly lesklé kolejnice, po kterých od-

jížděly denně nové transporty vojska. Novými a novými odvody se doplňovaly mezery, které vznikaly ztrátami.

Nikdy nezapomenu na oči maminky — do krvava uplakané, když přišel dopis od bratra Toníka a jeho drobné písmo se s námi loučilo a omlouvalo chvat, s kterým musel narukovat do Itálie na pevnost Pulje jako dělostřelec. Poslední věta patřila mamince, kde bylo opravdu s velikou důvěrou a útěchou napsáno: “Maminko, prosím Vás z celé své duše: neplačte, já se vrátím. Čekejte na mě s tatínkem. Vás upřímně milující syn Antonín.” Co bolesti přinesla ta slova, péro nenapíše. Bylo strašné ticho, plné úzkosti — jen chrčivý šepot zašuměl a vzdech zůstal v rozjitřené bolesti. Tatínek stál s vysoko rozpjatými pažemi jako přibitý na dřevo kříže svým osudem, svým životem v tak hrozně nezasloužené zkoušce. Srdce se zachvívalo soustrastí nad starobou šedin našeho starého tatínka. Maminka vzlykala a z jejích prsou nesly se tichem bolestné steny, které hluboce se zarývaly do našich rozbolněných srdcí. Tu se tatínek první zase vzpamatoval, vzmužil, přistoupil k mamince a jal se ji těšiti: “Bože, neplač, vždyt’ . . .” a zase bral do rukou to osudné písmo — “neplač — tady je přece napsáno: Neplačte, já se vrátím —” A ty víš, maminko, že náš syn nikdy nás nepřelhal — vrátí se — jistě se vrátí a my spolu budeme na něho čekat.”

Čekali společně — čekali a doufali — bez konce. Dlouze se táhlo všechno to utrpení, které dvojnásob těžce nesli staří rodiče.

Museli jsme se vším tím zlem znovu a znovu bojovat, navzájem se utěšovat a doufat. Soumrak smutku ploužil se opuštěnými ulicemi života. Mnoho nadějných umíralo aniž věděli proč — denně byly dlouhé sloupce jmen ubožáků — padlých nebo těžce či lehce raněných, mnoho dalších v zajetí či nezvěstných. Ty zprávy v novinách se pečlivě pročitaly a každý hledal podle abecedy začáteční písmeno svého jména, jestli snad někdo z jeho rodiny není mezi těmi, kdož se již nikdy nevrátí nebo snad zemrou kdesi v nemocnici. Kdo byl pouze nemo-

cen, toho podle možnosti posílali domů — do domácího ošetřování — nejednalo-li se ovšem o nemoc nakažlivou. Nemocí bylo mnoho druhů, z nichž snad nejhorší byla nemoc nervová. Hrozná to podívaná na člověka nemocí tou stíženého: pouhá troska člověka, jehož nohy se trásly bez ustání, ruce neudržely hůl, která měla mu pomáhat v chůzi, celá ta lidská bytost kymácela se bez obrany sem a tam, oči plavaly ve vodě a ústa neudržela slinu . . . Nejhůře bylo, že se to přece přeneslo též na civilní obyvatelstvo a dodnes jsou ještě případy té dlouho trvající a nevyléčitelné nemoci — horší snad nežli samo malomocenství.

Postupem času přestávalo se šeptat, plakat a zoufat, nebylo již slz — člověk začínal zvykat a jen se čekalo, co ještě horšího příští dny přinesou. Při tom sháněl se pilně každý kousek lepšího jídla — ne pro sebe, ale pro ty kdož bojovali: denně posílalo se za vojskem mnoho malých dřevěných bedniček, pečlivě plněných milující rukou mámy, ženy nebo milenky. Radostný den byl, když přišel pošní lístek a hlásil, že náš vojáček je živ a zdrav: lístek byl přečten desetkrát a šel v domácnosti z ruky do ruky.

Minula již zase řada nových odvodů, kdy došla řada též na mého muže, ač jeho zdraví nebylo docela v pořádku. Odváděli vše a ještě se vysmívali, že pro nepřátelskou kulku je každý dobrý. Narukovali již starí záložníci a z těch méně zdravých mladších šli jednoocí, hrbatí, nemocní kýlou nebo vnitřně — krátce vše, co mělo nohy a hlavu . . . Veliká nárožní návštěví se občas měnila a v nich poučováno, jak si počínat, co je zapotřebí dělat a jak se starat, aby bylo vše v pořádku. Nově odvedení se do týdne musí dostavit k svému pluku a musí s sebou přinést čtvero spodní prádlo, ponožky, onuce, dvojce důkladné boty, ovinovačky na lýtka, teplou přikrývku — to byla nejpotřebnější výbava pro vojáka a kdo si ji s sebou nepřivezl, zkoušel na svoje zodpovídání, když někde ve stodole ležel bez pokrývky.

Můj muž narukoval v červenci 1916 — za týden po odvodu. Mnoho jsme jeho odchodem ztráceli. Zavřela

jsem svůj byt a s Miládkou šla do baráčku na Vala. Sestra Růža tam bydlela se starými rodiči a se synem Pepíčkem. Miládka chodila stále pilně do opatrovny k slečně Pecoldové a Pepíček chodil již druhý rok do obecné školy. Tuli jsme se všichni k sobě v tom domácím starém hnízdečku, jenomže nebylo zde již srdečného smíchu a dřívějšího bezstarostného mládí. Vše kamsi zapadlo a osud nahradil je mnohou bolestí starým rodičům. Tatínek říkával: "Děti, moje děti — to je vysilující pochod žízňivou pouští . . ." Maminka sem tam vyslovovala prokletí — každé ráno se jí zdálo k smrti smutné — touha její směřovala do italské pevnosti za milovaným synem. Hlas její pozbyl síly a podobal se vzdálenému umíráčku. Císař se stal nenáviděnou osobou — ač tatínek stále ještě nesvaloval všechnu vinu na "jeho veličenstvo". Slovanstvo strašně strádalo a trpělo — přelétlo mnoho událostí, které se nezapomínají a musí býti zapsány pro věčnou paměť těm následujícím. Uběhlo mnoho bolestných a smutných dnů plných hrůz. Život šel bos po cestách plných trní, prošel neznámé kraje a zase se touže cestou vracel.

Můj muž byl ve vysokých Tyrolských horách a těžce snášel neustálá ta vysoká stoupání s celým nákladem spočívajícím na bedrech vojáka při polních cvičeních. Zůstaly mu následky po těžkém zápalu plic, který prodělal ve svém mládí a nyní tyto namáhavé horské cesty vyčerpaly ho do krajnosti — vrátil se za tři měsíce jako nepotřebný — ale také nadobro zničený . . . Plíce zachvátila zhoubná nemoc . . . Zmizelo slunce ze života, smutnou žalobu nebylo kde přednést . . . Blouznil ve svých horečkách — zžírala ho starost, co bude dál a když viděl, že i tatínek postonává, říkával: "Musíte jít někam žebrat . . ."

Tatínek i maminka chátřali v té hrůze osudu. Již nám tatínek nevykládal, že svět dosáhne nové krásy, o kterou byl okrádán celá staletí — to vše zůstalo kdesi jako už jen nedokončená pohádka . . .

U vedlejších sousedů měli též veliký smutek: zemřela jim jejich milovaná dcera Mařenka . . . Její krásné oči

se navždy zavřely — marně ji všichni volali. Za nějaký měsíc zemřel její muž a v domečku na Valech zůstal malý sirotek Mařenka . . .

Toník nám psal novou zprávu z Pulje: Všichni z pevnosti budou co nejdříve přeloženi do Mladé Boleslavi, kde budou vycvičeni u pěchoty a posláni na ruskou frontu. Děla v Pulji budou obsluhovat ti, kteří již byli několikrát raněni, ale jsou schopni službu tu konat. — Zase byl doma rozruch — zase lomily se zoufalstvím ruce a strach lomcoval stářím, jenom aby nebylo ještě hůře — jenom aby nepřišlo ještě větší utrpení. Stará rána se otvírala a krvácela. Dlouhé transporty vojska jezdily dále, vlaky byly vyhrazeny téměř jen vojenským účelům. Toník sice jel skrz naše město, když odjížděli do Boleslavi, ale nebylo mu dovoleno nás navštívit. Maminka s Růžou vypravily se za ním na tu dalekou cestu pěšky, trvající více nežli tři hodiny. Maminka před tou cestou ani oka nezamhouřila a vydaly se na cestu hned po půl noci. Všechno co se dalo sehnat a urvat, složilo se do kufříku a tašky, aby ucítil Toník tu velkou lásku domova, tu starost pečlivých zarmoucených rodičů. Když odešly, tatínek měl položeno čelo na tvrdé stolní desce a plakal . . . Celý den se nemluvalo, jen Miládka s Pepíčkem poskakovali. Večer nám povídali novou modlitbičku. Oba se naučili stejnou, každý ve své třídě:

“K Tobě, milý Pánbičku, spínám ručky svoje,
dej, at’ vrátí se k nám tatíček zdrav z boje . . .”

Za dva dlouhé dny vrátila se maminka s Růžou z Boleslavi. Celé týdny bez zastávky hřměla od Mladé Boleslavi evičná děla, na jejichž duté rány jsme uvykli — jenom při hromadných salvách slepice se polekaně rozprchly a vrabci rozlétli.

Zase ty krvavě opuchlé oči naší drahé maminky, do nichž nastěhoval se nový smutek. Toník vyprávěl, co již vojska a koní padlo na italské frontě a mnozí z nich zapadli mezi vysoké skály a mrtvolný zápach, který se z těch míst šíří jistě přinese nemoce i civilnímu obyvatelstvu. Dobytek pro vojenskou potřebu se poráží v polích,

kůže a vnitřností v tom horku, které na Itálii panuje, se musí ihned zakopávat, bez ohledu na to, že lidé by to rádi spotřebovali a snědli — vždyť je všeho takový nedostatek. Co všechno již zkusili a že prodělal malarii, to jenom Růžence pošeptal, aby se maminka nepoděsila. Jenom ji chudinku těšil, že konec všeho toho utrpení je již blízký a také tatínkovi posílal balsám útěchy.

Za krátký čas Toník již odjížděl do zálohy na ruskou frontu a jako nejdůležitější věci si vezl šicí náčiní, sirky, svíčky a masť na vši, kterých se hrozně bál a štítil.

Tatínek chátral — sedával do sebe pohroužen anebo četl, aby trochu zapomněl na vše kolem. Sestry muž přišel do ruského zajetí. Brala po něm půl koruny denně podpory — a za deset korun bylo pod palec kilo mouky. Já jsem nedostala ani haléř, ač poslali mi domů muže nemocného, ale kdo byl doma, neměl na nic nároky.

Tak nás všechny zřídila ta válečná hyena — nechávala za sebou ssutiny, bídu a utrpení. Co jsme se potají s Růžou naplakaly, aby tatínek s maminkou neviděli. Byla to trnová koruna a kříž příliš těžký, který se zařezával do beder národů válkou postižených.

Nová a nová vojska stavěla se tváří v tvář nepříteli. Proč nepříteli? Kde se najednou vzal? Kde byla ta láska, kterou Kristus vykoupil? Kde zůstala slova "milujte nepřátele své"? Kde je papež, hlava toho učení — proč všichni mlčí . . . ? Takové otázky se samy hlásily a zase bez zodpovězení zanikaly. Jen tatínek s povzdechem odpovídal: "Otroky hýbe cizí vůle . . . Nepřišlo, co mělo přijít bez krveprolévání — nejsme ještě tak vysoko, proto jsme bezmocně sráženi zpět . . ." Císařsko-královská koruna měnila se v přílbu hrůzy!

Dlouze se vlekly podzimní dny — dlouhá vlákna babího léta byla jakoby rubášem těch smutečných, úzkostných okamžiků . . . A přišly moc smutné vánoco. Ve sněhových bouřích krčily se střechy baráček na Valech jedna za druhou. Jen málo bylo slyšet rolníčku na koňském potahu, neboť i koní bylo málo. Byli též odvedeni a ti mladší vybráni do fronty. Těžce se obdělávala půda, zlá

byla práce dostat úrodu pod střechu. Někdy se zdávalo, že vše zhyne.

Po Vánocích nadobro vyčerpán ulehl nemocný muž; nestěžoval si na nic, jenom strašná slabost ho přepadala a v noci kašel . . . V poledne přisednul ke stolu, ale jídla se nedotknul — jenom pil trochu mléka a poslední týden ani již ke stolu nechodil. Nové úzkosti zavalily moje nitro — tíha čehosi neznámého dusila. Starost padala odevsad — a vykřičník osudu nechal odejít mého muže v nejlepším mládí . . . Život není pohádka . . . šeptal krutý osud. Zbylo mně v té hrozně válečné bídě moje vymodlené dět'átko — Miládka. Novou ránu osudu prožívali se mnou moji rodiče.

Zemřel dne 30. ledna 1917.

Odešel tiše — a již bez starosti, co bude s námi . . .

*

Co trpkostí bylo pod každou střechou — k nepřečkání se vleklo utrpení; jako růženec, kulička za kuličkou se provlékalo — hynul malý lid, v podvýživě rostly děti a vše tápalo v nejistotě. Co všechno chtěla ještě zničit surová, bestiální ruka, která válku vedla? — Přes to slunce nepohaslo, vstávalo stejně a stejně chodilo spát . . . jen Bůh dobrotivý byl tak daleko. Hroby jako vždy zarůstaly travou.

Nové a nové oběti padaly "na oltář vlasti". Válečné pole se rozvinulo na několika místech. Dělové jícny chrílily zkázu dnem i nocí, řady nadějných řídly a umíraly a neměl je kdo nahradit. Bylo již mnoho slepců a mrzáků a bylo již příliš mnoho hořkých zkušeností, ale den spravedlnosti zdál se být stále nedohledným. Hřích plodil hřích — bylo to rozvášněné moře křesťanské civilisace. Davy se modlily a modlitba zůstávala nevyslyšena — nebe se pralo s peklem . . .

Jen malé děti nevěděly co vše jim chybí a jak mají nedostatkem otrávené mládí. Krajíc namazaného chleba dítě nevidělo. Chleba — mohl-li se tou dobou boží dárek chlebem nazývat, nevím — vím jen tolik, že byl to chléb hořkosti a máčený slzami — jeho kůrky nedržely pohromadě se střídou. Střída byla lesklá a černá — z

vikve a kravských bobů, spodní kůrka podsypaná dřevitými pilinami — chlebiček Boží těžký jako kámen — jeden kg pro osobu na týden a mouka — skoro žádná. Z Prahy odvezli šatstvo a vůbec vše co se odvézt dalo, na venek za trochu mouky nebo obilí. Obilí se mlelo i doma — na kávovém mlýnku. Naši měli sice kus toho pole, ale trochu obilí jsme museli vozit kolem Labe až na Komárnu do malého mlýna. Naše mlýny mlely jenom pro vojenské dodávky a něco domácího tam nesmělo. Až do Polska jezdil pan Mach, kde ještě až do nějaké zapadlé dědinky šel pěšky pro kousek sádla. Také Růža pustila se až do Uher, kde žena Tondova přece jen mohla snáze kousek sádla koupit. Jinak někdy dva až tři měsíce jedli jsme všechno suché, nemastné. Tatínek býval kuřákem tabáku ve fajfčičce, avšak nyní i toho nebylo a musel se vzdát kouření.

Těžko je popsat všechnu tu bídu, která jakoby šroubem se stále přitahovala. Začaly se nositi košile papírové a podrážky u střevíců dřevěné. Z velkých doložených věcí přešívalo se na děti. Vojenské uniformy vyráběly se z kopřiv a taková kopřivová látka, ač byla huňatá, nehřála . . .

Nějaká ta tisícovka, která se v letech starostí a dřiny uložila na stará kolena pro tatínka a maminku, neměla žádnou cenu a lehce se spotřebovala za to nejubožejší a nejnutnější. A přece to byl ten nejupřímnější domov, který nás přijal pod svoji ochranu — živil nás obě a naše děti. Zase jsme byli u stolu první, třebaže na něm již tolik nebylo jako za našeho dětství. A my zase nechávaly jsme ta nejpřednější místa našim dětem — to již jsme byly tak vychovány. V chlévě ocitla se rohatá koza, aby bylo trochu mléka, a v malých chlívečkách jsme pěstovali králíky — to bylo jediné naše maso mimo toho, co jsme časem mohli koupit v Hartmanově koňském řeznictví na rohu ulice, ač bylo to často maso z lecjaké staré herky — stávalo se málo kdy, že pořádný kůň si někde zlámal nohu a musel být poražen. Fronta koupěchtivých byla vždy veliká a drahota o nic menší. Peníze pozbyly ceny. Mnoho potřebného zboží bylo obchodníky poscho-

váváno, obchody zely prázdnotou a rolety některých se už ani nevytahovaly.

Maminka vydala se zase pěšky do vesnic mezi svoje známé, zase se obětovala, aby bylo kousek toho omastku. V Mečíři u Ostrýdů nařikali, že musí nosit všechno na hejtmanství, aby syn Slávek nemusel na vojnu. Slávek vyprávěl mamince, jak veliká auta přijíždějí z Německa a za veliké peníze skupované obilí od těch nesvědomitých odvázejí do ciziny a naši domácí lidé, kteří nemají polí, trpí hladem. Znělo to neuvěřitelně a přece bylo v tom mnoho pravdy.

S uloženými polními listky se maminka často těšila a každodenně vyhlížela listonoše, nenese-li snad nějakou lepší zprávu. Tatínek chodil jako bez myšlenky a bez cíle, jako by všechnu energii ztrácel; upadal v dlouhé mlčení a vysedával v koutku jako žebrák unavený dalekou cestou. Někdy jen projevil účast s naším žalem a s našimi starostmi a tu říkával: "Děti — rozbitá je cesta chudého člověka ve splašeném trysku běd . . ." Duše jeho se odrážela v orosených starých očích.

Dny do setmělé budoucnosti vlekly se beznadějně. Jen práce-dobrodějka neopouštěla člověka, příkládajíc na jeho rány chladivý balsám a poskytovala trochu naděje do budoucna. Jen práce jakoby šeptala: zapomeň a vykroč znovu vpřed za novou vírou v život — alespoň pro svoje dítě . . . Život stojí za ty rány, kterými nutno se sklopenou hlavou procházet. A skutečně — v práci nacházela jsem novou víru, práce mě ozbrojila vytrvalostí. Tatínek nám vždy říkával: "Držte se práce, abyste v životě nezakolísali."

Vzala jsem si na starost těžkou a zodpovědnou práci ve válečné kuchyni, která byla nově zřízena v pražském hotelu u pana Bohumila Bláhy. Propůjčil k tomu účelu velkou prádelnu, kde byly postaveny velké kotle a velký sporák. Propůjčil též velký sál, kde se jedlo, i jídelnu k uložení zásob, sklep na uhlí a brambory. Celé to zařízení bylo financováno státem a stát dodával zásoby, aby zabránil vzpouře těch nejmenších. Obědy byly za odpovídající cenu a každý týden přibýval počet nových a no-

vých strážníků, až dostoupil počtu šesti set. Přibližné to číslo mezi pěti a šesti sty zůstávalo. Byla to starost a práce nádenická. Byla jsem tam kuchařkou od začátku až do konce, celých dvacet měsíců. Odměna byla dva obědy a sto korun měsíčně; děvčata, která jsem měla ku pomoci, dostávala jeden oběd a sedmdesát korun měsíčně. Veliký Bože . . . za ty koruny se téměř nic nekoupilo — za těch sedmdesát korun byl sotva jeden kilogram másla. Jídlo bylo nedostatečně maštěno — nebylo tuků nikde — nebylo jich ani ve válečné kuchyni. Přišlo mnoho všelikých hladových ubožáků a často darovali jsme jim i náš oběd. Měla jsem k ruce tři nebo čtyři pomocnice, z nichž nejstarší byla paní Carbochová, která měla muže na vojně — ostatní byla mladá děvčata od šestnácti do osmnácti let. Byla jako moje, měla jsem je všechny ráda.

Pan Vantoch co vařil Griotku, nám zapůjčil ohromné kádě, do kterých jsme naložily mnoho tun zelí. K jeho krouhání měly jsme stroj, který se točil rukou, při němž jsme se všechny vystřídaly — každý točil chvilku. S čistými dřeváky na nohou děvčata zelí šlapala. Ve sklepě paní Kuňkové byly zásoby tuřínu a mrkve. Měla muže na vojně a řeznický obchod zavřený. Sedláci navozili tři sklepy bramborů a děvčata jednou v týdnu přivezla na vozíku z porážky čtvrtě hovězího masa, které jsem sama roztrídila a kosti pilou řezala: mimo to také dršťky jsem pařila a připravovala a z krve a krup dělala jednou v týdnu jeli-ta. Měly jsme to jako malou továrničku — práci jsem svědomitě rozdělila, aby "moje děvčata" byla spokojena a byl mezi nimi soulad co možno nejlepší. Ráno se začínalo topením a přinášením uhlí ze sklepa, po obědě se umývalo nádobí a kotle — práce to, kterou jistě nemůže mít nikdo rád, ale rozdělila jsem ji mezi moje holčičky tak, aby dvě a dvě dělala jeden týden to a ono a druhý týden zase neopak. Šlo to výtečně a stejným tempem. Při práci jsme si prozpěvovaly a někdy jsem jim vyprávěla něco, co ještě neznaly. Dopoledne býval hrozný chvat, aby jídlo bylo do půl dvanácté hotovo. To již čekali lidé s hrnci v rukou v dlouhé řadě na dvorečku a začínal se plnit sál kolem dlouhého stolu, kde se jedlo a děvčata

musela jídlo roznášet. Paní Carbochová nabírala polévku a já jsem dávala to druhé — všem stejně, ani o chlup méně, ani o chlup více. Dvakrát v týdnu bývaly bramborové knedlíky, jednou guláš, vařené kroupy, hrách, někdy lívance, jindy cezené nudle nebo vdolky, které jsem pekla vedle u pekaře. Nit na nás nebývala suchá nežli byl oběd rozdán. A sotva se umylo nádobí, chystalo se již zase na zítřek — zase se nosilo uhlí, zase se nosily brambory, které musely být okrájeny předem a umlety na strojky pro bramborové knedlíky. Jenom na bramborovu polévku musela jsem mít dva velké koše brambor. Dostaly jsme na loupání bramborů hezky velký stroj, do něhož vešel se obyčejný košík bramborů, což byla pro nás veliká úleva, neboť povrch bramborů se ve stroji okrouhal a ručně se vyřezávala jen hlubší očka. Ve všem udržovala se náležitá čistota a občas přicházel i kominík, aby vymetl saze. V sobotu odpoledne děvčata všechno umývala — chudinky — napracovala se jen což. Nejmilejší mně byla Aninka Novotných — považovala jsem ji za svého miláčka, ale nikdy jsem to nedala těm druhým znát, byly všechny čist'ounké a milé.

Pan učitel Kumprech měl též zaměstnání. Chodil asi dvakrát v měsíci kontrolovat zásoby a zapsat potřebné. Já jsem zapisovala denně, co jsem provařila. Odpadky se krmilo prasátko, ale ani těch mnoho nebylo, vše se většinou spotřebovalo. Na první zbytky mně chodili naši blahoslavení chudí duchem Toníček Novotný a "Traimál von Lašman". Toníček nosil stále ještě tu chytrou hlavu, která mohla napovídat presidentům a "Traimál von Lašman" natrásala krajky a usmívala se jako nějaká kněžna. Dojídali zbytky v samém usmívání a zdvořilém děkování. Nic je nebolelo — válečná tíseň se jich nedotýkala. Byli to opravdu — jak naše maminka říkávala — blahoslavení chudí duchem, jichž jest království nebeské — a mnozí rozumní snad mohli jim i závidět tu spokojenost, která spočívala v naplněném žaludku . . .

Ještě jednoho pyšného a inteligentního strážníka jsem měla — byl to policejní pes. Přicházel každého dne před polednem a čekal trpělivě pod stolem na mě, abych

mu sejmula jeho náhubek. Pan závodčí mě s ním seznámil, že bude ke mně chodit na oběd a také jenom já jsem ho krmila, neboť od nikoho nesnesl pohlazení a od nikoho nic nepřijal. Když se najedl, ještě si chvíli spokojeně schrupl pod stolem. Když cítil svůj čas k odchodu, přinesl si sám svůj náhubek ke mně a když jsem mu jej znovu navlékla, spokojeně odcházel, zvláště když se mu nádavkem ještě dostalo nějaké kosti, kterou uměly jeho zuby spořádat . . .

Moje děvčata byla se mnou a já s nimi spokojena. Byly to Aninka Novotná, Mařenka Šnidllová, Boženka Svobodová a Klára Bombardelli — Taliánka z válečných vystěhovalců, kamarádka Boženky Svobodové. Naučila se velmi pěkně česky a všechny české písničky nám vyzpívala. Byla jako mladé hříbě — hotový uličník a pro žádný uličnický kousek neměla daleko. Vedlejšímu panu Roubíčkovi očesávala pěkné hrušky, které se přes vysokou zed' na nás smály. Jako veverka vyšplhala se na dřevník a hned měla hrušek plný klín a všechny nás rovným dílem podělila. Avšak před čím se zastaví mládí? A čemu bychom se byly zasmály? Smutného bylo vždy všude více než dost. Často nám přidělili z nádraží pár vyhladovělých vojáků, kteří jezdili s místa na místo a při tom dva nebo tři dny nejedli. Ani pohostinně vystupující herci se nestyděli navštívit naši válečnou kuchyni. Jídlo třeba chudé bylo přitažlivější magnetu. Ruce nás bolely od té práce nežli se vše nakrájelo a nanosilo z těch hlubokých sklepů; jen v neděli jsme si trochu odpočinuly.

Přišla tuhá zima a držela se nás jako klíště. Bídně shánělo se potřebné palivo — se vším se muselo šetřit. Nedostatek všeho se stupňoval — nebylo stále ještě dost těch válečných svízelů. V zákopech a v podzemních děrách žili ubozí vojáci celou zimu. Celé dlouhé měsíce se na frontě nic většího nedělo, jen se čekalo a žádný nevěděl na co. Z ruské fronty, hlavně z Karpat, začali vozit ubožáky s umrzlýma nohama, mnohý ani uši nebo nos neměl — bédno jenom ty zprávy o tom poslouchat. A stále bylo jim žítí v těch nelidských hrůzách; často jsme jim spílali bláznů, proč vše nepoloží, proč nevypoví službu,

aby se vše skončilo — proč jen — proč — a za co . . . ? Kroky podivného strachu nás obcházely. Kusé zprávy nepřinášely nic, z čeho by vzcházela byt' jen jiskřička naděje.

K zoufalému postavení přispělo ještě zavření elektřiny ve městě. Zavřeli také plynové potrubí — nebylo svíček a petroleje. Vlaky jezdily po tmě, jen lokomotiva měla jedno světlo vpředu a jedno malé vzadu; konduktér měl připevněnu malou lampičku na břiše, aby mohl kontrolovat jízdenky. Okna vozů byla vytlučena a netopilo se. Ani ve školách se netopilo — děti nechávaly si ve škole teplejší kabáty na sobě a vyučovalo se obden pouhou jednu hodinu. Nebyl také dostatek učitelů — nenasytná válečná obluda spotřebovala všechno. Nepomáhalo rouhání, nepomáhaly modlitby ani urážky veřejně již pronášené, aby zmučený život naplnil se světlem a mírem. Často jsme v temných nocích luštili záhadu toho nekoňného zla, které rozséval zde ten hrozný bůh krvežíznivé války. Byly to dny hlubokého smutku a strádání a bezednost těch ustavičných lží ke všemu ještě otravovala. Lidské trosce říkalo se císař a král, o němž občas proskočilo, že již ani nežije —

Veliké nálepky a plakáty hlásaly, aby se dávalo na válečnou půjčku. Keťasové hrabali peníze lopatou. Voják nedostal dovolenou, dokud jeho lidé doma neupsali peníze na válečnou půjčku. Nepravosti děly se na všech stranách — poctivost jakoby zcela vymřela. Kolem Mladé Boleslavi se svázeli zajatci. Bylo tisíce těch mladých ubožáků, kteří byli odsouzeni k hladu a pozvolnému umírání. Bylo velezradou podat skrze ohradu kousek chleba — a veliký, vznešený Bůh řekl: "Odpouštějte nepřátelům svým" — Bůh je láska nejvyšší — ale hlas svědomí jako by již neexistoval — ztrácel se kdesi ve veliké dálce.

*

Bylo pochmurné jarní počasí — byl duben a stále ještě poletoval sníh. Na okrajích střech domečků ještě se leskly malé rampouchy, které teprve k polednímu se rozehrávaly. V jednom hodně časném chladném ránu tlustý ukazováček pana Bláhy zat'ukał silně na naše okno. Při-

šel mě prosit, abych přišla do kuchyně. Transport vojáků v počtu čtyř set zastavil se zde po dlouhé, únavné cestě. Z nádraží je poukázalli do válečné kuchyně. "Přijďte ihned," ještě jednou pan Bláha zaprosil, "já zatím nechám loupat brambory, máme jim uvařit polévku." Jeho kroky brzy po té zanikly a já pospíchala, abych byla co nejdříve na místě. Hlubokým nočním tichem rozléhaly se moje kroky na dláždění pod podloubím. Na kostele sv. Jiljí odbíjely právě tři hodiny. Pilné ruce vojáků již byly v práci. Rozdělili jsme vodu do dvou kotlů, aby polévka byla dříve vařena. V tmavém sále čekal celý ten transport hladových ubožáků různého stáří, mladých i starších. Šikovatel byl s námi v kuchyni a čekal toužebně na ten okamžik, až polévka bude hotova. Nařizoval krátce, at' má každý připraven svůj šálek. Pan Bláha chodil starostlivě kolem — na dvůr, do sálu a zase zpět. Konečně asi za půldruhé hodiny byla polévka hotova — uvařila jsem ji podle možnosti co nejlepší. Smíchali jsme ji v jednom velkém kotli, aby byla pro všechny stejná. S jedné strany pan Bláha a s druhé pan šikovatel propouštěli dva a dva vojáky a já do připravených šálků nalévala každému jednu plnou naběračku. Nikdy v životě nezapomenu na ty oči, které byly tak krotké tím velkým hladem — celé tři dny ničeho nejedly tyto zmořené postavy vojáků v umačkaných a pošpiněných kopřivových kabátech. A tak dlouho jeli bez zastávky, nacpání do prasečích nákladních vozů z fronty. Někteří cestou zemřeli, jiní onemocněli. Nemluvili jsme, jen občas těžké boty zaskřípěly a naběračka cvakla o okraj šálku. Nevím, či svědomí dovede podat bojovníku po třech dnech hladu tu trochu a tak málo maštěné polévky!! Za hodinu pojedou dál — neznámo kam — ale jistě znovu na frontu, aby trpěli dál, nevědouce za co a mnozí z nich snad jistě smrti vstříc. Pan šikovatel se ještě ke mně do kuchyně vrátil a obě ruce mi tiskl — děkoval chvějícím se hlasem jménem všech a ujišťoval, že naší služby a ochoty, jaké se jim v naší válečné kuchyni dostalo, tak brzy nezapomenou.

Zapadli v tmavém ránu a já odnášela si domů podivný tísnivý dojem, bolestnou kapitolu, která zanechala v

mém srdci nesmazatelný obraz smutných těch očí — očí krotkých hladu a třesoucích se rukou. Dlouho jsem nemohla zapomenout, jak cvakala naběračka o plechový šálek hladových bojovníků rakousko-uherské armády.

Před baráčkem již na mě čekal můj starý tatínek. “Bože, dítě, co’s tam tak dlouho dělala? . . .” a v očích jeho chvěl se otazník. Nepověděla jsem — jen něco málo, abych tou pravdou nezvířila doma novou starost.

Příštího rána po celém městě se šušovalo a debatovalo. Prý nějaký uličník namaloval na zeď hřbitova, u níž stojí kříž s ukřižovaným Kristem, na jednu jeho stranu Viléma a na druhou stranu císaře Františka Josefa a pěkným písmem k tomu připsal: “Tady je ukřižovaný mezi dvěma lotry . . .”

*

Civilisace a vše související s pokrokem jako by se na přísný povel zastavilo. V nastalém jaru nastaly těžké starosti, jak dostat sadbu do matičky země. Šlo to velmi bídne. Nebylo dost mužských sil, aby mohli v poli řídit pluh, připravit půdu, zasít a zasázet. Museli jsme mnoho prosit hospodáře, nežli nám zaoral korec bramborové sadby. Muselo se hodně platit a ještě chodila Růža zadarmo na jeho pole vypomáhat. Okopávku bramborových řádků konali jsme ručně motyčkou — nebylo nikoho, kdo by nám je potahem prooral. Kdo měl jenom kousek pole a neměl vlastního potahu, ten těžce musel s tím zápolit — vše ručně dobývat a obilí muselo se vymlátit jen staromodním cepem.

Ač jsme byli v zlatém pruhu země České, kde kolem Labe byla velice úrodná půda a pěstovala se pěkná řepa cukrovka, přece jen měli jsme bídu o cukr. Příděl byl malý a ani zdaleka nekryl spotřebu. V domácnostech vypomáhali si všelijak. Vařila se řepa cukrovka ve velikém hrnci, voda se pak slévala do pekáčů, v nichž se vařila a odpařovala až na táhnoucí se syrob. Tím se dětem mazal chléb a sladila káva, která sama o sobě byla pravé unikem. Na ostrově se sbíraly a pražily dubové žaludy, což nahrazovalo kávu; k té přidalo se trochu praženého žita, řepou se to osladilo a “káva” byla hotova. Kde nebylo

mléka, pila se černá a k ní se přikusoval ten hrozně ubohý, černý, uvnitř sražený a dřevem podsýpaný chleba. Maminka s povzdechem říkala: "To je jídlo — jen s tím trávit šváby . . ." Často na to chudinka zlořečila a hromy a blesky posílala do toho krutého, nezaslouženého života. Tatínek mnoho hlasitě neuvažoval, za to tím více přemýšlel. "Nehubuj, matinko," říkával, "nehubuj zbytečně. Vidiš, že zkoušku tu prožívají i naše děti a věř, že jí nikdy nezapomenou. Až vše utichne, jícny děl vyhasnou a puška se odhodí, ocitne se v ruku lepší zbraň — zbraň čistší a mravnější . . . Vzejde ze země prosycené krví padlých ubožáků a ponese čisté jméno — Kultura. Budou to naděje pěstované v zemi úrodné, aby odtud vzešly a dočkaly se uskutečnění. Od budoucna dá se mnoho očekávat — ten okamžik přijde a s ním věci nejpodivnější . . ."

Maminka k tomu jen poznamenala: "Já jsem již zapomněla a přestala věřit ve všechno to, co všechno je v tvém myšlení a v tvé staré hlavě — víš, i já často přemýšlím a uvažuji — já, jako dnes všechny ženy, které daly do boje svoje syny — svoji krev. Citíme a trpíme nespravedlivě — naše srdce nemá nikde zastání. Jsme méně nežli pleva — méně nežli ta nemá tvář zvířete. My ženy a matky odstrkované nemůžeme se nikoho dovolat, ačkoliv válkou nejvíce trpíme. Jsme matky, ženy nebo milenky těch bojovníků a nemáme na ně žádného práva. Naši vůle se svět neptá a válka jako strašidlo zahání nás do mučivých úzkostí. Kdo se nás zastane? Kdo spojí naše ruce — ruce žen celého světa? Která pýcha byla by tím pokořena — která z těch pomazaných hlav a vojevůdců? Byly by to jistě ženy, kdyby měly to právo, které jim svět upírá — ženy sebeubožejší nebo ty nejvznešenější — bílé, žluté či černé — které by nikdy nepodepsaly něco tak ukrutného jako je válka — nikdy — nikdy! Pamatuji si to!" Trpký úsměv a tvrdý rys rozložil se kolem úst staré, drahé maminky.

V našem sousedství ob dva domky dále v malinkém příkrčeném domečku měli smutek. Bydlela tam rodina

Bártova. U ní bydlící svobodný bratr pana Bárty měl se za nějaký den dostavit k svému oddílu, avšak nemohl se chudák k tomu odhodlat a raději volil smrt — oběsil se. Rozloučil se v dopise, který zanechal a prosil, aby se nehněvali, že jim přiděluje starosti. Nechce zemřít v neznámé zemi — nechce zamřít na frontě nevěda proč. Když zemřít, tedy doma — chce spát se svojí starou maminkou pod smuteční vrbou na našem hřbitově.

*

Na Valech bylo teskno — nevýslovně teskno. Podél cesty ke hřbitovu, kam odvážel se poslední smutek našeho města, košaté lípy v plném rozkvětu voněly svým drobným kvítím.

V chudobné rodině Kolářů, kde tak těžce se vychovávalo deset dětí, bylo smutno. Dva jejich nemocné syny poslali z fronty domů — do domácího ošetřování. Rodina vynaložila všechno, aby vrátilo se jim ztracené zdraví, ale všechno úsilí bylo zde marné — v krátkosti za sebou zemřeli. Jen bolestná výčitka zůstala a další starost o druhé dva syny, kteří byli hlášeni z fronty jako nezvěstní.

Na staré poště, kde bydlel pan major Červenka, vlál dlouho černý prapor. Z velké dálky přivezl si major pozůstatky svého syna lajtnanta, který byl prý střelen ze zadu . . . Zapadl za ním kámen pěkné hrobky.

Přes život zůstávala nepřeklenutelná propast, přes to že jsme měli nového panovníka. Nová veliká návštěví nehlásala nám nic, co by nám vrátilo víru ve změnu, po které jsme nevýslovně všichni toužili. Z fronty přivezené a podvýživou podporované různé nemoci všude se šířily a museli jsme se všichni znovu dát proti nákaze očkovati. Vojsko přivezlo civilnímu obyvatelstvu kožní nemoce — i děti dostávaly různé vyrážky. Školy zůstávaly v dlouhých lhůtách zavřeny — nebyla vůbec mýdla! Zdálo se, že vše zhyne, že již není možno děle ten nezasloužený osud snášet. Život lidský, beztak krátký, je ještě často uměle zkracován a neznamená prostě nic. Není doposud vykoupena láska člověka k člověku. Dlouze se potáhne zoufalá bída těch fysicky a duševně zmrzačených.

Jako žebráckové ošumělí a odření byly ty děti, pro které nedalo se nic koupit. Jak nám jich bylo líto. Z obarvených prostěradel tvořil se nejpotřebnější oděv. Punčošky jenom kopřivové štípaly do lýtek. Nevěděly chuděrky co je to rohlík — pekaři je už dávno nepekli — ani uzeninu žádnou neviděly. O pomeranči nebo fíku vypravovaly se už jen pohádky. Slečna Pecoldová v mateřské školce rozbalovala svačinku dětí a ukusovala po koustínku, seškrábala dítěti chlebiček, když byl pomáznutý omastkem — chudinka! Jaká to bída mluví z tohoto jednání. Ušetřili jsme v týdně lísteček na ten trpký chléb a Miládka s velikou radostí jej svojí učitelce donesla. Bída odevšud už přímo křičela — bída nekonečná, táhnoucí se a provázená dlouhým utrpením.

*

Z nadýchaný bílých obláček usmívalo se uzardělé jitro přes celé ty hory válečného utrpení — když pojednou na obzoru se vyjasnilo a dostavil se ten toužebně očekávaný — MÍR! Něco se kdesi zbořilo, něco se propadlo — probouzely se ztupělé hlavy . . . Přišel Vykupitel a zastavil prolévání krve — přišel a zůstal stát v němém úžasu nad veškerou tou zkázou a lidskou nízkostí . . . Mír — mír — všechno to vznešené, co v sobě to jedinké slůvko tají — jakoby znovuzrození ovládlo všechny myšlenky a všechna bijící srdce národů. Tyranové se svými katy zůstali zapomenuti. Sbor pěvců jakoby z veliké dálky se přibližoval — andělské ruce hrály ve zlaté struny. Vysoce vzlétlý skřivan v nadzemských výšinách nesl svou píseň Bohu a zvony jasným, velebným zvukem svým jej doprovázely. Lidé se navzájem tiskli a líbali v tom nastalém štěstí — v té kráse pod baldachýnem nebe, do duše se vrývaly nezapomenutelné okamžiky Míru. Všichni, kdož to prožívali, byli opilí tou nenadálou skutečností. Snad nemocní v témž okamžiku začali chodit a němí mluvit. Snad žádná slavnost nikdy nezanechala za sebou ten dojem, jako ta událost a vznešenost slova: Mír — Mír!

Umučená srdce starých maticek pookřála a maně šeptala zmatené modlitby díků. Všechny svízele a nepravosti jakoby již nikdy neměly mítí místa. Svět již

přestal mít tak smutně šedé barvy. V nastalém ruchu toho náhlého štěstí člověk holou rukou zvracel habsburský trůn ze základu. Přišlo co mělo přijíti, ale přece ne tak, jak si tatínek toužebně přál — bez krve prolévání. Dny šuměly jásotem, nežli přešel první var těch všech událostí, které nás nosily vysoko v oblacích —

*

Slavný byl den 28. října 1918, kdy po velikých obětech vojska i civilistů se vztýčil prapor osvobozené Československé republiky. Nad celým obzorem z červánků krve probudil se nový den po staletí ujařmeného národa československého, po tak krutých bojích a krvavých ztrátách osvobozeného. Zdali to vzkříšení bude takové, o jakém v hloubi duše snívali naši předkové, zdali konečně nastane trvalý mír mezi národy, zdali láska ukřižovaného zvítězí nad démonem pýchy a mamonu? — To zůstávalo zatím zastřeno v mohutném akordu neznámé hudby pod rozklenutou oblohou.

Říjnový podzim prožíval nádherné opojení — v poledním slunci ještě dýchala vůně země. Kostelní zvon po dlouhé době zase vyzváněl. Zázrak míru nás hrál a stále jsme jej hýčkali ve svých myšlenkách. Lidská добрota splývala po ubohosti a nuzotě, zanechaných barbarstvím války. Zázrak byl zde, ale neměl čarovnou sílu, aby náprava všeho zla byla znatelná. Stále ještě celou zimu jsme byli bez světla. Stále ještě se bojovalo s naprostým nedostatkem všeho, i toho nejnutnější potřebného k lidskému životu. Stále byly regály v obchodech prázdné a keťasové měli žné dál. Bída s bídou se předháněla, byla rychlejší času, který by přinesl trochu úlevy. Jen vydržet, doufat a hledět s důvěrou budoucnosti vstříc! — v těch slovech jsme hledali sílu a útěchu.

Já ve válečné kuchyni jsem s radostí uvítala pomoc ze zaslíbené země — Ameriky. Dostali jsme zásilku pěkné mouky a přidavkem mačkaný oves. Oves byl se všemi oštinami a musel se spotřebovati zároveň s moukou. Vařily jsme z něho knedlíky se zelím — škrábaly v krku neomaleně — říkali jsme jim kartáče. "Kartáče" jsme vařily často a byly málo maštěny americkým sádlem. Sá-

dla (syrového) dostávaly jsme vždy jeden metrický cent; byly to vepřové záštiky z velikých štětínáčů, které jistě ležely dlouhou dobu, snad několik let v samé soli a musely jsme je dlouho močit a vodu často měnit, aby pozbyly přebytečné soli. Blahořečily jsme však, že ty zásoby jsme vůbec měly. Mnoho ještě vojska a často zastavilo se ve válečné kuchyni. To jsem již vařila za naší osvobozené republiky a jistě bylo to vysoké číslo "Kaček", které jsem provařila.

Naši bojovníci začali se vracet domů — ubozí a hladoví a snad všichni — zavšivení. Náš Toník byl tam již tak dlouho a maminka s tatínkem trpělivě čekali, aby i tato tíže se přes jejich bedra přenesla.

Miládka začala již chodit do první třídy dívčí školy. Dostala třídní učitelku slečnu Elišku Vorlíčkovou — tu samou učitelku, která vyučovala mne od prvé až do páté třídy. Oživly staré vzpomínky na dobrou, mírnou slečnu učitelku, jejíž srdce bylo jako čistá studánka a v jejíchž průhledných modrých očích byla spokojenost jejího velkého povolání. Měla jsem radost, že opět jsme se spolu uviděly a vzpomínka na leta minulá tak hrála . . .

Po celé republice Československé, ve všech městech a vesničkách, v každém bijícím srdci chystaly se slavnosti na počest prvního presidenta Tomáše G. Masaryka. Poklonit se musel národ velikému a zasloužilému pracovníku, který se o osvobození naší vlasti tak přičinil a pro ni obětoval a nyní chystal se k dalším úkolům státního života — chystal se pozvednout vše to, co bylo zašlapáno krutou a dlouhou se vlekoucí válkou. Přál si býti majákem prosvětlujícím temnoty. Jeho vznešenou touhou bylo vésti svůj národ podle svého nejlepšího a nejčistějšího svědomí dobrou cestou. Byl pro nás všechny velikým — byl pro nás něčím, co nedalo se vyslovit a dosti ocenit. Lidé povznášeli hlavy a nalézali srdečná slova ve slavnostní náladě. Slova mír a budoucnost zněla jako poslaná s nebes a patřící cele nám. Nám i budoucím — pěl vznešenou písni chorál za hlaholu zvonů. Mír a budoucnost — to byla slova, která se nesla od úst k ústům . . .

Všechnu svou sladkou důvěru vložili jsme v to upří-

mné, čisté jméno "Tatíček Masaryk". Na slavnosti v naší dívčí škole přednesla dlouhé přání našemu prvnímu prezidentu moje Miládka — ve svátečním okamžiku těch nejmenších — těch budoucích . . .

Ze samých nadějí skládal se život. Jen aby brzy nadešla doba, kdy smyje se bída a nastoupilo právo lásky, která vládne každým lidským srdcem. Muselo se ještě dlouho bojovat, musely se odpouštět chyby nedokonalosti, které se nedaly tak lehce odstraniti. Nahá skutečnost velikých nedostatků začala znovu se šířiti, přes všechnu trpělivost a všechno odhodlání, že budeme přijímat všechnu tu těžkost a bolest jako bychom jich nepozorovali. Do lidských zářivých snů vkradlo se leckde snad i zklamání. Po dlouhé, kruté zimě každý čekal na slunce. Jak však z bídy vytvořit nebe . . . ? Z úst do úst přelévaly se pohádky o blahobytu — čekalo se znovu a dlouze — nedalo se zlomit ani zažehnat co zůstávalo ve vzduchu jako vykřičník — co stále bylo příkrovem té neodbytné barbarské hrůzy nedostatku . . . Po jaru se srazili demonstranti s vojskem a policií — ve městech se rabovaly obchody.

Ani naše město se nevyhnulo tomu tlaku. Nikdo tím nic nezískal — jenom byly nepříjemnosti. Ale přece! — Odhalily se mnohé hříchy. Zásoby byly vyneseny ze sklepů, vše vyházeno a pošlapáno — okna ve výlohách vytlučena. Bylo poschováváno tisíce párů bot, tisíce balíků látek a lidé při tom neměli co obléci . . . Nebylo košil, děti chodily bosy. Přehnalo se to v jednom dnu a všechna špína stekla do stoky a povolána policie.

Republika měla těžkosti. Bylo nutno ručiti za pořádek a vláda, bohužel musela hradit i způsobenou škodu. Řadu měsíců zůstali ve městě četníci, aby chránili majetek a udržovali přísný pořádek. Bylo jich slušné číslo a já jsem je dostala přídavkem do válečné kuchyně. Co všechno přežila ta naše válečná kuchyňka . . . Znovu jako by se bloudilo ve tmách. Vzpomněla jsem na tatínkova slova — "až vychladnou děla a puška se odhodí — snad ještě dlouho potrvá, nežli bude možno všechny rány zahladit, aby nezůstal život poníženým . . ."

Již zase voněl bez a jasmín — začínaly kvésti stromy kolem. K nám na Vala na vysoký topol nastěhoval se zas špaček a každého rána hvízdal a nás všechna ta krása rozesmátého máje jakoby uchvacovala. Široký úsměv světla jakoby vrátil život plný radosti a nadšení třpytilo se v očích všude, kam vrátil se z fronty vojáček, anebo byla aspoň naděje, že se návrat jeho brzy splní.

Nevýslovně radostný den byl v našem domečku, pro naše staré rodiče, že je syn nepřelhal a vrátil se. — Vrátil se, vrátil! — Vyzpívala jsem to slovo snad ve všech tonínách v duši svého nitra — v samé radosti a hlavně radosti starých rodičů. Nebylo toho dne nic kolem dráhé maminky — nebylo nic důležitějšího a šťastnějšího nad ten okamžik, kdy staré milující srdce spočinulo po tak dlouhém čekání v náruči syna. I tatínek byl hluboce dojat a jeho ústa nemohla promluvit — jen Toník dlouze tiskl šedivou hlavu v radostném shledání. Děti jásalý a výskaly, každý chtěl z té radosti svůj díl . . .

Světili jsme lásku domova a lásku sourozenců. Dlouze, bez řeči dívali jsme se v oči velikého bratra, který se vrátil po všech útrapách a souženích krutého osudu.

Maminka nás odháněla: "Děti, nechte Toníka odpočinout po té daleké cestě — však až si pohoví, vše nám bude vyprávěti." Pepíček s Miládkou chtěli jen vědět, co to strýček v tom bat'ochu přinesl a nepřekonatelná zvědavost dorážela ze dvou stran. Strýček vyndal kus chleba, který vezl z Polska, kde byl poslední dobou na nějaké práci — a skleničku s menší láhví, v níž zapáchal alkohol domácí výroby ze syrových bramborů — to prý byla medicína na dalekou cestu. Zbytek obsahu pozůstával z trochy nejnutnějšího špinavého prádla a něco málo drobných potřeb. Pepíček byl poněkud zklamán, že v tom vojenském bat'ochu bylo toho tak málo. Na flintu se vyptával — "proč jste ji, strýčku, s sebou nepřivezl?" "Chlapečku, ta se musí odevzdat — a ty jsi na flintu ještě malý — a možná až budeš dvacet, nebudeš se s ní tak rád kamarádit . . ." Pepíček nebyl tím však zcela uspokojen . . . Také naše zvědavost se hlásila a otázky se jenom hrnuly. Toník ač byl tuze unaven, po krátkém od-

počinku, v pocitu konečného klidu starého domova sám začal nám kreslit svoje vzpomínky. Zavládlo nerušené ticho. Tatínek usadil se ve svém koutečku, kde zdál se ho jenom koustínek, a maminka pokorně jako žebrák spočívala zrakem na svém miláčkovi. — Snad každému mnoho dní ze života uloupila válka. Ty strašné, nelidské svízele a k nepřechkání dlouhé útrapy byly často k nevydržení. Zapadne vše co je lidské — jsi jenom voják, který nemá žádnou cenu — voják z milosti boží, komandovaný k doplnění řad, pochodujících v rytmu bubnu. Máš jenom flintu — požehnanou svatými obřady — máš flintu, kterou nesmíš opustit, s kterou rozmlouváš, když zůstaneš sám — tak žalostně sám . . . Krmíš ji nestravitelným železem, hladíš ji, aby se leskla, schováváš ji, aby nepromokla, ale zahodíš ji, když nepřítel tě žene a musíš daleko utíkat nemáš sílu se s ní vléci. Je to tvoje kamarádka a přece tolik nezkusí jako ty, protože nemá mozek a nemusí přemýšlet — oh, jak strašně mnoho přemýšlet . . . její tělo necítí, co cítí takový obyčejný voják, praobyčejný bojovník nahnáný do zákopu . . .

Zůstal chvíli zamyšlen. Bylo ticho, jen staré hodiny odměřeně cvakaly. Maminka povzdechla. Toník se poušmál a hned jako vždy převládla jeho šprýmovná povaha, jeho nám tak známý humor. “Víš, Růžo, když jste byly s maminkou za mnou v “Mladé”, kde jsem byl na cvičení, jistě se obě pamatujete na ten veliký balík pláště, co jsem si s sebou přivezl z italské fronty. Proto jsem chtěl z domova nítě, abych mohl ve vlaku, až pojedu na ruskou frontu, krejčovat. Nítě byly režné a silné a dobře to s nimi drželo, ale to víte, krejčovinou to ani nepáchlo; kdepak moje ruce od samého železa! A přece jsem to dle promyšleného plánu stvořil. Stále jsem si říkal: “Tondo, drž se a utahuj pěkně stehy, a hlavní věc, přišivej dobře knoflíky — na ruské frontě bude hrozná zima a do té už není daleko . . .” Ty pláště jsem způsobně svlékl se dvou padlých Taliánů — víte přece, že jsem nikdy nebyl krobián — způsobně jsem jim řekl — “dovol, nebožtíku, já si tě vysvlíknu — ty to již nepotřebuješ, a prosím tě, ty dobré boty s těmi hřeby, ty také mohu potřebovat — ty již nic

nenamítáš a mně to bude dobré." Tak to vidíte, a věru to nebyl plán k zahození. Sice se mně všichni cestou smáli a vtipkovali, ale já šel jako mourovatý, až bylo dílo hotovo. Ze dvou plášťů jeden veliký, který půjde pěkně navléknout na můj plášť, až budu tam v té Siberii. Pane, tam přišla zima 40 stupňů pod nulou. Měl jsem plášť na plášti, dvoje rukavice a ještě jsem plácal rukou o ruku. Měl jsem na starosti lidi, co káceli les. Dělal se veliké a hluboké zákopy, přes ně se dávaly stromy a chvoji, na to přišly boudy sněhu. Žijí jsme tam jako Eskymáci anebo polární medvědi a zahřívaly nás celou zimu jenom vší. Ještě se přehnalo vojsko sem a tam a zase jsme se vraceli do těch zvířecích brlohů. Do sněhu zapadlé mrtvoly padlých bojovníků zůstávaly tam s námi přes celou dlouhou zimu — jen sem tam koukala ruka nebo noha. Můj veliký plášť již nebyl nikomu k smíchu. Pěkně si ho všichni dlužili, když museli za nějakou službou z té podzemní díry ven. I boty toho Taliána se mi výborně hodily.

Tatínku, tam jsem se na domov něco navzpomínal — na vás všechny . . . Bylo to všechno tak dlouhé — neko-
nečné a naděje před námi žádná. Někdy jsme se všichni navzájem těšili, jindy zase pod tíhou toho všeho padali, zachváceni smutkem, který nás v tom bídném postavení přepadal. O, když si vzpomenu, jak plakal s námi celý les — les, námi zpustošený — stromy rozštěpené nebo zpřerážené ranami z děl — rozvrácené lidskou zběsilostí a silou železa. Tady vidíte, tatínku, jak daleko to došlo s člověkem, který nad zvířetem vyniká svým "já". A v té kráse strašné zimy, v tom bílém, čistém rouchu jiskřícího se sněhu pochovávaly se řady padlých bojovníků, jejichž vyhaslé oči však již tu krásu polární záře neviděly . . . A kudy jsme táhli, zůstávalo za námi ve zkouškách nelidskosti civilní obyvatelstvo. Vše se mu vypilo a vyjedlo, lidé i s dětmi se vyhnali do mrazu a do chalup pustili dragouni koně — válečný majetek musel být pod střechou. Po těch dlouhých měsících, když přišla obleva, bylo mnoho práce s odklizením padlých ubožáků a jejich pochováváním. Dovolenu k návštěvě domova dostali jen někteří kamarádi, jichž rodiče upsali válečnou

půjčku. Důstojnictvo drželo se ponejvíce za frontou, hýřilo v blahobytu a zábavách, v náruči milenek a tanečnic.

Ach, dítě, synu, již je to všechno pryč —” připomíná tatínek, “jen ted’ aby se vše brzy urovnalo a našlo svou čistou cestu, aby mohl zas každý s klidem pracovat a budovat. Doufejme, že spojí se zas ruce k společné práci. tak řekla maminka. Je třeba chleba. Člověk musí se vším smířit a život je krásný jen tehdy, máš-li všechno rád. Za to život žitý jen v samém trápení je horší smrti. My jsme zde také mnohé prodělali. Prohlídky byly neustále. Přišli i k nám a hledali, jestli máme někde něco schovaného. Šestnáct vojáků přišlo do jednoho domku; kdo měl kousek pole, prohlédali mu vše od půdy až do sklepa i na dvoře, ale jak přišli, tak odešli — s prázdnou. Kde by také co bylo, když byla všude taková bída? . . . Oči maminky dívaly se daleko do prázdna. Za chvíli jako by usmířena hledala slova útěchy. Ted’ již musíme všichni na ta příkoří zapomenout. Dalo nám to všem co proto — všude kolem byl jen samý smutek a bloudění ve strachu. U Jindrů vedle čekají též Josefa — teta říká, že se ho již nedočká — je celá zoufalá. Baruška měla muže až daleko v Polsku a byl těžce nemocný tyfem. Pustila se za ním — Růža ji tam doprovázela — ale nepustili ji k němu. Nebylo dovoleno nikomu vstoupiti do nemocnice z obavy před nákazou. Po dlouhém čekání podařilo se jí shlédnouti svého muže oknem — to bylo vše a musely se s nepořízenou vrátit. Všichni se vrací s chabým zdravím a mnoho se jich nevrátí vůbec.

Toho večera až dlouho do noci bylo na co vzpomínati — vyprávěli jsme si navzájem při blikavém svitu měsíce — jiného světla v domě nebylo. Druhého dne Tonda zas už sršel šprýmem, všechny opanovala veselejší nálada a myšlenky byly jaksi svátečnější — hlavně aby se maminka i tatínek trochu obveselili, však na co se jen stále rmoutit — nějak zase bude . . . “Tak, tak, naše maminko,” říkal v samém usmívání, “to jsem se zase v životě potěšil a jsem tuze rád, že jsem se tady mezi vámi zase dal do parády. Až za pár dní odjedu, budu mnoho vzpomínat,

ale to již budu doma v Uhrách mezi svými — ne už na daleké frontě.”

S tatínkem však probírali ty vážnější věci — jaké asi budou poměry v Uhrách — jaká bude poválečná peněžní situace atd. “Tatínku, ty moje zlaté peníze, co jsem doma tak dlouho schovával před válkou, ty už dávno u nás doma v té drahotě projedli. Strýček co měl obchod, jak víte, zemřel, tak nevím, nevím, jak vše bude až se domů vrátím — ani dosud nevíme, jaká ta nová vláda bude,” vážně pokyvoval hlavou a byl pojednou nějak přepadlý, což jsme na něm včera v té radosti z jeho návratu ani nepozorovali. Za chvíli pokračoval: “Nemůžeme věřit v zázrak ani v žádné čáry — bída bude mluvit ještě dlouho — bude se vracet mnoho ubohých mrzáků, raněných z nemocnic a ani ten kdo se vrátí celý, nebude příliš zdrav. To víte, tatínku, z takového strádání a prožití několika krutých let — to zdolá i to nejpevnější zdraví a podryje sílu . . .”

“Budeme doufat a pevně věřit jen v to nejlepší,” odpovídal tatínek. “Alespoň teď v té naší republice máme lepší naděje a čisté svědomí tatíčka Masaryka bude nás hájit a chránit. To víš, jak je ten svět — lidé jsou také někdy nevděčné stádo. Ti nejmenší nejvíce trpěli a strádali, zatím co mnozí jiní nadělali peněz všelikým způsobem. To víš, já jsem již nad hrobem a často se mi nelíbí co se donese k uším. Mnozí z těchto válečných zbohatlíků nakoupili si majetky i v Německu, aby měli peníze uloženy jinde. Byl u nás Macha bratr, co je na dráze tajným a vyprávěl mně, jak dovezl do Vídně plný poštovní vagon papírových peněz. Tady to vidíš — snad to není dobře, že odvázejí majetek do ciziny, to jsou divní vlastenci . . .”

“Tatínku, to jsou ještě ty zbytky z doby, kdy Karel Havlíček bojoval,” odpovídá Toník. To víte, že mnoho je těch, kteří se tou němčinou tak honosili. To samé bylo i na vojně — ani nevím, jak vám to mám vysvětlit — ale často jsem musel ze sebe dělat Maďara nebo Němce, abych neztratil různé ty výhody, a lehčeji “přeplaval”. Dobře víte, že jsme kovaní Češi a vždy na straně těch, kteří

potřebují povznést na lepší místo. Není, tatínku, dobojováno! Víte, že nemožno věřit Němcům . . . !”

Maminka měla schovány bonbony z páleného cukru — certle. Vyloudila je v Praze a nakoupila mezi známými a teď slavnostně s nimi sladila Toníkovi čaj. “Ale, ale, maminko,” usmíval se Tonda — “vy ještě jako po staru — stále máte něco schovaného a já už nejsem Pepíček nebo Miládka.” “Však oni též dostanou svůj díl,” maminka na to, “pro ně mám také schováno — pro všechny stejně. Komu bych s tím sladila, když ne vám?” “Maminko, každá sladká kapka, která skane z vašeho srdce, sladí nám ty života hořkosti. Já budu stále vzpomínat a stále se budu vaší láskou hřát. Jenom aby to bylo ještě hodně dlouho — abychom si zase vynahradili, o co nás připravil ten kulatý svět!”

*

Za pár dní odjel Tonda zase s tím vojenským bat’ochem domů do Uher. Zase položily se velké dálky na cestu — nebylo jiné vyhlídky. Staří rodiče byli již spokojenější. Zase vše vplulo do starých kolejí a jenom drobnou řádku v dopisech spojovaly naše myšlenky. Já jsem ještě vařila ve válečné kuchyni, ač již válka nebyla. Měla jsem stále ty staré strážníky a sem tam dostavily se menší transporty vojáků vracejících se z fronty. Opravdu mír jím nalil mnoho nadějí v život — vše jim vonělo domovem, oči zářily, jejich boty již tak strašidelně neškřípaly. Ožily city nejdražší a všechna nesla stejná touha: Domů — domů — do své vlasti!

Také váleční vystěhovalci Poláci a Taliáni — všichni se vraceli do svých vlastí. Naše Klára Bombardelli se s námi ve válečné kuchyni vesele rozloučila a radostně pospíchala do své italské vlasti. Důvěrně nám sdělovala, že její ženich-profesor se vrátil z fronty a slíbila nám svatební obrázek na památku. Velice ji těšilo, že poznala Čechy a naučila se české řeči a zpívat české písně. Zůstaly nám jen milé vzpomínky a — ticho po tom malém uličníku —

V osvobozené naší vlasti panovala všude veliká síla pevné vůle v dalším čekání a doufání ve vznešené dílo

víry a naděje, že zítřek bude rozhodně lepší dneška. Dojemná píseň "Vypros nebe Spasitele" nesla se lodí chrámovou a lidé se v pokoře bíli v prsa a na kolenou děkovali za tu nebem poslanou milost, že již nebudou zapadat v úzkostech dny do naprosté tmy . . .

Kaštiny na Valech měly bílé a růžové hrozný květů — celá příroda byla usměvavá — omládlav nastalém jaru. Pilné ruce chápaly se práce — sem tam větřík přenášel trhaně zpěv anebo zvuk harmoniky.

Začali se vzájemně vyměňovati zajatci. Sestřin muž též přijel z ruského zajetí, za dlouhou dobu. Bylo stále něco nového, stále se přivázely smutné válečné episky — pro všechny byly to vzpomínky plné prožitých nezapomenutelných hrůz. Těžko bylo na vyprahlé ty dny vzpomínat. Dostavily se různé nemoci, z nichž nejvíce řádila t. zv. španělská chřipka, přinesená vzduchem, nasyčeným rozkladem mrtvol. Málokoho vynechala a šířila se jako mor. Zachvátila děti ve školách, které musely být na neurčitou dobu zavřeny. Chřipka ohlašovala se velikou horečkou a žádná z nastávajících maminek ji nepřezila. Pražská porodnice zela prázdnotou, vše ta nákaza zkosila.

Teplé slunné dny léta nevysušily ještě táhnoucí se bídu. Americké pomocné dary nemohly zacelit mezery nedostatku, nemohly nasytit tolik hladovících — čím více toho přišlo, tím byla větší poptávka. Stále bylo ještě vše na přiděl, stále kralovaly chleбенky, cukřenky a sporá trocha mléka byla na lístky jenom pro kojence. Jednotvárný, drsný život každé hospodyňky byl unavující — uprášený tou vyčerpávající shánkou nutných životních potřeb.

Přišlo nové vládní nařízení — týkající se papírových peněz a všech vkladů. Musely být do měsíce všechny zjištěny a okolkovány. Peníze platily prozatím jenom polovinu a kdo do jistého data nenechal si peníze okolkovati, tomu neplatily vůbec nic. Následkem toho opatření ztratily se ihned z oběhu všechny drobné mince a hlavně stříbrné, což působilo nesnáze a ztráty. Místo drobných mincí dávaly se poštovní známky a někde trhaly se papíro-

vé korunky na půlky. Na veřejných místech, v úřadech a u nádražních pokladen, kdo nepřinesl si potřebnou hotovost i s drobnými, nedostal nic zpátky.

Povstávaly nepříjemnosti a nedůvěra. Docházelo k různým vtípům, že ket'asové vezli papírové peníze na tračářích, protože by ty hromady peněz nebyli unesli.

Bratr Toník často psal a jeho úhledné písmo nám též oznámilo dvakrát novou vládu v Uhrách a dvakrát pokles ceny peněz na polovinu. Nebylo divu — z čeho by se platilo to, co se vyplývalo válkou?

V naší republice sbíralo se na nový zlatý poklad. Dali dárci větší i ti nejmenší — každý přispěl svojí hřivnou. Všechno zlo bylo třeba popírat hodnotou. Byla opravdu naše republika jako chudá Popelka; muselo se bojovat se vším kalem a národ, který prošel tolika utrpeními, stál zde beze slov. Jediným naším přáním bylo dočkat se toho krásného rána, aby člověk mohl jíti vpřed a nic ho nezastavilo . . .

Bylo velice nespravedlivé, že mě chodil z berního úřadu výběřčí daní upomínat. Musím prý zaplatit dluhující daně za posledního půl roku, od června do nového roku, když jsme uzavřeli obchod a neměli jsme podanou výpověď. Nemohli jsme přece výpověď dát, když jsme nevěděli, že muž půjde první týden v červenci na vojnu a obchod musel zavřít, protože jsem nedostala žádný přiděl zboží. Daně byly zaplaceny přesně za první pololetí. Následkem vojny ztráceli jsme živobytí. Muže poslali domů nemocného a za nějaký čas zemřel. Protože byl doma a zemřel doma, neměla jsem právo něčeho se dovolávat. Když jsem tu stížnost přednesla, úředník mě docela hrubě odbyl, to že bylo za Rakouska a jim že do toho nic není — republice však musím zaplatit dluhující. Tatínek měl z toho plno starostí. “Dítě,” říkával mně, “musíš se starat, abys byla všude práv a mohla se vždy lidem podívat do očí.” “Tatínku, nezlobte se — **ale** opravdu necítím se být něco republice dlužna! Ale když myslíte . . . až budu mít, zaplatím —” Tím se starý tatínek upokojil.

Zaplatím — zaplatím . . . zařezávalo se hluboce v moji mysl a široce jsem zírala do nebeských výšin, po nich plula bílá oblaka a na rozplývajících se okrajích prozařovala duhová světla.

Za časného červencového rána přišla bouřka s vydatnou sprškou. Napěněná voda rychle stékala žlábký do Labíčka na Valech. Maminka celou hodinu zaspala a přišla si do kuchyně postěžovat. "Děti, jsem jako potápka — měla jsem těžkou práci ve svém snu — ještě teď mě ruce bolejí. Sušila jsem na velké louce seno. U Labe, tam co je ta dlouhá řada topolů. Z dálky slyšela jsem koncert z ostrova a muzika mě tak pěkně do kroku pomáhala, práce mně ubývala jedna radost. V rákosí na pokraji Labe někdo na lod'ce chytal ryby a slyšela jsem, jak si notoval s muzikanty. Slunce svítilo a začalo být teplo. Odložil a jsem vrchní sukně a zase hrabu, až jsem celá udýchaná. Dívám se, dostanu-li nějakou pomoc, ale nikde nikdo. Jen muzika začala rychleji hrát, takže již podle noty nestačím hrabat. Vidím, jak se louka táhne bez konce. Labe šumělo, šplouchalo, po proudu vanul větřík a vlnky se čechraly. Najednou se podívám za sebe k dubině a vidím, jak sloup prachu, hustého jako kouř žene se po silnici. Pozvednu oči a vidím těžký, černý mrak, valící se jako příšera. V tom také přihnal se vítr až ke mně na louku, pobral mně shrabané kupy a rozházel, jen se vše točilo. Hrůza mě z toho obešla! Sotva dýchám, mnu si oči, prohlédnu — a vidím, že místo sena jsou to samé papírové koruny a vítr je znovu rozhazuje. Nějaký dědek s tlustou holí v ruce zastaví u cesty a povídá: "Matko, to již nikdy neshrabeté dohromady — to bude naděláno škody . . .!" V tom zasyčí blesk, sjede do Labe, voda vysoko vyšplíchla až na mě — vzbudila jsem se a opravdu jsem byla mokrá jako slepice . . ."

"Eh, hlouposti," povídal tatínek a my jsme se smály jak byla maminka bohatá, když místo sena sušila ty korunky —

Ještě cestou do kuchyně jsem se usmívala tomu snu, ale tam čekal na mě smutek — děvčata byla hned po ránu.

uplakána: Boženka Svobodová dostala od Kláry Bombardelli svatební obrázek a zároveň velice smutnou zprávu, že zemřela jí celá rodina na španělskou chřipku — v jednom dnu je všechny ztratila — maminku, babičku a sestru . . . Tatínek padl na frontě. — Chudák Klára . . . můj malý uličník — dobrá a veselá dívka. Jakou hroznou brnou smutku bylo jí projítí v tak časném mládí — jaký žal obklopil mladou nevěstu . . . Dlouho jsme se dívaly na její obrázek a při tom snad i tu poslední píseň, kterou si v kuchyni prozpěvovala jsme v tom zadumání slyšely. V té radostné písni bylo všechno její těšení se na domov, na snoubence, na tatínka . . . “Domů, domů!” vykřikovala v malých přestávkách — “do mojí Italie — do mojí vlasti!” Nyní zhroutilo se všechno a zůstaly dny plné dusícího žalu, jehož velikost a hloubku jsme nemohly odhadnouti. Utěšovala jsem děvčata, poukazujíc na jejího manžela, jehož přímé sebevědomé oči na nás z obrázku hledí, v něhož věřím, že ze vši síly a z celého srdce svého bude hledět Klarince vyzladit budoucí její dny svojí láskou, bude ji chránit a povede cestou spokojenosti — není ani možno, aby jí někdy ublížil. Klára — náš malý uličník — proč jen, proč, a za co jí osud tolik bolestného zármutku přinesl . . . ?

Byly jsme všechny zamlklé a plny smutku . . . k úsměvu v takové chvíli bylo by třeba ohromné síly —

*

Po dvaceti měsících služby byla válečná kuchyň uzavřena. Bylo jí sice ještě zapotřebí, ale předepsané fondy pro její udržování byly snad vyčerpány a dary požívatin se tenčily. Chudí strážníci i vojáčky vracející se domů a cestou unavení ztráceli ten šálek horké polévky. Ani děti z školy již nechodily na polévku. Také bláznivý Toníček Novotný a “Trajmál von Lašman” museli se rozloučiti se svojí jistotou toho potřebného denního sousta a zase jen tak bez cíle jako ztracené ovce vláčeti se hladovící ulicemi města . . . Toníček mě ujišťoval svým heslem, že je vždy k službám ochotný Antonín Novotný a slečna Trajmál mně naslibovala mnoho pěkných věcí, všeho co hrdlo ráčí, jenom až ten soud vyhraje . . . Dvůr Zdo-

nín bude její — i ten zdejší hotel je její — to bude pan Bláha koukat, až ho vyhodí . . . ! Ubohost, lidská troska, pomyslíla jsem si — vydaná na pospas krutému osudu studené bídy. — Též policejního psa jsem naposledy polaskala. Také “moje děvčátka” přišla se za mnou na Vala často podívat. Paní Carbochová, dobrá, starostlivá to duše, ta zůstávala nesmazána v mých myšlenkách. Její život v samém trní nebyl k závidění. Jen k dětem nesla ji její láska — pro ně žila a s nimi cítila. Práce pohlcovala naši sílu. Práce, věčný to boj člověka, jemuž není konce, přechází s pokolení na pokolení a provází jej ustavičné spěchání. Leč v práci je jistota a vykonaná zanechává za sebou mnohou spokojenost.

*

Podzimní měsíce toho roku byly mírné. Barevné listí slétalo pomalu se stromů a sem tam trčela již holá větévka, která v ranní jinovatce se odrážela svým stříbrným povlakem.

Třetí rok svého vdovství jsem uzavřela sňatkem. Provádala jsem se za Aloise Jíchu začátkem listopadu 1919. Hleděli jsme s radostí vstříc novému životu. Můj muž byl bratrancem muže mojí sestry. Byl od desíti let úplným sirotkem. Prošel těžký život a často poplakal si na hrobě svých drahých, kam nosil svůj dětský smutek. Byl vychován hodnou tetou a strýcem, kteří měli v Červeném Hrádku u Kolína chaloupku a svého jediného syna. Druzí jeho sourozenci, dva bratři a dvě sestry se hráli pod ochrannými křídly babičky a dědečka, kteří bydleli v té samé vesničce. “Ve statku” se u nich říkalo, bohužel k tomu statku patřil jenom malý kousek pole a babička mívala jednu krávu, aby uživila tolik sirotek. Dědeček až do svého vysokého stáří plahočil se po širém okolí, pokrýval střechy na novostavbách a též překládal a opravoval střechy starší. Vesnička sama byla opravdu jako pohádka — ponořená do rozkvetlého ticha — jako cudné plaché oči vyjímala se okénka baráček a do úzkých samot nořily se větší chalupy. Večerní cesty a v nich vůně sena vkrádaly se často po špičkách do vzpomínek mého muže, když nám o svém mládí vyprávěl.

Ve vesničce bylo mnoho těch, kteří měli políčko jen jako dlaň anebo vůbec žádné. Ti hledali obživu na panském. Panská pole byla ta nejlepší orná půda, kterou panské potahy oraly každého jara hodně hluboko a pole ležela přímo na výsluní. Hluboké, krásné lesy plné zvěře a ptactva patřily majetníku toho hospodářského dvora a zámku, který stál zde jako malé království a zabíral svou výstavností široká prostranství nad celou vesničkou.

Panský správce poslal Lojzu, aby došel pro dědečkapokrývače — zámecká střecha potřebovala jeho pilných a dovedných rukou. Byla to práce veliká a dědeček se poníženě usmíval, když kostrbatým písmem podepsal přijatou práci a opět žmolil svou starou čepici a poníženě drmolil slova díků a panu správci políbil ruku. Když vyšli s Lojzíkem z kanceláře, Lojza se utrl na dědečka: "Proč a zač jste, dědečku, tomu dědkovi políbil ruku?" "Ale, moje dítě, z radosti, že mně dal tu práci a že přece vydělám trochu peněz, za které vám mohu koupit co potřebujete . . . Tak, tak, moji sirotečkové — to bude mít bába doma radost . . ."

Když Lojza vychodil dvoutrídni školu, šel se učit pekařskému řemeslu, aby z něho bylo něco pořádného. Za dlouhé tři roky, když se doučoval, nastoupil po něm to samé místo bratr Toník. Toník po vyučení odjel do Ameriky, kde měl tetu a strýce v Clevelandě. Lojza po vyučení stále byl v místě a ponejvíce v Praze, kde měl u bohatých přátel druhou babičku, která vždy udržovala jeho věci v čistotě a pořádku. Po odvodu nastoupil vojenskou službu v Tyrolsku na dlouhé tři roky. Právě když končil svou aktivní službu, vypukla válka a byl poslán na ruskou frontu. Za dlouhá leta celé té vojny mnoho zkusil a mnoho zajímavého nám vyprávěl o životě v zákopech a o dalekých cestách a místech, kterými za ta dlouhá leta prošel. Babička v Praze mi vyprávěla, jak dlouho neměla o Lojzíkovi žádných zpráv — co se všude nasháněla a naběhala po nemocnicích celé Prahy, aby se od raněných vojáků dozvěděla něco bližšího o svém vnuku. Všechno její úsilí bylo však marné — nedověděla se ničeho — Lojza jako by byl na dlouhou dobu někam zapadl. Babička.

ve svém vzpomínání plakávala, když přepírala prádlo a ošetřovala šaty, aby se moli do nich nedali. Obraz Františka Josefa, který mívala jako ozdobu ve svém pokojíčku, nyní strhla a spálila, když jinak se chudák nemohla pomstít za všechnu tu starost a úzkost, kterou prožívala.

*

V přeletujících myšlenkách minulostí dostavují se hořké vzpomínky na tatínka. Tatínek postonával. Věděli jsme, že je to vážné — dostavovaly se mrtvicové záchvaty, stav to vzhledem k jeho vysokému stáří tím vážnější, a jenom nás těšilo, že přece jen sedává ještě s námi u stolu na svém obvyklém místě. Tatínek . . . co vše asi prošlo jeho šedou hlavou — jak asi sledovaly jeho myšlenky všechny ty křivolaké cesty, po nichž klopýtavými kroky šli s maminkou. Ač již bylo hezkých pár měsíců po válce, stále ještě kola vázla. Nebylo možno za tak krátký čas vyhladit všechno zlo z hlubokých kořenů, co jako smutný odkaz nechala za sebou dlouho trvající válečná vichřice.

Lojza jezdil až do Vršovic v Praze do práce — vždy na celý týden. Vedl pekárnu svému bývalému spoludělníku panu Dvořákovi, který za války zbohatl na vojenských dodávkách a měl mimo zmíněného obchodu blíže Prahy pěkný mlýn. V pekárně měli dva učedníky ze sirotčince. Dva vysocí chlapci, vidím je před sebou, jako by do výše vyběhli rychlým spěchem. Spalí spolu v rozdrchané posteli v kumbálku mezi dílnou a krámem, u něhož nebylo žádných oken. V sobotu, když v pekárně dopekli, místo odpočinku a spaní vystoupili na těžký vůz, u něhož byli zapřažení těžcí koně a jeli pracovat v polích a v zahradě, patřících k mlýnu.

Lojza přijížděl v sobotu domů. Měl svoje řemeslo velmi rád a byl vždy pilný. Výdělek pekařských dělníků byl tuze malý, zvláště vzhledem k strašné drahotě. Byl ke svému platu počítán i ke stolu na stravu u pana Dvořáka, avšak jídlo bylo nedostatečné, takže ještě lehce se namáhat a mimo jeho práce vydělávat ještě jinak. Ohlíželi jsme se sem tam po nějakém obchůdku, kde bychom mohli lépe zakotvit. Vše bylo velice drahé, ceny přímo

nedostupné, pod dvakrát sto tisíc nebylo nic. Kde že by takový voják najednou vzal tolik peněz? — a já jsem vojnou ztratila vše. Šaty, které babička tolik opatrovala, byly i s prádlem dávno malé a vojáček — vnuk pražské babičky — když odevzdal vojenskou kazajku, byl jako Adam v ráji — nahý. Dlouhá leta slibovala bohatá teta Lojzíčkoví, že do pekařského obchodu strýček synovce založí, ale slib zůstal pouhým slibem, za který si nic nekoupíš. Jenom teta si maně vzpomněla na Toníka v Americe ten že pro nás může něco udělat. Rozhodli jsme se k tomu kroku a po společné dohodě Toníkovi dopsali. Odpověď nenechala na se dlouho čekat. Dobrý bratr Toník napsal pevnou ruku: “Vem ranec a přijed’ do Ameriky — já Ti dám práci!” — Práce, to bylo to pravé slovo a naděje do budoucna — to bylo kormidlo, které vede lodičku života. “Držte se práce, at’ nezakolísáte; práce je nejkrásnější klenot v koruně lidského života . . .” Ta slova vždy mi připomenou tatínka a slyším, jak nám tu čistou a vznešenou práci kladl na srdce. A maminka dodávala: “Zahálka, tot’ počátek všech nepravostí.”

Až na příští jaro byla celá ta daleká cesta odložena a důkladně promyšlena. “Já zůstanu ještě doma, až jak v té nové zemi bude . . .” tak a podobně jsme měřili a uvažovali. Byl to krok odvážný a k němu družila se starost se splacením dluhu bratru Toníkovi za cestu. Bylo též zapotřebí mnoho průkazů a lékařských prohlídek, než byly všechny potřebné listiny pohromadě.

Vysoký pán na úřadě se na nás upřímně zlobil a stále vysvětloval, že všechno co je mladé a práce schopné, utíká z republiky do Ameriky a opravdu že musí se té lavině vystěhovalců čelit. Nevím, ale asi všechny vyháněla z vlasti ta stejná věc: bídné životní poměry, což nedá se popřít — a touha po lepším výdělku — touha ode dávna existující a dosud trvající. Snad proto vzešlo přísloví že “Čecha všude najdeš —” Zvlášť čeští muzikanti pustili se do celého světa a takový muzikant tou českou písničkou rozehrál a někdy i rozlítostnil všechna srdce kolem a získával je v cizině, čímž získával pozvání k jejich sto-

ru. V Americe nás přirovnávali často k stěhovavým, kočovným lidem a ani slovíčko "cikáni" nevynechali.

Abych upřímně napsala, nevím v které kapitole v bibli je napsán ten příklad, jak vrátil se marnotratný syn domů do odpouštějící náruče svého otce. Již je to tak dávno, kdy při hodině náboženství nám pan katecheta vykládal ten pěkný příběh o dobrém otci a v slzách vracejícím se synu v pokoře prosícím za odpuštění. Též našeho tatínka čekala taková kapitola. Jednoho sychravého rána přijel syn Toník se svojí rodinou jako vypovězenec zž Uher a bez peněz. Sice byl vždy hodný a pracovitý — nebyl jako ten syn v bibli, marnotratný — to peníze zkrachovaly, když čtyřikrát měnily se vlády v Uhrách a hodnota peněz klesla vždy na polovinu. Nyní všichni nežádoucí museli do čtyřiceti hodin opustiti zem. Vše co tam zůstalo, patřilo vládě. Co bylo možno urvat v takovém spěchu stěhování? Veliký bratr Tonda, kovaný Čech, jdoucí ve šlépějích Havlíčka a Husa, byl mezi nimi. Z neklidných jeho očí zírala nevyličitelná úzkost. Bolestné slzy stékaly mamince po tvářích a mdlé oči tatínkovy, které zdály se následkem nemoci jako skleněné, hleděly jakoby nepřítomně před sebe. Najednou stará tvář povolila a odskočila na dvě strany širokého úsměvu: bída nezmrzačila a nezastrašila tu veliku lásku, ke které se syn vrátil . . . Syn dobrý, orvaný válkou, obětující na frontách svoje zdraví — přijel se ženou a synem — spoléhá na milost chudého domova. Hlubokou, širou tmou, kudy šly kroky strachu, prosvětily hlas matky a dobrota táty. Mamincina dlaň zase byla teplá, když se položila na čelo svého miláčka, jehož milá tvář zase zářila dětinskou radostí. Hlas táty radil a pečoval . . . Prudce jsem zlíbala toho dne jeho čelo — čelo moudré — čelo mého tatínka a zůstala bych velikým dlužníkem, kdybych ve svém páru vynechala tu bolavou vzpomínku. Trpká, bezděčně šeptaná byla slova při nichž klesala hlava tatínkova pod tlakem těch vážných událostí, které se přehnaly v několika letech a zvrátily všechnu víru ve spravedlnost, v letech, kdy promarněny veškeré krvavě nastrádané trojní-

čky, které měly sloužit za oporu ve stáří. "Válka teprve ztratila svá začáteční písmena," vážně dodával Tonda, a já jsem začala věřit, že ještě v našem životě není dobojováno —

Na více stranách těch událostí přibývalo. Z Rakouska též vypověděli všechny české rodiny — všude se dělal poválečný pořádek.

Miládka měla ve Frantíku z Uher o jednoho kamaráda více. Uměl česky i maďarsky a děti na Valech ho zaháněly do kouta a nepustily dokud jim nezazpíval nějakou maďarskou písničku.

Za dva týdny bratr Toník nastoupil práci ve veliké strojové dílně v Praze a zase sekal zuby do pilníku — práce to těžká, ale jeho smutná, unavená duše nalézala v ní zapomnění. Jako vystěhovalec měl právo na byt, který však dostal až po dlouhé době — byla to jediná příkrčená světnička s dvěma okénky.

Růža byla již se svojí rodinou na náměstí v obchodě masem a uzeninami, avšak obchod byl ještě tuze omezen neboť příděl masa byl pouze na dva dny v týdnu a to ještě v malém množství: každý dostal malý kousek a lidé stavěli se před krámem do řad stále. Shánělo se ještě na černo — pod palec, se říkalo — ještě se ket'asovalo a vyměňovalo.

V sobotu večer jsme se všichni hráli v domečku u našich starých dobráčků. Vala byla pro nás stále tou nejkrásnější uličkou, s těmi nejlepšími sousedy z celého města. Děti měly tam tolik svých koutečků, kde mohly si hrát a bezstarostně se popelit. Nikdy netoužily po jiné ulici a nepřebíhaly přes malé Labíčko na druhou stranu.

O sobotních večerech, kdy jsme bývala celá rodina pohromadě, nebylo jiného na programu než prožitá vojna — vojna se všemi nepravostmi a hrůzami. Často i ve snách se vracela a děsila spáče, až vykřikoval. Mapa se rozložila po stole a prstem "cestovali" se zeměmi, kudy všude táhli ti tři černí jezdcí — válka, smrt a mor. Daleké cesty — útrapy hladu, horka, zimy, se mísily s prokletím a nějaký starý šprým se přidával jako trocha pepře. Bývaly to smích s pláčem v jednom pytlí. Lojza vyprávěl

o širokých pláních ruské země, kde byl mnoho měsíců jako zajatec. Poznal různé národní zvyky, sekty náboženské, rozdílné kasty, panstvo ruských velkých měst i život těch nejbídnějších mužů, kteří nevěděli nic o životě a slavný car byl jim první po Bohu a aby se na vše zapomnělo, o to postarala se vodka, aby zlo bylo dovršeno a tvor k obrazu Božímu podobný zůstal navždy přislápnut.

Lojza byl zajat v Haliči a s velkým transportem zajatců odvezen z Kyjeva až do Turkestanu, odkud později byli převezeni vlakem jedenadvacet dní trvající cestou až na hranice Persie, do Aškabatu. Tam po šestnáct měsíců pekl ve velké pekárně chléb pro zajatce ze starých zásob mouky. Mouka ta byla uskladněna několik let, byla však zachovalá, dobrá, ale musela se tlouci a prosívati, neboť byla v hroudách tvrdých jako kámen. Aškabat je uvítal hrozným horkem — již za posledních dnů ztrávených ve vlaku museli se následkem stále se stupňujícího horka vysvléci a ponechati na sobě jen to nejnutnější. Bohatá úroda pšeničných polí překvapila a naplna údivem zajatce. “Ty vysoké pšeničné stvolý pšenice s velkými a těžkými klasy . . .” popisoval Lojza nadšeně — “ani ten největší voják na klas nedosáhl. A taková úroda se tam sklízí třikrát do roka a pole se nehnojí. Bohatá, úrodná země, ještě málo zpracovaná, panenská a ve svých hloubkách neprobádaná. Široké močály a rašelina — panství boháčů nepřehledná, stáda skotu a bravu nespočetná a též množství pusté divočiny, která ještě dlouho bude čekat na lidské ruce, aby nesla ovoce jejich práce.

Volha — slovanská řeka Volha — v ruské písni tisíckrát opěvovaná. Srdce drobného lidu na dlani. Pracující drobný lid, ošizený ve svém mládí o to nejnutnější, co by jim pro život dala taková dvoutřídní škola. Nedo-statky těch nevědomých přímo zarážely, právě tak jako to jejich primitivní žití v ubohých chaloupkách.

Strašná zima zanechávala též nesmazatelný dojem ve svém trpytivém plášti posetém diamanty. Skvrnitý tyf, nakažlivá to nemoc, rychle se rozšířila mezi zajatci v celém táboru. Z tohoto nebezpečí bylo odvezeno všechno

slavanské vojsko až do zálivu Baltického do Estonie, kde mluvilo se řečí estonskou. Vojsko tam dělalo nové zákopy. Lojza zase pekl chléb. Byl stále při svém zamilovaném řemesle — pekl za vlády carské, Kerenského i komunistické — stále se něco dělo, stále se něco od základu měnilo a nikdo nevěděl co ještě příští dny přinesou —

Ještě jeden smutný verš nám Lojzík vyprávěl: "Fronta byla stále naplněna bédami, i když se vítězilo. A stále vracela se násilná myšlenka touhy, volající po okamžiku, který by ukončil nadvládu té panující příšerné smrti, která každým krokem mezi námi svým pláštěm šustila. Společná myšlenka na vítězství dodávala trpělivosti a síly. Byli jsme již hluboko v nepřátelské zemi — téměř osmdesát mil — za námi se táhla záloha. Veliké zásoby jídla, prádla, bot a šatstva v kolonách čtvrt míle dlouhých byly přikryty nepromokavou látkou. Chtěli jsme ve svém nadšení a jistotě pokračovati nenávistně vpřed, když jakoby z čistého jasna sjel příšerný rachot hromu — jako by z celé země proti nám vystoupil nepřítel — celá lavina kozáků nás zachvátila. Děs před zkázou zíral kolem. Nepřítel jako noční dravec mával zde křídly své přesily. Z rozkazu velitele v okamžiku hořely všechny ty cenné zásoby po celé své délce. Ve zmatku a rachotu trhajících se střel ranění hlasitě sténali a mrtví chladli — ponechání svému osudu. Všechno bylo kopyty koní udupáno a poházeno blátem ruské země a náš sen o slavném trvalém postupu, který trval již přes tři týdny, se v těchto několika okamžicích rozplynul jako pára nad hrncem. Řady utíkajících byly zbroceny krví — nastal šílený zmatek. Byl to úprk ne již více řádného řadového vojska, ale úprk pronásledovaného stáda. Tato společná hrůza bídy trvala tři dny a tři noci — bez zastávky. Široké mezery po padlých zůstávaly v řadách prchajících. Pod pláštěm černé noci, bouře a zmatku smrt řádila zle a příšerně mávala svou kosou. Nebe bylo mrtvé — nebylo hvězd . . . myšlenky se pletly vyčerpáním. V tom chvatu a pudu sebezáchovy zaházel každý vše, co překáželo k smrti vysíleným krokům. Sporé zbytky vojska se seřadily až po třech dnech v Haliči na řece Sánu. Pluk utrpěl nenahraditelné ztráty

ve svých řadách, v nichž zavládlo pochmurné mlčení . . .

V pozdějším ránu přišlo něco, na co se nikdy nepomíná. V naší záloze byl český kněz, jménem Plešinger — kněz udílející poslední pomazání a poslední útěchu umírajícím. Sháněl se mezi námi po svém sluhovi, který měl na starosti nositi v kufříku jeho posvěcené věci, kříž a svatý olej. Ten hledaný byl mezi námi. Bídny a hubený postavy žalostné a hlas jeho zněl nábožným strachem, když předstoupil před svého pána. Díval se úzkostně v oči kněze, který mu spílal darebáků a mizerů za ztracené věci i s kufříkem. Nebylo divu: v té děsně vřavě a všeobecném zmatku není člověku nic bližšího než zachování svého holého života — vše ostatní je proň jen zbytečnou přítěží. Kněz však spínal ruce a svolával hněv boží na hlavu ubožáka. Odsoudil ztrátu jako nějaký zločin a nařídil, že sluha musí být po tři hodiny uvázán ke stromu a tato inkvisice musela být na něm provedena ihned. Toto uvazování — u velitelů rakousko-uherské armády velice oblíbené — provádělo se následovně: Nešťastníku, k tomuto trestu odsouzenému, svázaly se vzadu pevně ruce provazem, konec jeho přehodil se přes větev stromu a ubožák za ruce vytažen tak vysoko že dotýkal se jen špičkami svých nohou země. Bledou jeho tvář v tom utrpení pokryly modré skvrny a brzy na to následkem bolesti a vysílení omdlel. Tak dělo se zde i se zmíněným sluhou. Kněz nedbal své kněžské důstojnosti — pýcha a vědomí nadvlády převládaly. Nechal sluhu omýt vodou a když přišel k sobě, znovu poručil ubožáka vytáhnout a schýlenou jeho hlavu pozvedl potupně za bradu. Oči krví zalité se zvedly a poznaly svého tyрана. Hrozivá nadávka vydrala se z úst mučeného a naplil svou slínou v oči kněze. “Zab mě, padouchu, ale kamarádi . . .” Hluk přerušil jeho slova — Hněvivé hlasy nevole ozvaly se ve shromážděném zde kolem vojsku — ozval se výkřik: “Zastřelte ho, katana . . .!” Následovala další zuřivá slova a nečistě nadávky ozývaly se ze všech stran. “Zrádče, klameš Boha svou surovostí . . .!” U velikém spěchu přiběhl kapitán jménem Janů ze zásobovacího oddělení, prodral se skrze směsici rozzuřených vojáků až ke knězi

a řečí německou ho varoval. — Rozvázala láska kamarádů ruce odsouzence a vzala ho ve svou ochranu. Zůstal již mezi nimi — neděsila ho již zpupnost hříšného kněze, který zmizel beze stopy ještě téhož dne.

“Nikdy nevymizí z naší mysli ten obrázek,” končil Lojzík svoje vyprávění, po němž zavládlo na chvíli ticho, jenom dobrá maminka smutně povzdechla nad tím vším utrpením a dějícími se nepravostmi. Po chvíli Lojzík dovyprávěl: “Velice jsme strádali tam v těch místech u řeky Sánu. Zásoby zuhelnatělé zůstaly v Rusku a my dlouhý čas jsme jedli jídlo jenom z plechovek. Následkem toho dostavily se nemoce a strašná úplavice zachvátila celou silou zbývající bojovníky, kteří hromadně umírali. Pohřbívali se hromadně ve velikých šachtách, polili se váp-
nem a za nimi skápla nějaká slza těch, kteří všechno to peklo přežili. Každá z těchto šachet pojmulá až osmdesát těchto ubožáků. Pluk se znovu doplnil novým vojskem, aby se zacelily mezery po těch, kteří padli nebo zemřeli daleko od svého domova, jenom se svými vzpomínkami a nikdo očí jejich nezatlačil . . .

Nevím již v kterém místě v Haliči bylo vojsko zahnáno na veliký kopec, jak nám vyprávěl bratr Toník. Prožilo tam mnoho trpkých dnů, dlouho nedostalo se mu teplého jídla z kuchyně a co bylo v torbě, brzy se vyjedlo. Marně se utahoval pás na bříšku, které se stále hlásilo o své právo. Také les v žlutavých dnech podzimu neposkytoval již nic k jídlu. V údolíčku bylo pár rozvalených a pošlapaných baráček, žalno se podívat na tu spoušť. Tam jsme ani nešli něco hledat, do té opuštěné bídý. Pod kopcem jako šedavá skvrna leželo poličko po bramborách a sem tam trčela ze země ještě bramborová nat'. Vrhli jsme se na ně a jako křečkové prohrabávali bramborové poličko, které svou tvrdostí vzdorovalo a za tu úmornou práci dostalo se nám jenom několika brambůrků. Za dva další dny prohrabávali jsme již písek a jedli obyčejné žáby. Mnohokrát již zobraceli jsme na rub torby, prohlédali všechny kapsy, zda přece ještě někde nezůstal nějaký drobeček, ale vše marno. I tu polní láhev nahýbali jsme k ústům už jen tak ze zvyku. Krásný les

pomalu jsme celý prochodili, v touze vyplašiti nějakého zajíčka anebo vysлідiti kdesi dřímající sovu. Po deštíčku les znovu vábil; myslel jsem na houby, zdali snad přes noc nějaké nevyrostly. Asi po malé hodině co jsem tak bloudil, došel jsem na malý pahorek a tam na holé zemi ležel střelený důstojník. Jeho ruce byly široce rozhozeny, ležel naznak a kolem něho plno much — byl již v rozkladu. Pod jeho zády byla torba, ve které jistě bylo něco k jídlu . . . Lákalo mě to velikou silou, abych se torby zmocnil a na její obsah se podíval. Nikdo nebyl kolem, jen les šeptal svoji píseň šumotem padajícího listí podzimu. Hrdlo se mně zadrhlo vzrušením, jen myšlenka na jídlo zůstávala. Přistoupil jsem blíže a slušně požádal mrtvého bojovníka o prominutí, že se jenom podívám do jeho zásob, na kterých tak spokojeně odpočívá a kterých už nepotřebuje. Nerad jsem ho vyrušoval, ale hlad mně dodával odvahy. Opatrně jsem mrtvého obrátil — nic jsem nedbal, že se v pase přetrhl a červů jako palců vysypala se veliká hromada. Vyplašené mouchy zase se vrátily a hučely mně kolem uší. Zdálo se mně, že les sotva dýchá, bylo ticho jako v kapli, když jsem nožem přeřezával u torby šle, abych se lehčeji zmocnil toho pokladu. Zase jsem se zdvořile omluvil mrtvému a poděkoval. Ruce se mně chvěly, když jsem zašel v ticho lesa — kousek dále od toho smutného místa, obrazu lidské nicoty. V torbě bylo veliké pro mne bohatství — kus chleba, který byl již plesnivý, slanina, čokoláda, kávové konzervy a též trochu vína. Daleko jsem se svým lupem popošel, abych se zbavil prožité tísně. Nejdříve jsem polkl doušek vína, potom v bezděčných slzách jsem okusoval kolem plesnivý chleba. Druhé věci jsem uschoval a pomalu jsem se vracel zpátky. Neměl jsem sílu pochlubit se kamarádům s prožitým dobrodružstvím.

Toho dne nádherně zapadalo slunce. Do neznámé hloubky zapadalo zlaté oko a vysoké sosny jako řasy pomalu přikrývaly světlo ztrácejícího se dne. Pomalu zapomíná se na to co minulo, jenom starosti co příští dny přinesou, nás neopouštějí — starosti o to, aby se mohlo v klidu pracovat a věřit v lepší příští — starost o to, aby

se již nikdy neopakovaly ty hrůzy, ve kterých jsme se tak dlouho vláceli. "Nevíme," povídala maminka. "Vzpomínám na rozmluvu učených pánů, mezi které jsem chodila v Praze. Tvrdili, že Němec chce opanovati celý svět a za tím cílem že půjde. Jeho válečné vynálezy a výzkumy udiví celý svět. Jeho těžká bota překročí vysoké číslo mrtvých — jeho svědomí je prý drzé a spoléhá na svou houževnatou vytrvalost a na svou železnou pěst." — Tatínek málo kdy prohodil slovo. Zdál se býti v myšlenkách nepřítomný. Úžas nad takovými smutnými zkušenostmi, které se zde vyprávěly, ve kterých skutečný život byl nesnesitelným, příliš ho mrazil. Zůstával smutný a do sebe pohroužený — točila se mu z toho ze všeho jeho šedivá hlava. Jeho nadšení a radost z životního úspěchu byly pohřbeny a propadaly se v zapomnění. Jenom jiskra víry ve svobodu vzplála někdy kolem a v takových chvílích nadšení se vracelo. Vysoko zvedal prapor nad osvobozenou zemí a radoval se, že okovy rezem sežrané přece jen povolily. Při tom věřil, že silou práce a vědění semkneme se pevně v žulu, kterou nikdo nerozbije a rozsvícená pochodeň slavné přítomnosti prosvítí všechny zapomenuté kouty, aby všichni lidé bez rozdílu cítili se ve své vlasti doma — aby zapomnělo se na potupnou poníženost a hloupé lichotky zastaralého copu. "Vy víte, moje děti, co si myslím a co nám již v této chvíli neodpovídá: Aby pracující člověk nebyl tím prachem starých zakořeněných zlořádů stále zasypáván — zkrátka, abychom si byli rovni." Velikou víru skládal v tatíčka Masaryka, v jeho práci a sílu. Myslíval na Krista, který vypráskal kramáře z chrámu. "Děti, nejsem prorok, ale je toho mnoho, čemu se musí s pevnou odvahou čelit. Lásku — lásku potřebujem, ne pýchu a zaostalé řády, jimž museli jsme se klanět, když měli jsme nad sebou trůn a jeho vládci byli dědičně vychovávaní, aby šlapali lidská práva. Víru — velikou víru musíme mít v našeho presidenta, protože je odkojen mlékem chudé matky, která ho laskala mozolnou rukou a na tu ruku není možno dobrému srdci zapomenout. Veliký syn bude čerpati sílu z těch prvních otčenašků, které mu do duše šeptala pod chudou střechou usta-

raná matička.”

“Dobře pravíte, tatínku — musíme doufat,” pomalu slabikoval Tonda, “a sílu brát z toho všeho utrpení, kdy na všech frontách až po krk byli jsme zavaleni bedným postavením. Ano, teď již se slučuje radost se smutkem. Válka zpřevracela svět, než bylo možno zvěstovat nové vzkříšení — nový život.”

V tichém hovoru zase rozjitřil duši vzpomínkami. Myslel na smrt, která nelítostně kosila řady kamarádů. “Tatínku, není ani slov k vyjádření těch citů z bezradně prožitých dlouhých měsíců. Jen stesk nahromaděný v prsou zračil se ve všech očích. Nelítostně rvala se s námi smrt — denně zapadali bojovníci do hrobů a hromadných šachet jako bezejmenní. Hromadné jejich hroby jsou na mnoha místech — v Karpatech, Srbsku, Polsku a též v Albanii leží tisíce našich mučedníků. Všude české hroby, přes celou Sibiř až za Rýn k moři Atlantickému — tam všude jsou hroby či společné šachty Slovanů a ty musí mluvit — celá ta země je omyta krví za ideál lidství. O těch všech zkouškách Tatíček Masaryk dobře ví a jeho poslání bude jistě vzorem lásky k vlasti tak těžce vybojované. Uvažte tatínku, že doma se sice ještě strádá, ale není možno, aby úleva přišla v dohledné době. Bude nutno začítí od začátku a v nadějích se posilovat, řadit se do kroku práce, která je základem, na němž stojí věčnost života nás nicotných smrtelníků.

*

V samém utěšování se přiblížily Vánoce. Vánoční nálada uprostřed bělostního sněhového kožíšku, usmívala se ve vzpomínkách mládí. Zdaleka přicházel nesmělými kroky šumot, šepot a těšení — to byly vzpomínky našeho mládí — vzpomínky tak hebece uložené a teď se právě ze spodu vytahovaly — ty nejvíce hřející — vzpomínky bezstarostného mládí. Ani čert a Mikuláš nebyli zapomenuti. Dráteníci velcí i malí, chodící městem a zpívající radostné písně vánoční. Tři královští koledníci se svými hlubokými ranečky, které pozvedávali a potěžkávali, dýchající občas na zmrzlé ruce. Domečky na Valech se v mrazu krčily, střechy praskaly, ze všech komínů se kou-

řilo. Vala byla krásná a ani jinak být nemohlo. Voda v Labíčku se úžila svými do šíře zmrzlými okraji, na špičkách dřevěných plotů stál sníh do výšky jako napíchnutá kobližka. Krása vždy se opakující — krása pro všechny oči, stále kouzelná a dojemná — krása vánočních svátků. Dětem — našim dětem za jejich časů nemohlo se dát tolik radosti, jakou jsme prožívali my ve svém dětství doma u starostlivých rodičů. Jenom ze řepného syrobu jsme napekli ozdobné věci na vánoční stromek, který se strožil u dědečka a babičky. Nějaká ta hračka již také byla a v tom drobném dárečku se děti shlížely a očka jim jen zářila. Radost toho večera zapuzovala i spánek — tolik toho bylo na srdci. Dědeček jim vyprávěl, jak dříve býval veliký strom ověšen samou čokoládou a že to zase bude, podle toho, jak budou hodné. Babička zase "čarovala" — zase měla nějakou tu sladkost schovanou, která se rovným dílem rozdělila mezi její tři vnuky.

To byly poslední prožité vánoce, kdy jsme byli všichni pohromadě, protože na jaře Loizík odjížděl daleko přes moře do nové země. Dny jako by se lepily jeden na druhý, jako by středa a sobota splývaly v den jediný — článek všedních starostí a práce činily ten den tak krátkým, hodiny ubíhaly nepočítány. — Tatínek nám stále více postonával a snad jen to zamilované čtení drželo jeho vetřelý život pohromadě. Maminka byla stále čilá, stále pokračovala s dobou, ač bylo vše dosud na vratkých nohou, ale slibovala si stále, že se z toho vypleteme, že již to nejhorší je za námi . . .

Jaro nenechalo na se dlouho čekat. Jakoby čarovným proutkem otevírala se země — kočičky na vrbách se měnily v lístky hned jak bylo po Velikonocích. Tatínek vycházel před domek — čekal na špačka, kterého každého jara chodil v časném ránu poslouchat, jak hvízdá. V dubnu již vál větřík, který vše vysoušel, i ty ušlapané pěšinky na Valech, zahýbající k domečkům vroubeným kamennými chodníčky až do zadní paseky, odkud vedly schůdky k vodě. O, ta naše ulička — celá jako ze staré pohádky, pamatující příhody smutné i veselé — ulička naše — na Valech . . .

Našemu tatínkovi se přitížilo. Lékař říkal, že je v celém těle voda, která působí strašné těžkosti a bolesti, které tatínek byl nucen přetrpět. V posledních dnech nesměl se položit, spal jenom v sedě. Za noci blouznil — volal mě — za ruce jsme se drželi. Šeptal, starosti ho neopouštěly a někdy myslel, že je sám, tak hrozně sám. Vždy si přával, aby zemřel ve spaní a jeho přání se také vyplnilo — odešel tak tiše . . . Oh, jak těžce píši tento řádek . . . Kolik dobroty bylo s tatínkem pochováno — proč jen, proč nevyzpytatelný jsou ty cesty, kam všichni odcházíme . . . Ve svatebních šatech, které byly uschovány, byl zase jako ženich — jenom vlasy byly šedivé a upracované ruce těžké. Místo, kde sedával, bylo nyní nesnesitelně opuštěné . . . Bolest rozloučení dusila a řezala v těch nezapomenutelných okamžicích. Nebylo také ničeho, co by kdo musel odpouštět našemu tatínkovi — nikomu vědomě neublížil — byl tolik spravedlivý.

Před domkem vysoká hruška v pasece krásně rozkvetla — to byla kytice pro tatínka na rozloučenou . . . I špaček přiletěl a v časných ranních hodinách hvízdal — ten samý zpěvák, na kterého tatínek poslední dny čekal . . . přiletěl se rozloučit . . .

Stín smrti dlouho zůstal mezi námi. Maminka hluboko se sklonila před osudem — život její nebyla pohádka —

*

Srdcem celé rodiny zůstala naše maminka. Ted' právě po tak dlouhých letech se mně vracívá ten její jasný a laskavý pohled. Vidím její život zasvěcený nekonečné práci — vidím její starosti plné všední dny, které svěřila jenom pro nás, pro svoje děti. Jen tak jako sen se znovu a znovu vracívá její láska, aby potěšila, když přijde bol a úzkost se nemůže rozplynout . . .

Ještě ani neskanula poslední slza našeho smutku, když rychlým krokem přiblížila se nová starost z té daleké cesty do Ameriky, na niž byl Lojzík připraven. V hlavě hučelo, v očích přeskakovaly stíny. Jak bude . . . ? v duchu jsme si opakovali — je to plán dobře promyšlený?

Kolik asi celá ta cesta bude vyžadovati odevzdanosti a trpělivosti — a což ta dálka a celoživotní změna . . . V duši Lojzíkovi vybavovaly se staré vzpomínky — vzpomínal v posledních dnech na vše, co prošlo jeho životem, v myšlenkách byl měkký a pokorný. Doufal, pevně doufal, že všechny staré bolesti se časem zahojí. Nová země stávala se novým cílem a novou vírou — světlejší nežli všechna víra dosavadní. Jen vykročit a nebát se — vykročit pevnou nohou — všude je země a slunce — nejeď do ciziny, když je tam bratr spokojen . . .

Jenom naše maminka byla smutná; věděla, že z takové dálky se nikdo tak snadno nevrací a že ta cesta bude velikou překradu, kterou Lojzík zpátky nepřekročí . . . “Bohu poručeno, děti, jsme jenom třtinou větrem se klátící . . .” Věděla, předobře věděla, že naposledy se s Lojzíkem vidí — a naposledy její chvějící se náruč tiskne a líbá v slzách smutku a starostí zarosené čelo, myslící na neznámou dálku, na rozloučení s námi a se starou vlastí, kde byl od svého dětství sirotkem. A tak chudý, když se vrátil z té daleké vojny která promarnila jeho mladá leta, v kterých nic nezískal, jenom zkoušel.

Bylo to smutné ráno, když jsem Lojzu vyprovázela do Prahy . . . Východ ozářen byl nachem červánků, Vala se probouzela. — Na chvíli jsme se zastavili. Lojzík zahleděl se zpět — ještě se mlčky loučil. Nemluvili jsme, nebylo slov v hrdle pro tu chvíli. Modrá zřítelnice nebes byla pohled do nekonečna . . .

O celý měsíc se cesta prodloužila, nežli dojel Lojzík do zaslíbené a tolikrát opěvované země. Byla nebezpečná poválečná doba, kdy se stále ještě přenášely nakažlivé nemoci. Musil se podrobiti přísným lékařským prohlídkám, které byly zdlouhavé.

Do Clevelandu přijel dvacátého prvního máje 1921. Bratr Toník již ho radostně očekával. Bylo nedělní ráno. Den uběhl v samém vyprávění a vzpomínkách. Ještě téhož večera nastoupil Lojzík práci v pekárně. Tonda ho zasvětil do americké pekařiny, která je vždy spojena též s cukrářstvím. V nové zemi opravdu čekala práce na ru-

ce Lojzíkovy — pekařina, jeho zamilované řemeslo . . . Dlouhé hodiny denně ztrávili bratři v pekárně a nějaká ta zbývající hodinka se prospala. Vše šlo v hladkých kolejích a ve společné práci spojovali bratři společné myšlenky. Vraceli se ve vzpomínkách do svého mládí, do svých dětských let, vzpomínali na svoje dětské hry, jak prolézali kopce, skalky a panské lesy, skákali do rybníka Trčiny . . . Toník celou svojí duší toužil po babičce a dědečkovi, nemohl zapomenouti té staré, upřímné jejich dobroty, všeho, co bylo pod tou chudou střechou, co všechno sedřené ruce ještě vykonaly pro všechny svoje vnuky sirotky.. Čas letěl, ale v té dálce se přece jen stýskalo — to nedalo se zapřít. Jenom odměna za práci lichotivě uspávala touhu po starém domově.

Přišla veliká horka, která kalejí pekařskou radost, neboť pobyt u vytopené pece je zkouškou samu pro sebe. Avšak práce je čarovným ostrovem na bludné pouti. Práce, která vyzbrojí vytrvalostí a dává bohatou nadějí do budoucna a novou víru v život, který je před tebou otevřen dokořán . . . Tak do puntíku bylo myšleno a psáno v dopisech, kterém jsme si navzájem vyměňovali. Mnoho toho měl Loizík před sebou — nežli splatil svojí cestu a hned musel počítati na cestu naši. Naděje odívala růžově naše myšlenky, že brzy se budeme také chystati na dalekou pout' za širé moře, které jsem si nedovedla ve své mysli zobraziti. Jen v duchu jsem viděla vysoké domy, které nás uvítají, až přijedeme na druhou stranu. Veliký zázrak pěkných výstavních lodí bude pro nás jistě také něco nového.

Život ubíhal ve starostech. Mamince přibyli dva vnuci — sestra dostala chlapečka, jemuž dali jméno Jaroslav a naše Miládka dostala sestřičku Zdenku. Jarka byl každodenním hostem u babičky — mívali jsme nové a nové práce s dětmi, každý den bylo kolem nich něco nového — stálá změna, jak děti rostou.

Pomalu jsem měla vše obstaráno na cestu. Dalo to mnoho starostí a práce nežli jsem měla pro sebe a dvě děti všechno na cestu v pořádku.

Zároveň s námi odjížděla z našeho města slečna

Martínková. Jela do Nového Yorku, kde ji její ženich s touhou očekával. Chtěly jsme cestovati společně a těšily jsme se navzájem v tom dlouhém čekání na vyřízení naší záležitosti, které mělo přijíti prostřednictvím amerického konsulátu. Teprve za několik měsíců, které se nám zdály nekonečně dlouhé, přišla depeše s výzvou, abychom se dostavily do Prahy na americký konsulát. Vyjely jsme společně brzy ráno z našeho města, chtějíce býti mezi prvními, abychom měly co nejdříve v rukou potřebné průkazy. V Praze před budovou amerického vyslanectví nás překvapila dlouhá řada vystěhovalců. Snad ze všech koutů republiky sešli se zde na chodníku a trpělivě čekali již mnoho dní a nocí. U jejich nohou ležel v rancích jejich majeteček, kolem nich dětí větší i malé — lidé již zoufalí a vysilení dlouhým čekáním. Kolem chodil strážník, aby udržoval řady v pořádku a odstrkoval rance, na nichž spaly děti — ubohé děti, které trpěly tím dlouhým čekáním. Točila se nám hlava z toho obrazu bídy, který se nám zde zjevil. Nemluvily jsme a postavily jsme se až na konec dlouhé řady.

Hodiny odbíjely jedenáctou, když otevřely se hlavní dveře domu. Jako na dostaveníčko vyšel si pan konsul, drže v náručí malinkého pejška. Jeho ruka ho chvíli hladila, nežli bylo zjednáno naprosté ticho. Každému zatajil se v témž okamžiku dech. Vážně přečetl sluha oznámení nového zákona, který právě prošel a byl schválen v Americe: Vystěhovalectví je omezeno a podle nového zákona jenom na "kvotu" budou připuštěni ti, kteří mají přednostní právo.

"Vrat' se tiše a v klidu do svých domovů," ještě pár slov promluvil pan konsul — a dveře za ním zapadly. Živelná síla touhy v tom okamžiku ochabla — ruce mimoděk se zvedaly a zase padaly. Srdce sevřelo zoufalství nad pohřbenou nadějí — děti se hlasitě rozplakaly. Ze vzešlých útrap otírala se bída o chudé rance, poslední to majetek, který si chtěli převézt do země zaslíbené, v níž doufali naléztí lepší obživu pro sebe a své děti. Ženy ztrácely sílu a omdlévaly — muži zoufale volali: "Nemáme již domova — velký Bože, kam se máme vrátit — vždyť"

máme jenom ty děti a tady ten ranec . . .!” “Jsme žebráci —” vykřikoval starší muž, k němuž tiskly se děti a žena padla na kolena — tupá bolest zavládla kolem. Strážník stál zde bezmocně, nedbaje již, je-li v pořádku dlouhá řada čekajících chudáků, smetených zněním nového zákona — chudáků zoufajících ve stejném neštěstí.

Odnášela jsem si domů smutný dojem, bolest doposud nepoznanou a strašnou — bolest lidského zklamání. Já jsem byla přece jen mnohem šťastnější — měla jsem se kam vrátit — měla jsem svůj starý domov — na Valech u maminky.

Němý kout nás pojal ve vlaku, když jsme se se slečnou Martínkovou vracely navečer domů. Nebylo do řeči z toho všeho, z těch několika okamžiků zklamání a prožitého obrazce do duše se zařezávajícího zmatku těch zoufalých chudáků tam na tom pražském chodníku. Vyprávěla jsem mamince, co viděli jsme v Praze — tu lidskou nemohoucnost — jak ubohé děti zkoušely. Maminčino srdce chápalo tu úzkost, která prošla řadou těch chudáků. Její zardělý obličej přešla bledost a stín smutku, když dodávala: “Zákon se neptá ani neohlíží na nikoho. Ty máš u mě domov a zůstaneš s námi.” Růža byla dokonce ráda, že se naše cesta zase na nějaký čas oddálí, když již často před tím mi říkala: “Nikam nejezdí, já tě nepustím — bude se nám hrozně stýskat.” Naše ruce se vždy spojily, kdykoli jsme přišly k sobě blízko.

Rozloučení jsme tedy zase odložily, nevědouce na jak dlouho a všechny příští dny jsem zasvěcovala mamince. Tolik jsem si toho vážila, že ještě užiji její přítomnosti. Často jsme se odmlčovaly uprostřed hovoru a bloudily v myšlenkách, které byly jistě stejné. Ty chvíle posvěceného ticha jsem ukládala na dně své duše — vědouc, že ponesu je životem, že budou pomníkem nehynoucí mateřské lásky, kterou nám po celý svůj život dávala znáti ve své práci a starostech, ve všech nepohodách a svízelných až do konce svých sil . . . maminka, maminka drahá, udřená a sešlá — už jí jenom kouštiny . . .

Tatínkovo přání jsem též vyplnila: Zaplatila jsem republice dluhující daně z našeho obchodu, o který nás

připravila válka. Zaplatila jsem, abych se mohla každému podívat do očí. Tatínek ve své dobrotě a staré poctivosti si toho přál, ač dobře věděl, že nejsem nic dlužna, že jenom válka mně vše vzala. Pohledávku mých peněz, které jsme měli složený jako podíl na jatkách, jsem nedostala. V úředovně staršího pana Šebora mě odbyli tím, že peníze byly půjčeny na válku — a byla jsem vyřízena.

Ještě několik měsíců uteklo a mnoho stesku a touhy se vyměnilo — ještě mnoho vody kolem nás oteklo, nežli přišlo konečné “kvotové” vyřízení prostřednictvím amerického konsulátu. Zpráva o tom byla dlouze očekávána, avšak když konečně přišla, rozčeřila celou naši společnou hladinu. Děti pobíhaly kolem, měly právě prázdniny a ty dvě naše malé se batolily kolem babičky. Miládka se již se všemi rozloučila ve škole. Posledních pár dnů, které nám zbyly, loučily jsme se na Valech se sousedy, se sestřenicí Novákovou a bratránkem Josefem Jindrou a celou jejich rodinou. Vzpomínky ty budou se ještě vždy a stále vracet — dobře jsme navzájem vycházeli. Budou se vracet za rodinou Choděrovou a celou řadou sousedů, vždy hodných a milých. Život nás tam tak dlouho spojoval — všichni jsme se stejně popelili ve všedních starostech práce, která zabírala všechnen náš čas. Bylo stále jasno mezi námi — nebylo času na hloupé klevety anebo hádky. Tím vším byla ulička naše ve své upřímnosti a prostotě vkreslena do mého srdce a mých vzpomínek.

Mnoho vřelých slov bylo vysloveno a mnohá slza skanula při loučení posledního večera. I ty domečky zdály se mi toho večera nějak ještě více přikrčené a k sobě stulené, jakoby si navzájem cosi sdělovaly v tichu jasné a vlahé noci. Tisíckrát se již ten smutek ve všech obměnách vracel — tisíckrát rozechvěly duši všechny ty sváteční chvíle zde prožité, které uložila jsem na dno své mysli a je opatrovala.

Zdeňce již bylo osmnáct měsíců a Miládce jedenáct

let, když jsme se loučily se svojí drahou starou vlastí — i se všemi drahými, kteří již byli na hřbitově.

Těž slečna Martínková se těžce loučila —

Běh událostí nedal se však již zadržet, když přišlo poslední ráno . . . ráno krásné a čisté, zadýchané v různých okrajích oblohy vycházejícím sluncem.

Bylo 2. června 1923.

Všichni nás šli vyprovodit — neviděla jsem jich však, jenom tušila kolem sebe — a nikdy si nedovedu zopakovat, kdo všechno byl na nádraží. Tiskli jsme se společně. Cítila jsem kolem poslední pouto té velké lásky domova, do něhož vnikalo jemné chvění posledních slov maminky, unaveným hlasem pronášených. Její laskavost dvojnásob dotýkala se našeho smutku a dvojnásob bolelo, co bylo kolem. Ilas vázl uprostřed toho nesmírného smutku, veškerý cit jakoby se soustředil v hrdle, kde nevýslovně pálil. Tmělo se — přeplouly stíny — oči se chvěly a slza v tom okamžiku chyběla — jen v srdci přetékalo hoře. Maminku viděla jsem žalostnou a zlomenou tou krutostí životního boje, jímž procházelo ve svém stáří. “O, život nás stále strká . . .” šeptala zlomeným hlasem. “Děti, je to pro mě strašná zkouška a rána tohoto rozloučení zůstane stále živá . . .” Vzrušení zadrhovalo hrdlo. Tiché domluvy bratra nás těšily — všechno splývalo dohromady — poslední polibek všech smýval slzy. Slova — poslední slova, se lepila, když mně bratr Toník připomínal: “Pamatuj, pamatuj! A nezapomeň!, Prosím tě, kdyby se ti někdy vedlo zle, jenom mně to napiš . . .” Sestru Růžu jsem měla stále vedle sebe, zdálo se mi, že jedeme spolu v lásce starého domova. — Daleko jsem odvezla všechny ty chvíle — všechny útržky toho života . . .

Vlak ohlásil svůj příjezd velikým hlukem — musely jsme rychle nastupovat — a po kratičké chvíli již nás unášel — mě s dětmi a slečnu Martínkovou — v daleké neznámo. Teprve ve vlaku v horkých slzách ulevily jsme svému srdci. Mimo Zdeňky plakaly jsme všechny — plakaly bez konce. Hloubka samoty a opuštěnosti zastudila — smutné a příliš těžké byly naše myšlenky . . .

Zdalo se nám, že naše jízda je nekonečná — bez cfe jako ta oblaka po širém nebi. Cizina kolem a kroky strachu provázely nás a duněly, jako by chodily v prázdné síni. Byly jsme jako chycený pták, který se třese a bojí čehosi neznámého. Pod tlakem vážných těch okamžiků znovu se v nitru vše roztrásl. Za noci kola vlaku strašidelně skřípěla uhánějice po kolejích cizí země a slova “pamatuj a nezapomínej” se vracela a oči milované maminky laskavě svítily a její rty šeptaly “nevyzpytatelné jsou cesty Páně . . .”

V noční ještě hodině jsme vystoupily na německém ohromné nádraží. Byla to velká křižovatka, z níž rozjížděli se lidé na různé strany. Lidé ze všech končin blízkých i dalekých byli sem sveženi, aby na té křižovatce v tom ruchu a hluku bylo zúčtováno se starým životem. Ohromná restaurace byla přeplněna, různá zavazadla všude rozložena — mluvila o tom stěhování přítomných. Děti vyčerpány dalekou jízdou kodreajících vozů spaly klidně ve všem tom rámusu, kde točilo se ozubené kolo lidského žití a kde směsice různých neznámých řečí splývala v jediný zvuk rozčilení, jen oči si navzájem rozuměly a srdce všech stejně se chvěla v těchto nezapomenutelných vílích, kdy jeden chápe druhého.

Až kolem deváté hodiny ranní přijel supící vlak, který pobral mnoho cestujících. Byl pěkný den . . . jeli jsme rychle a bez zastávek. Viděli jsme pěkná nádraží Německa, větrné mlýny na návrších a čisté krásné ulice protínající města. Ve všech očích cestujících byly slzy na krajíčku.

Dojeli jsme do Bremen a umístění v hotelu cestovní společnosti. Museli jsme projít škálou prohlídek a desinfekcí, což zabralo dva dlouhé dny. Až třetího dne jeli jsme do přístavu. Po prvé v životě jsem uzřela tu ohromnou, nekonečnou pláň vody, v dále jakoby splývající s oblohou. Vystoupili jsme z vlaku a šli přímo do přístavní budovy, která se hemžila lodní posádkou. Jako by šlo o velikou sázku tak zalévali námořníci pivem svoje hrdla.

Po malé hodině nás vedli na druhou stranu budovy a tam nás majestátně očekávala naše loď — krásná, celá bílá — jako ohromný plující palác. K jejímu boku přiléhaly schody, po kterých jsme namáhavě vystupovali. Veliká to práce, všechny cestující popořádku umístiti. Byli jsme všichni zase něčím novým rozrušeni. Loď pojala nás pod svou měkkou ochranu. Jelo mnoho Němců, Rumunů chudých jako polocikánů — trochu Slováků a nás Čechů jenom sedm. Byla to jedna stařenka přes sedmdesát let, jedna paní z Prahy, vdova, sl. Martínková, já a moje dvě děti a jeden pán, jedoucí z návštěvy Čech. U stolu jsme se navzájem poznali. Kabinu jsme měli pěknou a čist'ounkou. Bylo v ní pět postelí a tak jsme se všichni pohodlně vešli a paní vdovička chodila k nám na besedu. Spali jsme všichni dobře tu první noc, až časně ráno o třetí hodině probudil nás zvláštní skřípající zvuk. V několika minutách hrnulo se vše nahoru na palubu, kde už byli všichni Slováci, kteří jeli ponejvíce do Kanady. Se skřípětem lodního šroubu odumřel hlas — vlna neznámého citu zamrazila, každý se zachvěl pohnutím. Teskná vzpomínka zaletěla daleko zpět, oči se zamžily, když se loď dala do pohybu a pomalu se stáčela svou přídílí do širých vod oceánu. Barva vody se měnila a v dálce proti nám neznámý břeh vyslal vlny, které naši loď rozhoupaly. Vzdalovali jsme se od břehu, kde zůstalo vše, co jsme až dosud prožili, zůstal za námi starý život, jímž provázela nás matka a hladila svou upracovanou rukou. Toho večera nás stesk neopustil, oči široce otevřené zíraly do neznáma . . .

A zase přišlo ráno —

Slunce koupalo se na obzoru širé mořské pláně, v níž zrcadlil se každý mráček a nad níž bílá hejna racků poletovala. Kolem lodí tvořily se hučící a bublající tůně a celé nedozírné nekonečno ovíjelo se kolem. Naděje přelévaly se do tepny života, když jsme se navzájem těšili a dohadovali, co asi nás čeká v té nové zemi, v níž tolik doufáme a v níž věříme, že nás nezklame.

Když jsme přijeli na hluboké moře, vše se rozstalo

mořskou nemocí. Nejdříve paní vdovička, potom naše slečna a moje Miládka byla též hodně nemocná. Když v poledne se ozval zvon, volající ke stolu, byly jsme tam já se Zdeňkou samy. Celá loď se zmítala nemocí a musela jsem dělat ošetřovatelku. Bylo štěstím, že aspoň mne ta hloupá nemoc vynechala a já mohla obsluhovat obyvatele naší kabiny. Slečna chudinka žalovala, že ona měla by pomoci mně s dětmi a zatím že obsluhuji já je všechny.

Naše loď se jmenovala "Pittsburgh" a byla to loď po nejvíce výletní. Po dlouhých dnech zastavila se v kanadském přístavu. Za husté mlhy se nám zdálo, že jede velmi pomalu. I ten čas vlekl se nějak hlemýžďím tempem a my nemohli se dočkat druhého břehu — konce naší cesty. Již šestnáct dní byli jsme z domova a nám se to zdálo být celou věčností.

Teprve za další dva dlouhé dny rýsoval se v dálce Nový York a socha Svobody na výsluní. Vysoké domy amerického veleměsta mě nepřekvapovaly — ani černocho, který tam kulil velikou bednu do skladiště. Černocha mívala v našem městě paní Radimská ve velkém mlýně, chodíval před jejím domem jenom jako ozdoba, pěkně obléknutý a mluvil německy. Na slečnu Martínkovou čekal její snoubenec na ostrově pro přistěhovalce a tam měli hned úřední oddávky. Rozdělili nás — každý jsme museli jinými dveřmi a — více jsme se neviděli. Měla jsem trochu štěstí, že jsem na tom místě nemusela čekat, jenom jsme v řadě doplnily počet cestujících a teprve zde po dlouhém čekání, až po prohlídce zavazadel úzkým průchodem jsme prošly k vlaku. Byla nás velmi dlouhá žada — někteří tam čekali již tři nebo čtyři dny a teprve když byl počet úplný, byli jsme odesláni na další cestu vlakem.

Hned toho večera jsme odjížděly do Clevelandu. Brzy ráno dívaly jsme se s Miládkou oknem na naši novou vlast. Na východě tančily drobné červené skvrny ve stříbrné obláčku a zanedlouho hořelo celé nebe východu — úchvatná to podívaná. V naší staré vlasti muselo slunce asi právě krvavě zapadat — naše vzpomínky vracely se tam neustále. Cestou na mě divně působila půda nové ze-

mě. Rozeznávala jsem širé pláně, které snad dosud neměly svého pána; stromy bouří vyvrácené a neodklizené mluvily o nadbytku dřeva; lesy husté, kam snad ještě ani lidská noha nevzkročila — divoké, tak jak samy rostly. Hospodářské budovy daleko od sebe, široce rozestavené, na vše dost místa. Vesničku nebo městečko viděly jsme zřídka. Silnice byly pěkné, jako široké stuhy se táhly do kopců i dalek. V málo zalidněných místech jsem myslela na ty, kterým není dopráno, aby přijeli a živili se na přebývajícím zde půdě — na půdě dosud panenské.

★

Do Clevelandu přijely jsme až ve dvě hodiny odpoledne, kde nás očekával můj muž a jeho bratr Toník. Bylo to milé a toužebné shledání — Miládka i Zdeňka ocitly se v náručí táty . . . Zdeňka již mluvila a říkala "tatínkova holčička" . . . Jeli jsme po prvé autem a dětem se jízda líbila. Zůstaly jsme v Toníkově domě po dva dny jako hosti. Toník měl milou rodinu: hezkou ženu Marii a dvě dcerušky Louis a Štěpánku. Mařenka měla českou maminku — upřímnou a dobrou, kterou jsem měla ihned ráda.

Za dva dny jsme odjely do našeho bytu, který nám Lojzík pečlivě uchystal. Byt byl v ulici za Českou Národní Síní. Byl to menší domek přistavěný k většímu domu — náš nový domov. Nájemné bylo dvacetpět dolarů měsíčně a mně se z té číslice motala hlava — to bylo korunek — a každý měsíc . . . Nábytek jsme spláceli — jenom kolem ty drobnosti měl Lojza poplacené — bylo toho jistě dost, co vše se musí do začátku poříditi. Přivezly jsme tři kufry mimo věci které jsme nesly s sebou — ostatní zůstalo doma. Nejhlavnější byly děti — to druhé už se nějak zařídí —

Všechno bylo pro nás nové. Sousedům otevíraly jsme v srdcích svým vyprávěním staré vzpomínky, při nichž obnovila se touha — zastýskalo se. V Národní Síní byla rodina Kavanova, u nichž byl na slovo vzatý poctivec Jelínek. Delikatesní obchod měla vdova paní Šmržová, s kterou se ihned spřátelila Zdeňka pro tu sladkost zmrzliny, kterou prodávala. Naproti bydleli Vyhnalovi a Sedláčko-

vi. Vlasáků hostinec byl na rohu. Rodiny Klečkových a Tomáškových bydlely s námi ve stejném domě. Vedle v zadním malém domečku přebývala jako ze staré pohádky babička Ševcová a v předu nám prozpěvovala Tylda Otýpková, operní pěvkyně. S druhé strany sousedily rodiny Malčků, Texlerů a Klimešů — rodina Ocásků byla až na konci celé té české ulice.

Paní Tomášková mě zavedla do pojišťovacího spolku a připomínala mně důležitost pojištění. Spolek nese pěkné jméno "Antonie Čelakovská". Sotva jsme to zařídily, již se starala a hledala v novinách pro mě práci — to prý je též důležité — každý musí pracovat, když je chudý . . .

Cleveland je velkoměsto — počtem obyvatel vyrovná se Praze, avšak Praha je starobylá kamenná památka, se svými starými domy a chrámy, z nichž mluví tisíciletí, jímž prošly lepší i zlé časy. Cleveland je mladý, rozběhlý do velikých dálek. Starší budovy a domky i mnohé z těch novějších jsou samé dřevo a mnoho těch nejstarších ulic v okolí hlavního náměstí volá po spravedlivé změně.

Tou dobou, když jsme přijely do Clevelandu, ve všech továrnách se pilně pracovalo — pracovalo se v rychlém tempu ve dne v noci, oheň z komínů šlehal do veliké výše. Některé bližší čtvrti zkoušely tím kouřem a zápachem vycházejících z tavíren a saze padaly kolem. Mnoho dělnických domků bylo přikrčeno všude, kde továrny se rozložily, uličky staré a úzké. Residence těch bohatších byly daleko od těch otravným vzduchem zamořených uliček. Všude lid spěchající do práce anebo z práce, střídali se za dne a též v noci. Pracovaly i ženy dělníků a doma zůstala jen ta, která měla kolem sebe dětskou drobotinu a neměla ji komu svěřit.

Česká Národní Sín byla střediskem českého života. Hrála se tam divadla, pořádaly spolkové dýchánky a různé taneční zábavy. Každou sobotu tam bylo též české vyučování pro děti menší i větší. Každá národnost měla takové svoje síně a mimo těchto byly ještě sokolovny. Na děti bylo vždy pamatováno, aby češství nehynulo, aby větev česká byla zachována a nezapomnělo se české řeči. Vycházelo několik časopisů a měli jsme je rádi. Prostřed-

nictvím jich lidé se navzájem přibližovali a soustřed'ovali v užším kruhu — všichni stejní. Upřímnost v nové vlasti byla všeho základem. Každý prodělával to stejné a tím důvěra všude otevřena a ani upřímných rad nescházelo. Práce se cenila, kolem práce se vše točilo a pracující byli spokojeni.

Pomalu jsme přivykali ve svém českém okolí. Často jsme dopisovali domů do staré vlasti a toužebně očekávali zprávy z domova. Krutá bolest stesku chodila mezi námi. — Maminčin hlas a teplo domova — to byl ohlas zamklé struny, která se potichu v srdci vždy rozechvěla a zanechávala stín nekonečné touhy, stále žiznivé touhy vystěhovalce . . .

Paní Tomášková mně brzy našla práci — za tři týdny po našem příjezdu. Práci čistou a jenom na půl dne, což odpovídalo mé domácnosti. Chodila jsem žehlit doktorům a ošetřovatelkám uniformy do privátní nemocnice pana profesora Spurného. Měla jsem radost, že jsem výdělečně činná; výdělek byl 30c za hodinu.

*

Psala maminka z domova — popisovala všední starosti a touhu. Sestra vždy zároveň připisovala. Bratr Tonda psal vážnější věci — o všeobecné situaci. Popisoval, jak se ještě bloudí v nedostatku, co je válečných chudáků zmrzačeno, co zlých nervových nemocí a jako jedovatá plíseň rozšířivší se z podvýživy rakovina. To byly zprávy, které bolely. Když jsem o všem přemýšlela, cítila jsem velikou nespravedlnost: Tady bylo všeho — široké pruhy země dávaly úrodu, z teplých končin svezené ovoce bylo vysoko narovnáno ve výlohách, jatka na dobytek plná. Obchody se předháněly ve výprodejích všech životních zásob — a tam přelidněná Evropa v tak špatném poválečném osudu. V osvobozené vlasti život ještě procházel ohněm a soužením ve spleti bídy . . .

*

Krása podzimu přinesla opravdu teplé "Indiánské léto". Vzpomínala jsem, jaká u nás jsou po ránu chladna a mlhy. Zde byla krása žlutnoucího listí k nepopsání, velké květy listopadu na zahrádečkách pyšnily se ve

všech barvách — děti pobíhaly ještě bez kabátů. Až poslední týden v listopadu spadlo pár sněhových vloček, které se na dosud prohřáté zemi brzy rozpouštěly.

Přišel dušičkový den. Maminka psala, jaké bylo sváteční počasí na hřbitově a co světel a květů bylo přineseno na svátek Všech svatých, co lidu se procházelo po pěšinách hřbitova. Neměla jsem tušení, že dopis ten je mezi posledními . . .

Přišly první Vánoce v Clevelandu a přinesly nám tolik smutku.

Zpráva, že maminka je mrtva, byla ohromující. Tichý krok vteřin se zastavil . . . Papír vypadl z ruky — papír, kde bylo napsáno: dokonala, zhasla tiše — odešla . . . Navždy odešla ze života plného starostí a práce, plného sebeobětování. Strašný byl pohled do slepých očí smrti, která nás tak krutě, neočekávaně navštívila. Mé vroucí pokleknutí u její hlavy mně nebylo dopřáno.

V šeru vánočních svátků nebe bylo prázdné — bez bohů. Hoře, nevýslovné hoře zůstávalo . . . Cítila jsem, jak vše ve mně pláče — všechno moje myšlení — všechno moje bytí pláče — bez slz . . . Marně bych hledala, co jsem ztratila. Není toho již nikde — nikde na celém světě a nikdy se nevrátí — jen rána hlubokého bolu zůstane. A v těch těžkých chvílích byla jsem tak daleko — v hedvábné hvězdnaté noci svátků vánočních — prvních daleko od starého domova —

Takový je život, v němž dobrého tak málo . . . a člověk proti všemu tomu je příliš nicotný a příliš malý — život jeho zapadá do nekonečna a v myšlenkách svých marně bloudí —

Všední dny se svátečními splývaly dohromady životem zasvěceným samé práci. Ruce naše byly tomu tak naučeny. Ještě stesk a smutek se vracely denně, ač slunce stále stejně vstávalo a stejně svítilo. Miládka se pilně učila a ještě na Zdeňku dávala pozor, když jsem byla v práci. Chodila jsem k panu Spurnému plných jedenáct měsíců. Potom jsme si koupili malý obchůdek se smíšeným zbožím. Byl na té samé ulici. Nebyli jsme tam dlouho, jenom sedm měsíců, a přestěhovali jsme se na roh

proti kostelu do většího obchůdku. Ulice naše byla zase celá česká s obou stran — jmenovala se Hamm. Zase samí dobří Češi, mladí i staří a tím nás ta nová země hýčkala, že samou mateřštinou oplývala všechna místa kolem nás. A byla jsem jednoho rána překvapena, když dokonce i černoch na mě spustil docela pěknou češtinou. Chodíval prý po hostincích zpívat české písničky, provázen harmonikářem. Kolem byly menší obchody všude české, i kostel patřil české osadě.

Na tom místě byli jsme plné tři roky. Nájem byl veliký: osmdesátpět dolarů měsíčně. Obchod byl otevřen od pěti ráno do osmi večer a mimo to měla jsem otevřeno v neděli dopoledne. Odpoledne jsem prala prádlo a po večerách žehlila. Měli jsme to s velebným pánem obrácené — jeho práce byla modlitba a moje modlitba byla práce — jistě i tak se ti pracující modlejí, jen když je práce upřímná a poctivá . . .

Denně jsme toužili a vzpomínali. Miládka se dobře učila — za dva roky již jezdila na Euclid do školy. Při tom musela čísti též české knihy, aby nezapomněla česky, a psát psaníčka do Čech slečně učitelce, tetám a kamarádkám.

*

Podmanila mě a držela vzpomínka na domov.

Hlavu v myšlenkách jsem opírala o dlaně, našeptávala jsem si obraz domova — všechny ty zpívané písně, všechno to, co prožívali jsme ve svém mládí — skotačení velkého bratra Tondy, jeho čarování a chytrosti, jimiž nás šidíval. Vzpomněla jsem na tatínkovo napomínání a moudrost všech přečtených knih, jeho dobráctví a vždy ruku otevřenou k pomoci tomu chudšímu. Na bezuchý hrníček na krejčárky pro žebráky. Zde se řetěz vzpomínek zastavil . . . Podivná věc — strašně podivná: Tady v Americe není takových otrhaných ubožáků — žebráků, aby čekali v ponížení za dveřmi na jediný cent; a on jich musí mít hezkou řádku, aby za ně mohl přespat kdesi ve smrduté díře či na zemi na troše staré špinavé slámy — a zase shánět na druhý den. Jaký to strašný úděl ve stáří . . . Marně jsem přemýšlela o tom, zdali teď u nás v

osvobozené vlasti — v republice Tatíčka Masaryka — té žebrotě bude konec. Slyšela jsem v duchu slova tatínkova, s jakou pevnou vírou nám vykládal a prorokoval, že mošnu a hůl již v budoucnosti neuvidíme a ponížené žebroty již nebude! Zem se očistí od těch nešvarů, nebude starého copu — ustříhne se čistým ideálem lidství; více se povznesem, více si budeme rovni . . . Opravdu jsem v ta proroctví začínala věřit a klaněla jsem se denně pokroku zde — v naší nové vlasti. Znělo to tak upřímně, že ihned to na mě zapůsobilo. Bylo to sebevědomí a pýcha starých přistěhovalců, kteří nám stále připomínali, že v Americe není poníženost zakořeněna, tak jako tomu bylo ve staré vlasti — tady není rukylíbání pro nic za nic — zde je lepší právo člověka. Hlavní věc je neštítit se práce a jít čelem vpřed, zde necouvá se zpět a nehrbí se hřbet při pouhém shlédnutí bohatého pána!

•

Rychle, jakoby kouzlem ztrácely se za sebou jdoucí všední dny. Život tři let v české čtvrti na Hamm zapadl jako bloudící hvězdička na nebi. A přišla zase změna: Náš obchůdek jsme přenechali rodině Jamkové. Uskládané centíky z pilné práce jsme přenesli do zakoupené pekárny u Union. Byl to nový dům na rohu hlavní ulice a v sousedství byly samé pěkné obchody s různým zbožím. Obchod tehdy všude kvetl, jen pilných rukou bylo zapotřebí. Nastaly nám nové starosti, do nichž jsme vstoupili s pevnou nadějí. Zase jsme šli ruku v ruce v dobrém i zlém, zapřažení do chomoutu denních starostí. Nesmírně složitý život nás zaujal. Začínali jsme s malým kapitálem a tak všechny ty platy — úroky počínaje a splátkami konče — vyžadovaly napětí všech našich sil, až se bedra naše prohýbala. V krámě nám již vypomáhala Miládka. Zase ráno cinkal zvonek od půl páté, v sobotu do desíti večer a též v neděli dopoledne. Zdeňka již začala chodit do první třídy.

Touha v nové zemi táhla se všude s námi a vždy zaplakala. Snad ani jediného dne jsem nezapomněla ze zahrady svého srdce natrhat ty nejlepší květy, posílajíc je v duchu naší drahé mamince. Víím, že bylo toho málo za

všechnu její obětavost a lásku, kterou nám svým životem darovala. Její laskavost a dobrá slova vždy mírnily hořkost a dávaly naději v zítřejší dny. Odešla nám — odešla tiše . . . S ní pochováno vše, co bylo nám tak drahé, pochována i její vroucí láska . . . Odešla a přece bude stále mezi námi — vzpomínky lásky budou živé až do posledního šepotu našeho života.

*

Byla mírná zima, poletoval snížek. Jeho bělounké vločky zůstávaly vysoko na římsách a střeších domů. Na zemi nezůstával dlouho. Osobní auta i těžká nákladní rozmazávala jej v ruchu ulice a v kolejích pouliční dráhy tvořila se z něho špinavá voda.

Toník psal samé vážné věci. Zařídil si v domku na Valech svoji pilníkářskou dílnu. Pracuje těžce a od piky. Vybájený blahobyť, o němž se tak rádo snilo, byl ještě kdesi daleko — s jeho uskutečňováním není to tak lehké. Myšlenky byly příliš smělé — pravda tvrdá a tíživá. Bída dosud zažehnána není. S čistým, vznešeným čelem přišel Tatíček Masaryk se smyslem pro utlačené lidství, ale to víš — jeho síla není podepřena celkem vládnoucích. On sám přiznává, že o mnoho lepší a čestnější si představoval "Masarykovu republiku". Znovu s vroucí obětavostí myslí na svou věc a znovu rozdává slova naděje a úsměvy dobroty. Doufá, že světlo jeho života prosvítí krkolomnou cestu lidství v lepší a upřímnější zítřky.

Smutkem byly rozryty stránky bratrova dopisu. Až několika posledními větami se utěšoval a zase doufal, že se vše krok za krokem napraví — nesmíme přestat bojovat, pokud je život v nás . . . Stále jsem měla na mysli ty řádky a stále jsem se ve vzpomínkách vracela do starého hnízda . . . Ne jenom my, ale všichni, kteří již tady byli dávno, stejně často a vřele vzpomínali. Celá síť našich známých a blízkých přátel soustředila se v myšlenkách a hovoru, kde byly vzpomínky stále živé a stále vroucí. I veselým šprýmy naše besedy překypovaly, kdykoliv jsme se na chvíli sešli. Někdy v tichých hovorech smutku jsme bloudili a jindy zase píseň stará, lidová vtlačila slzičku do oka. Každý jsme měli ty svoje vzpomínky a tuze často

se opakovalo přání — alespoň na chvíličku se vrátit — jen tak na hodinku se tam podívat — na naše drahé za tou velkou louží . . .

A život jako omlazený novými květy ubíhal v kruhu známých, kteří byli si všichni blízcí právě tím stejným osudem a vystěhovaleckým životem. Byla to upřímná rodina Rosslova, dobrota rodiny Vaněčkovy, rodina Kolářova, milounká rodina Komínkova a Ungrova, vážená rodina Jandova; humorná paní Brabencová, jejíž drobná postava všude proklouzla a její tak nevinně podávané kousky vždy rozesmály kde koho; starý pan Brabenec, dobráček od kosti; vážená rodina Zeminova; pan a paní Mrákotova; rodina Jelínkova; rodina Procházkova; humorný pan Červený s paničkou; rodina Mayova a Koudeleva; rodina Kratochvílova. Později se naše známost ještě rozšířila o smiška pana Muchu s paničkou, o naše jmenovce paní a pana Jichu a rodinu Hovorkovu. To byl samý dobrý český kořen, pepřený často panem Nevšetou a paní Jenovefou. To bylo samé staré vydání, srdce zlatá a na pravém místě. Sdělovali jsme si navzájem nejnovější zprávy ze staré vlasti a hřáli se na výsluní v myšlenkách na starý domov. Kratičké chvílky osvěžení nás povznášely ve všedních dnech naší práce.

Jestliže někdo mohl a chystal se navštívit starou vlast, v duchu jsme ho provázeli na té daleké cestě a nechali jsme si mnohokrát opakovat, jak to blahé štěstí působí, jak je to s tou naší českou zemí a jestli nám jí přinesli trošku na památku . . . Vždy po jaru jsme nejvíce toužili a aspoň v duchu podnikali ten daleký výlet přes široké vlnící se pláně vody. Duše se chvěla a ve skráních bodalo. Stále jsme procházeli tou živou, mluvící krásou, slyšeli skřivana zpěv vysoko v oblacích, viděli překrásná luka plná petrklíčů a blatouchů, táhnoucí se kolem vonícího lesa. Viděli jsme střechy bílých domečků přikryté čarovným závojem večera a přikrčené, zarosené zahrádky . . . Přelud však posléze zase zmizel, my vraceli se ve střízlivou skutečnost a uléhali s vědomím, že hvězdnaté nebe nás klamalo tou nesplnitelnou pohádkou . . .

Vzpomínám, jak po dlouhých třiceti letech rodina

Tůmova si dopřála toužené návštěvy staré vlasti. Daleko do chudých hor vysílali denně svoje vzpomínky — kde byli staří rodiče pana Tůmy. Již třicet let dědoušek s babičkou čekali, bude-li jim přece dopřáno s milým synem se ještě sejíti. Nepočítaných otčenášků se přeneslo přes rty staré matičky a tatíčka a touha stále víc je tlačila k zemi. Manželé Tůmovi z opatrnosti nepsali o své cestě starým rodičům, ale zajeli nejdříve k přátelům paní Tůmové. Odtamtud poslali stařečkům radostný telegram — tam do těch vzdálených hor, do toho krásného kouta dětství. Telegram přesně oznamoval, že syn přijede se svou ženou příští den večerním vlakem . . . Jaké štěstí přinesla ta zpráva — dávný sen se uskutečnil. Radost byla k neunesení, roztrásla vetřchá těla — slza za slzou stékala po rozryté tváři . . . Čekat až do příštího večera — to byla pro oba staroušky dálka k neuvěření. Ta noc byla snad v jejich životě nejdelší — noc bez konce a tiché vzdechy nebe neslyšelo. Té noci neulehli, bylo to zbytečné; jen přecházeli a hráli se tou blahou skutečností. Dědeček běhal po zahradě, aby pošeptal všem stromům tu velikou, radostnou zprávu, babiččiny roztřesené ruce nemohly se ničeho zachytiti. Bez cíle přebíhala a mísila slzy velikého štěstí s modlitbou, jejíž slova zůstávala ve starém hrdle, kde bylo tolik vyšeptané mateřské lásky.

Sotva první kohout zakokrhal, již oblékala svoje sváteční sukně, aby společně s dědouškem vykročili a čekali poslední den, vytoužený a prosbami vykoupený za těch třicet let. Syn — náš syn . . . šeptali na malém nádražíčku po celý nekonečně se vlekoucí den, jako by se čas zastavil. Jen poslouchali zrychlený tlukot svých srdcí v tom odevzdaném čekání.

Konečně snesl se měkký večer a — syn přijel. Syn — milovaný syn . . . vždyť tak dlouho toužil ohrát tu náruč starých rodičů. Ta vzácná chvíle neměla slz ani hlásku, ani šepotu — jen vrásčité tváře tiskly a syna hladily a objímaly staré ruce. Vznešená lidská prostota lásky rozkvetla v novou krásu pod rozklenutou hvězdnou oblohou . . . Těžko, přetěžko může se takový okamžik v životě

popsat — vždyť neexistuje zde nic, pranic, mimo velkého shledání — po třiceti dlouhých letech —

*

V nahrbených baráčcích malé vísky panoval dnem i nocí stále stejný život — vyprávěl nám jeden soused. Ohromný měsíc ještě časně ráno svítil — pamatuji to jako dnes — když mě tatínek s maminkou vyprovázeli na poslední cestě z mojí vlasti, abych jako vyučený kovář v malinké otcově kovárně, mohl lépe za nořem uplatnit svoje řemeslo. Bylo mně tehdy osmnáct krásných let. Hodně jsem v nové zemi zakoušel stesku a trampot, nežli jsem zakotvil. Oženil jsem se, jsem spokojen, máme tři děti. Nejstarší synek je celý můj obrázek. Dlouho jsem opatrně skládal cent k centu, abych mohl ještě jednou v životě navštívit moje staré rodiče, moje stráně a potůčky dětství. Stále jsem viděl tatínka v kožené zástěře, jak se ohání po celý den těžkým kladivem, a maminku již jako věchýtek, celou sedřenou v tom jejím malém hospodářství. Nebylo však tak lehké cestu dalekou uskutečnit. Pokaždé něco chybělo anebo nepředvídaná věc zkazila celý již plán.

Konečně až za celých dvacetpět let dosáhl jsem toho po čem jsem toužil a nejstaršího syna, který byl právě osmnáct, vezl jsem s sebou. Vezl jsem starým rodičům vnuka, vezl jsem velké překvapení, kterého dostane se tak náhle staré kovárně. V tichu byla položena celá vesnička, když konečně po dlouhé cestě byli jsme za humny rodného domku. Slyšeli jsme v pravidelných úderech dopadat kladivo na kus železa. “Ty sám vejdeš,” povídám synovi, “a já jen budu přihlížet, jestli táta pozná svou krev —” To byl můj plán předem připravený.

Syn nesměle vstoupil — pomalu se blížil se slzami v očích — rána kladiva nedopadla . . . kladivo spadlo na zem a z hrdla starého táty kováře uniklo ve výkřiku zděšení: “Ježíši Kriste, vždyť je to můj syn z Ameriky . . .!” Bolestně jsem zaplakal a schvátil starého tátu do náruče. Plakali jsme dlouho oba — plakali jsme hlasem . . .

Nedá, nikdy nedá se opakovat ten okamžik.

Moje vzpomínky se náhle zastavily u žalostných dnů. Pamatuji a vzpomínám, jak po velikém rozpětí práce přišla znenadání často opakovaná v naší nové vlasti "deprese". Starost a úzkost se náhle přivalily jako černý mrak. Miliony pracujících v průmyslových oblastech zachvátil strach. Práce, požehnání lidstva, náhle ochabla. Začalo se pomalu vše bortit, pomalu, ale jistě. Objevila se na obzoru příšera — valila se jako válečný tank — přes cestu necestu — přes lidské příbytky. Lidé v úděsu byli nuceni dáti se na ústup. Nesnesitelnou úzkostí byl naplněn každý den — hřidel ozubeného kola všeho průmyslu se povážlivě zachvěl. Rozvráceny a znechuceny byly okamžiky příštích týdnů. Ruce dělníků trpěly nečinností a stávaly se zbytečnými. Zavřené továrny, studeně zamklé, svou němotou strašily — hloučky zahálejších plnily rohy ulic. Úzko bylo — úzko na všech stranách, na které se tak lehce nezapomíná! Začalo se žít v horečce nedostatku — nebylo výdělků následkem zastavení práce vzniklého nadvýrobou. Zloděj lidské spokojenosti chodil v temných nocích s lampičkou a svítil do očí nezaměstnaných. Nucená zahálka zvedala neklid, reptalo se proti dnům nucené zahálky. Matky postižených rodin bloudily v nejistotě, strach procházel řadami čekajících na nějaké příznivější zprávy. Dělník zklamán bránil se těžkým, nemotorným jazykem, vše zdálo se jako zakřiknuto, přiškrceno a práce nikde k nalezení; nikde se nezačínalo, naopak celá ta propast se ještě o veliké číslo ubožáků rozšířila. Prožívali jsme novou "éru" . . . Zahálka, hříšná to nepřítelkyně lidstva, zavěsila se do týla. Vzletně slibovaná prosperita byla pouhým jarním sněhovým popraškem a byla s depresí neustále na štíru. Mezi nimi se usadila nucená zahálka smutných, zahanbujících dnů. Bylo to pokoření rozvinuvší se síly práce. Všeobecné kolísání začalo se podpírat dobročinností — rozdáváním žvance těm nejpotřebnějším — přes to, že země tonula v přebytcích bohaté úrody, avšak farmář neměl ji komu prodávat. Propočítávalo se — úspory se vyčerpaly. Doufalo se však a doufalo bez konce — trpělivý, krotký lid byl dalek nějaké vzpoury. Jen v samém utěšování

žil. Lidé hledali útočiště na farmách, kde se pracovalo za jídlo. Návaly mlčících trpělivě čekaly v úřadovnách pro sprostředkování práce, ale nedostávalo se často ani té nejhorší.

Nejhůře bylo v rodinách, kde byly dluhy: ty byly neodbytnými příživníky a stále jich přibývalo. Trvalo to řadu let, k neuvěření se těch svízelných jeden za druhým táhlo — víc a více se zapadalo. V nedostatku žily a rostly děti těch malých rodin, které byly živý z ruky do úst. Životem nudným se probíjela dorůstající mládež — životem bez určitého cíle. Zahálka byla počátkem všech nepravostí . . .

Do milionů vzrostl počet nezaměstnaných. Co všechno byly by ruce za ta leta vykonaly. Jakou spokojenost, jaký blahobyt dává užitečná práce. Ani změna slibovaná novou vládou nebyla s to zajistiti lidem práci. Deprese kralovala — usadila se do všech koutů. Nejvíce trpěl střední stav lidu, který vyjídala režie. Obchody zmíraly; v ulicích zastrkané krámečky zely prázdnotou a velké procento bylo jich zničeno vůbec.

V načechráných novinářských zprávách se slibovalo, že prosperita už je za rohem, ale dlouho se dále nedostala a dlouho ještě za rohem zůstala. Dlouhé byly řady i těch ochuzených, vystrčených z vlastních domovů — deprese dívala se do očí až mrazilo. A práce bylo všude tolik zapotřebí: domky volaly po opravách, střechy samá díra, domky neobarveny — nebylo na takové maličko sti peněz.

Velikou naději v lepší život jsme vložili do nové demokratické vlády pana presidenta Franklina D. Roosevelta. Všechny útrapy snášely se u víře, že opět rozhoří se pece továren a zabuší kladiva s tepem v srdcích milionů pracujících, kteří s dychtivostí čekali na ten okamžik.

Jásavou radost přinesla k nám moje upřímná přítelkyně, paní Marie Vaněčková. Slyším doposud její důvěřivá, prostá slova, plná pevné víry v novou demokratickou vládu, která přináší nám jistě veliké zlepšení v té bludné cestě. Neslyšnými vlnami k srdci šla útěcha, že vrátí se

práce dobrodějka, která dává zapomínat na všechna příkoří a bude nám šeptat: zapomeň — zapomeň na vše . . .

Pan prezident F. D. Roosevelt mluvil k národu svou upřímnou, lidovou řečí, vyzýváje lid své země, aby se organizoval. Moudrost se tajila v jeho slovech, když laskavě, ale při tom důtklivě naznačil, o co bude dále usilovně bojovat a co vše jeho program zahrnuje. Jeho rázný krok měl leckde za následek uděšené tváře, tajenou žárlivost i zatvrzení srdce. Zakryté snížení mzdy lahodilo na mnohých místech — jen dělník vědom si své cti, pošpiněný nedobrovolnou zahálkou, se styděl, když byl nucen dát své ruce v klín . . . Pod chmurným klidem byla mysl v agonii —

Došlo k ráznému, bolestnému řezu, jímž byly uzavřeny banky, v nichž těch nejmenších vkladů už dávno nebylo. Kdo až dosud pracoval plný čas, musel nyní svoji skývu chleba rozdělit na tři díly — pracovat jenom dva dny v týdnu a ostatní dny přenechat těm, kteří vůbec nepracovali. Veliké nálepky "Modrého orla" určovaly nejmenší hodinový plat dělníka. Přestalo pokoutní vaření piva a kořalky — prezident postaral se o odstranění tohoto nešvaru a dovolil zahájení práce v pivovarech.

Dobročinnost zůstala a byli na ni nadále odkázáni ti nejchudší. Dostávali poukazy na nejpotřebnější životní potřeby, které směli si nakoupit v určeném obchodě. Mladíci z takových rodin byli povoláváni do C.C. táborů, kde byli cvičeni k vojenským nástupům a učeni různým řemeslům. Na hlavních náměstích průmyslových měst byla zdarma podávána polévka. Dobročinnost pracovala též pro školní děti. Na zamořené domečky dělníků byla poskytnuta vládní půjčka, aby aspoň něco se zachránilo z toho, na čem lidé těžce po celý svůj život pracovali.

Vysoce vzletné ideály se nesly proslovenou řečí pana presidenta Roosevelta k národu. Se vši rozhodností a odvahou vystupoval proti t. zv. nemohoucnosti. Rád by byl zvěstoval národu vzkříšení a nový život a žádal, aby uvolnilo se několik bilionů k upravení převodu krve bohaté země, která vším oplývala, do vysíleného a vykrváčené-

ho těla dělníka. Aby konečně po dlouhém utrpení povznese-
sena byla poctivou prací úroveň milionů ponížených.

Do jeho lidské duše skanula slza zklamání. Tajemná
moc zlata zůstávala nedostupnou jidášskou lakotou světa.
Ranami Krista vykoupené království Boží bylo daleko.
Vzletné věty slibu pana presidenta byly potřísněny ne-
porozuměním a v novém neústupném boji bylo dlouze po-
kračováno.

Zesmutněly naděje — zavřené továrny, kolos práce,
vysmívaly se dále svojí zatvrzelou němotou. Komíny hr-
dě vztýčené se dívaly tupě do neurčita . . .

Zase se v mučení dlouze čekalo na drobečky pod bo-
hatě prostřeným stolem ohromné země oplývající nadbyt-
kem a lidé byli by se snad porvali o kost práce, kdyby jim
byla hozena. Za sklem zůstávaly všechny potřebné věci
— jenom pro podívání. Živořilo se dále. Slavnostní ote-
vření potřebné práce vzdorovitými vrtochy pánů v kongre-
su bylo odsunuto. Potřebné biliony na smělý plán pana
presidenta se propadly. Pohřbeno bylo mnoho bilionů a
slavná mše byla nebožtíku sloužena. Jedovatý pohled la-
koty byl zastřen prachem všedností —

Maminky starostlivé — zmatkem uchvácené mamin-
ky na mnoha místech byly živitelkami celých svých rodin
a s centíky těžce vydělanými musely umět počítat. Dlou-
ho ještě se bojovalo se vším tím zlem, kdy život vlekl se
beznadějně těžkými dny.

Konečně po dlouhých útrapách zavanul slabý větřík
a začal si pohrávat praporem slávy započítím práce pod
všeobecně známou zkratkou W.P.A. Byla to práce pro-
zatímní, nouzová, za kterou neúnavně pracoval a dlouho
bojoval pan prezident Roosevelt. Dělníci s lopatami a
krumpáči v ohromném počtu započali program práce, je-
jímž účelem bylo upravovat a zvelebovat různé kouty ze-
mě. A země, matka všech žijících, snášela odevzdane rá-
ny jí zasazované motykou, aby její děti našly aspoň tu
nejnutnější obživu — alespoň na tři dny v týdnu.

V obchodech bylo teskno a zmíraly. Dny plné obě-
tavé dřiny se bezúčelně vyplýtvaly. Bloudilo se násled-
kem nedostatku peněz. Přísný zákon byl spravedlivě kru-

ty — ani puntík se neodpouštěl. Marným, docela marným byl všechen zápas. — Budiž jméno Páně pochváleno . . . tak stojí psáno zlatým písmem. Neměli slz ve svých očích, nebylo naší vinou, že propadlo depresi vše, co bylo tak těžce vybudováno.

Nejpřednější zase byly naše děti — v nich spočívala láska domova a síla — houževnatá síla. Není tak lehké odejít z bojiště života. Možná, že jsme se všemu i povrchně smáli, ale byl to často smích šilence v tom zoufalém postavení, do něhož uvrhla nás paní deprese. Znovu a s celou silou jsme museli zápasit s tím vším, co nám osud do cesty navalil. Nebe ve vysokém modru pobledlo — vinice Páně rozvrácena, žilo se bez cesty, po níž by lid pevným krokem šel ku předu.

Pamatuji, jak se ke mně jednoho dne blížily tiché kroky. Poznala jsem v nich chůzi našeho Pepíka, dělníka z pekárny, který u nás pracoval šest let. Přestěhoval se s námi do nového místa. Byl to nepatrný mladík, trochu sehnutý, tmavých vlasů. Podává mně ruce — v očích má slzy. Chudinka — přišel mě těšit . . . ještě v duchu vidím jeho upracované ruce — ruce krčka — dítě proletariátu. Sedm sourozenců bylo doma a jenom on sám z celé rodiny pracoval již několik dlouhých let. Budiž Bohu žalováno, jak mně ho bylo líto. Nevím, jak dlouho bude ještě jeho upracovaná ruka živit celou rodinu, neboť bída mezi drobným lidem dosud kralovala —

*

Dopisování našich drahých za tím velikým mořem bylo sice srdečné, ale mezi řádky nevěstilo nic dobrého. Byla jsem upřímně a s celým svým srdcem stále mezi nimi, ale nikdy jsem je neplašila zprávami, co my tady prožíváme, zapřevši jim tvrdou pravdu. Nechtěla jsem popisovat ten soumrak s opuštěnými ulicemi, ani to úzkostlivé ticho za zavřenými dveřmi. Proč našeptávat jim svůj vzdálený žal, který každým zachvíval? —

Byl pošmourný den, šedá oblaka dusila naše město. Vážný, hluboký hlas k nám promlouval z novin toho dne vyšlých, na jejichž prvních stranách podrobně byl popsán

slavnostní průvod v Československé republice, jímž oslavován památný den 28. října. Statisíce diváků na Václavském náměstí přihlíželo pochodujícímu vojsku, které vyrostlo z neutěšených poválečných dnů plných zapírání. Matička Praha — srdce slovanských zemí, kterou jsem si dosud představovala celou zahalenu do smutečního závoje — v této dnešní, již jiné Praze, všechno jásá, po jejích ulicích vyšlapují si vojensky vycvičení koně, projíždějí jimi válečné tanky, děla a kulometné oddíly — potřebná ochrana proti nepříteli a je prý to hold osvobozené vlasti. Sám tatíček Masaryk — stařeček již 84 letý, jede v malebném průvodu, vzpřímen na osedlaném koni. — Náš "Tatíček Osvoboditel" . . .

Zdálo se mi, že průvod ten zahalen byl neproniknutelnou rouškou. Strašná věc prošla mojí myslí a veliký smutek obestřel mne v té sváteční chvíli. — Kde a kdo jsou ti nepřátelé? Což je vlast zase ohrožena? Kdo zas chystá se k tasení meče? Nejasný, temný strach mne oběhl. Která ruka to zase trhá — které nohy šlapou zrádně mírovou smlouvu, která jako svatý a vznešený symbol má býti uctívána a respektována všemi evropskými národy? Bylo by možno, aby již dnes, kdy její písmo ještě ani řádně neoschlo, byla pouhým poplivaným a pošlapaným cárem, který bude nečitelný, protože bude prosáklý lidskou krví? — O, věčný Bože, snad dosud není dobojováno, ještě nepřišel čas, aby mohl se zlomený meč zahodit. Zákeřný nepřítel zase číhá a chce loupit — tak bylo psáno tučným písmem mezi řádky. Nevím, komu slavnostně zněla hudba a rachot bubnů, ale v mém srdci bylo úzko při tom všem pomyšlení . . .

Ani matička Praha nemohla být nadšena. Možná, že v srdcích statisiců diváků cosi jiného překypovalo — vždyť jasně viděli a já jenom tušila. Proč jen, proč přehlásuje rachot těžkých kol tu dojemnou svatou chvíli, kdy má se svítit tak těžce vykoupený "mír". Stále jsem viděla průvod ve své mysli — byl krásný ve své ztajené hrůze, avšak dvakrát hroznější ve své omamné kráse. Mír — jako vzácné semeno zasazené a živené teplem srdcí drobných národů, asi již sotva vyroste do květu a krásy . . .

Cosí záludného bylo ve smutku, který nás jímá po dlouhý čas. Hlavou letěla myšlenka za myšlenkou, ve chvatu ubíhaly dny — hodiny byly odměřené ve své stejnoměrné chůzi — bezhlesná němota zavládla kolem. Smutná přítomnost a nejistá budoucnost všech dnů strašila.

Poplašná zpráva drobného písma bratrova zpečetila vzdálené tušení. Psal nám tuze smutné věci. Krvelačný jestřáb s nabroušenými pařáty vznáší se nad námi v modrých výškách a my jsme zde bezmocně přikrčeni! Zabezpečení míru se hroutí silnou ozbrojenou mocí Německa. Nebezpečí vzrůstá a sílí. Doba, která přichází, je temná pro osud malých národů v Evropě a nejhorší je to, že politický zmatek bude příčinou nové světové války. Zůstali jsme bez hnutí — beze slova. Hněv daleko byl zatlačen neznámou bázní. Ve vzpomínkách staré hříchy zabořely. Proč jen, proč nevyzpytatelný jsou cesty Páně —?

*

Slunce se sklánělo nad západní pásmo. Za noci jsem viděla jenom několik velikých hvězd, jejichž zlaté tajemství snad nikdy nerozluštíme — jsme k tomu příliš nicotní a malí — pouhou třtinou větrem se klátící. Klopýtáme každým krokem a bloudíme v nekonečnu. Smutek roztváří se do veliké dálky a v neznámé úzkosti probouzí se vzdálený pocit dětství, v němž stále sní se jako v pohádce, bez určité myšlenky a bez starosti o zítřek.

Až za pás smutně prošlých měsíců prožitých v samém napětí, přinesla nám Evropa do naší nové vlasti mnohou změnu. Záludná příšera, která tlačila bedra dělníka, vyřazeného z životní práce, ztrácela v průmyslových místech svoji zlomyslnou nadvládu. Člověk, tápající v nejistotách, postavil se v tiché důvěře, že dostane se mu konečně zas větší skývy chleba, do řad těch, kdož přihlašovali se do veliké válečné práce, která roztáčela kola těžkého průmyslu, spojeného s výrobou zbraní a válečného materiálu. Rozmachem veliké a těžké práce blikající plamínek života rozhořel se zas v mohutný plamen a novou krásu. Započatá práce vyžadovala všechnen čas, každou

minutu v celém týdnu, ve dne i v noci, ve svátek i v neděli. Kolos práce pozůstával ze samého železa, které se bez konce vybíralo z velikých zásob. Rozjel se též plným tempem pouliční ruch — nebylo chvíle oddechu. Lidé jako jedna mohutná pěst svírali celý ten koloběh válečné práce. Začaly se rozšiřovat továrny, na všech stranách se další přistavovaly a zařizovaly nejmodernějším vybavením. Komíny zase chrlily do oblak sloupy čadivého kouře, rez a saze plnily kolem ulice a ohromná parní kladiva rachotila dnem i nocí.

Otrocká pokora těch malých a slabých, ještě nedávno k zemi přišlápnutých, žijících v strádání a nedostatku, zapomínala na promarněný svůj život, ztracený ve dnech bezútešných, ve dnech bez užitečné práce. Jistota práce znovu otevírala cestu života, z něhož před několika málo lety byl pracující vyhnán a stále odháněn jako žebrák — jako dotěrný, neužitečný hmyz. Dnes práce vše smazala, podepřevši důstojnost lidskou a šeptala: “Zapomeň! — Zapomeň na spáchané křivdy . . .”

Rozmachem nadměrné práce se otevřel veliký úvěr. Úvěr, který podpírá pracující, pomáhá mu — ale oči klame. ‘Klame a drze lže — našeptáváje drobnému člověku, jakého všeho nadbytku v zemi má a co vše si může dopřát — at’ již je to vytoužená střecha domečku — různé domácí potřeby, nábytek, šatstvo i světem obdivované auto, které si drobtina pracujících dovoluje a kterého nejvíce používá na cestě do práce. To vše je pověšeno na točícím se pásu velikého úvěru, který je přišroubován a nerozlučně spjat s rozmachem práce, z níž plynou splátky i s úroky do otevřené ruky úvěru. S cesty musí jít všechna citlivost, když je před člověkem starost — a marňost je za pozlátkem usmívání . . .

Veliké nebezpečí vzrostlo a stále sílilo v několika týdnech. Zase zapraskaly rány děl. Hřích utkal se s hříchem v prvním měření síly nepřátel. Cesta lidství byla nedostupná a tvrdá. Vražené, hříšné bláznovství nastalo v evropských hospodářsky rozvrácených nejistotách a uboze bolestný stav za všechny brutálně páchané křivdy

zůstával. Strašlivá lavina nepřátel razila si cestu přes kupy mrtvol k vysněnému ráji. Tvrdá pěst se marně nad tím vším svírala. Smutná, tuze smutná byla přítomnost celého světa a nejistá chvějící se budoucnost strašila . . .

Zas zapadlo slunce do stonásobného smutku — zšeřilo se — svět ztratil barvy a smutek visí v podivných myšlenkách. Jak odpouštět bídu a utrpení, které přinese nová válka na bedra lidství? Přemýšlet budeme, dlouho přemýšlet s palčivým pocitem nemohoucnosti. Doposud nevíme, kde hledat právo a hřejivý pocit lásky, která má vládnouti v každém lidském srdci. Víme, že zase půjde křížovou cestou utrpením sehnutá hlava věřícího davu — bez myšlenek, modlíciho se do prázdna. V bolestném uvažování není žádné východisko — nikdo není kolem — než nemá, těžká chvíle!

Štěstí lidské je ubohost bez duše — Tak promluvila mně do péra moje milovaná maminka — a v jejích úzkostech opakovaná slova, že . . . život není žádná pohádka, zřetelně jsem slyšela.

Ano, život obyčejný, malý a skromný — snad nikdy se s námi nemazlil! Plynul jako ta dravá řeka, přes menší i větší kameny úrazu — často tonul ve víru zmatku, v úzkostech. Jenom to svaté slovo "Matka" hřeje ve vzpomínkách a škoda, přeškoda, že není možno se vrátit tam, co už tak dávno je za námi —

Svět vražedný, chamtivě sobecký zůstane.

Zrada je páchána na základních věcech života — přináší několika lidem nadměrné bohatství a druhým ztrátu zdraví a holou chudobu.

Svévolně ničí se život, jaký nám byl darován . . .

Nymburk, rodiště autorky — Anny Jíchové.

Milému tatínkovi a drahé mamince.

Ač cestička kroků jejich žití
dávno tomu co vichrem svatá,
v mysli moji přeci jasně svítí,
v srdci zůstává milá — svatá.

Máti s otcem věčným spánkem spějí
pod nízkým růvkem pod kamenem . . .
Vzpomínky dávnou písni se chvějí,
němá bolest stesku šla kolem.

Posvátné, milé ticho hřbitova,
kde v pěšině se tlumí kroky,
návštěvou nosíš smutek v místa ta,
pročítáš jména — něžné sloky.

Tichý klid, jak svatý, nic neruší,
ani tklivá pohřební píseň . . .
někdy ozvukem zvonu zanáší
zapřená bolest — velkou tíseň .

Z přinesených květů na talířku
napil se rosy malý ptáček —
již není kouzlem den ve slunéčku . . .
i smutek přikryl chladný mráček.

Zhasly pohádkově krásné oči,
anděl zlatým písmem bude psát.
Tisíce dnů lásky hřeje v duši —
nezhasne památka . . . bude plát.

BÍLÁ LOĎ

Bílá loď nás čekala . . . mlčící v zadumání;
kéž by nespěchala — bylo mé vroucí přání.
Až odtrhne se od břehu a popluje zpátky,
jak daleko zůstane zem Otců — zem Matky . . . ?

Bílá loď nás hýčkala — mlčící v zadumání;
kolem hlubina šumících vod bez přestání.
Nenávratná pout' — nenávratná stříbrem obzoru . . .
není člověk nikdy pánem svého osudu.

Já obraz v duši odnáším matky milované . . .
Její krásné oči — čelo vždy ustarané;
chvějící se ruka žehná křížkem na rozcestí . . .
mluva její srdcem k srdci — žal ku bolesti.

Smutek náhle navátý a slzy ještě vlahé,
nenesli jsme s sebou nic z naší vlasti drahé,
jen sílu pevné vůle — naděje a odhodlání —
zapřít stesk a vydržet ve všem odříkání.

Voda drobné stesky odnáší — jak vlnka přilne
co osud chystá — úzkosti v duši jsou silné,
jen šum andělských perutí dotýká se čela,
Bože, jak vysoké je nebe Tvé — za večera . . .

Do daleko volá nový břeh — úzkost stékala;
duše naplněná měkkým jassem volala . . .
i ustrašený stín mizí v noci tmavé,
do oblak se linuly tony písně drahé.

Na novou dráhu života chystá se nový den,
zlatými paprsky slunce celý naplněn.
Náruč nové země v pokoře se sklání —
díky musím skládat za její usmívání.

Často pluje bílá loď — mlčící v zadumání . . .
nese tichých pozdravů — něžné vzpomínání
od břehů nové země, kde vzpomíná se v dáli —
kde po dlouhých letech zrak vzpomínkou se kalí . . .

NAŠE CESTA ZA MOŘE —
Napsáno za miláčka Zdenka
a sluníčko Miládku.

Vzpomínky milované sestře.

Až probdíš noc a budeš vzpomínat
té velké lásky matky drahé,
táty starosti ve slovech zachvívat,
to jsou dětství polibky vlahé.

Toulat se budou Tvoje vzpomínky —
dál, až do nejzazšího kouta:
Matčina láska — vřelé plamínky
i drahý otec — sladká pouta.

Až probdíš noc ve světle rozplizlém,
budeš se v nekonečno dívat . . .
ve zlomku štěstí — v mládí uvázlém
květy již zvadlé budeš líbat.

Až probdíš noc — nejhlubší v životě
a v touze dech se bude krátit,
ukáplá slza v mnohé trampotě,
nemožno v náš domov se vrátit.

Až zabloudíš v myšlenkách, řekni mi
zahalená smutkem dojemným —
Tvá slza rozmáčknutá na dlani
bude taky velkým smutkem mým.

Ztichla vřelá touha v ranním šeru,
zas život se vzbudí v nový chvat . . .
Vzpomínky ukládám, kde je beru,
v duši a srdci nechám hrát.

Touha po domově.

Naše ulice staletí stará
i hezké jméno má — Malá Vala;
je s domky do půlkruhu spjatá
všichni sousedi srdce zlatá.

Denně jsem toužívala v dáli —
sousedé psaníčka mně psali;
na zprávy čekávala jsem dlouze,
slzy jsem stírala v touze.

Válečná bouře strhla jara květ —
smutkem byl zanesen celý svět;
tesknily domečky přitulené . . .
úzkostí, hrůzou obolené.

Dlouho jsem nesla touhu tesknící,
jen projít se naší ulicí . . .
Vzpomínat budu vzpomínkou jemnou
na ty chvíle prožité se mnou.

Domky jsou malinké, otřepené —
zahradky, dvorečky přilepené;
i střechy jsou blizoučko pospolu,
za šera šeptají o bolu.

Domečky ve květu zatopené,
po jaru pěkně vybílené;
schůdky uzoučké vedou se strání,
vrby se nad vodou naklání —

Domečky malinké — otřepené,
jak kot'átka bílá přitulené;
zima když rozestře svoje sítě,
je pohádek pro každé dítě.

Vzpomínky ve hrudi zaplakaly,
zas po letech jsme vzpomínali . . .
Vyrytých vrásek, zbělené vlasy,
válečné přetěžké zlé časy.

Plakala ulička moje celá,
na lístečkách slza se chvěla;
tajemná hudba věčnosti hrála,
moře bolesti duše ssála —

Ulička na sucho ušlapaná —
po klekání chodím tam sama;
vzpomínám na řadu mých zašlých let,
kouzlo domova čarovný květ.

V upomínku milým sousedům v Čechách
při návštěvě staré vlasti 1948.

Na rozcestí 1945

Na rozcestí stála bída,
špína jí z hadrů tekla;
za sebou v tichém klidu
bídnych lidí — řetěz vlekla.
Do krve nohy sedřené,
jak železnou kouli táhly . . .
Její rty úzce sevřené —
bolestný vzdech — prudký, náhlý . . .

Vysoko na kříži na rozcestí
rozpjatý Kristus těžce hlavu kloní,
na pěšině udupáno ratolestí
vátky krvavé šlápoty kříž cloní.

V tichu přešel kolem bludný stín —
to kmotříčka smrt na rozcestí vešla.
Ihned rozsedla se bída na země klín —
Hled'me: kmotra na trochu šprochu přišla?

Jenom posed', tetka, dlouhou chvíli —
nech mě nabrat síly a trochu dechu;
nevíš jak zle moje kosti uhonili
v tom válečném dlouhém a hříšném spěchu!

Moje kmotra — hůůů — z tebe číší chlad —
víš, i já jsem měla kus těžké práce,
všude kolem roznesla jsem bídu a hlad,
vynechavši vůdce, vrahy a zrádce.

Cit lidský je poplivaný k smíchu —
otrávená a špinavá je pěna;
tak vyspělé lidstvo zase tone v hříchu:
myslíš, kmotra, že brzy přijde změna?

Nevím, tetka, nevím — posud' sama;
právě země zázračnou sílu dala,
ač krvavou válkou byla udupána,
technika rozumu vše překonala . . .

Uvažuj, kolik měl letec strachu —
já jsem seděla po jeho boku jen:
ted' právě, neboj se a hod' bombu, brachu,
at' uvidím, jak svět bude rozmeten.

Zbyla jenom zakalená voda,
mrtvá, vypálená chvějící se zem . . .
milionů životů snad není škoda,
tetka, věř mně, já jsem byla vítězem.

Hled', šedé mraky nám již ztemněly,
již rosa nebeská v koruně svítí —
zlé války krvavé šlápoty zmizely:
tetka, dlužno se zase rozejíti.

Vysoko na kříži na rozcestí
rozpjatý Kristus těžce kloní hlavu . . .
na pěšince načechráno ratolestí,
"míru anděl" kráčí v bílém hávu.

Zabloudilo lidské svědomí.

Zabloudilo lidské svědomí . . .
těžká hlava pod hříchy klesá,
jak když tupé nohy podlomí —
zedraná, rozhalená prsa —

Zabloudilo lidské svědomí
a není, není ho snad více;
nepřičetné bylo — kdož to ví —
lakotou znetvořená líce.

Zabloudilo lidské svědomí
ve víru tak hříšného světa . . .
Vrátí se zas? — kdo vypoví . . .
vždyť ztraceno je dlouhá leta.

Ve války zmatku, dlouhá leta
v podvědomí neslo těžký hřích:
jidášský peníz, života sketa —
sprostých pochopů cynický smích

vyplašil svědomí orla let . . .
kde tvrdými slovy je psáno,
chvěje se v základech celý svět:
chcem v míru žít — nové ráno!

Vrátí se zbloudilé svědomí,
kde studánka pravdy čistá;
temnotě hříchu odzvoní
slov velikost — vznešenost Krista.

Navrátil svědomí orla let —
veliký boj — strhl bělmo s očí;
chrastily okovy naposled,
do předu pokrok kola se točí.

Poslední Hitlerův boj.

Válka řasnatý plouhala plášt'
po zemi, kde mrzlo sněžné kvítí —
volala blesky a zhoubnou zášť,
nesmíme nikde krok zastaviti.

S námahou si cestu razí,
kde zimy král zalehl celou zem;
mrazivý vítr plány kazí —
proč patero hříchů pozvala sem?

Hoši, výtečný mám já nápad —
přineste kompas — a také mapu:
Vidíte? Za námi je západ —
nemyslete, že se v cestách zmatu.

Slepá vášeň lakoty
již je zabrána do sebe zcela:
nedbá bojovníků trampoty,
jen aby marnost vše nezkazila —

Smilstvo krvavé oči vpílo —
nahotu těla obrazně staví;
do klínu švindlů zlato lilo,
víno a krev — proud vášnivě dravý.

Pevným krokem šla za nimi smrt,
její oči neviděl hříchu —
tvrdá, nesmlouvavá, buď' jak buď' —
váš hříšný život je mně k smíchu.

Skučivým větrem se tetelí
faleš — rychle přidává do kroku:
vrat'me se zpátky, příteli,
špatný ústroj — vůz nemá obroku!

Již octli se v slepé uličce . . .
pohřební píseň mrazivý dech vál,
oči vypoulené na nítě:
což nám vše zkazí té zimy král?

Uvalem kde cesta se kloní
ze záhybu pláště zlá lež kouká,
kola o zmrzlou půdu zvoní —
za frontou sýček příšerně houká.

Smrt líbá řady bojovníků,
dotýká se vychladlého čela:
Vím, již šílí — ty ukrutníku —
ale proč bych se s vůdcem přela.
Příšerný mráz v kosti zebe,
na cestu se kladly tmavé stíny.

Ku předu! — Neztratit sám sebe;
ne vůdce — hříchy budou vinny.

Válka roztrhla řasnatý svůj plášť,
po zemi zamrzlé lidské kvítí;
zemřela zloba, zarytá zášť —
v závějích sněhu slzy svítí.

Zničena síla — války chvění —
krutá smrt zdolala poslední val;
hvězdy zhasly v kůropění,
hříchy se rozprchly a žijí dál.

PANÍ PRÁCE

NAPSÁNO PRO MILÁDKU

Přišla k nám paní Práce,
ze všech koutů na mě hleděla;
pohleděvši na své ruce,
trošičku jsem se styděla.

Byla jsem příliš malá,
ruce jemné jsem jí podala;
nebyla to zkouška snadná,
co vše na mně žádala.

Sem tam se mnou točila
tolik tvrdá a krutá paní;
i ve spánku mě plašila,
zmínka dotěrná na ni . . .

Tatínek, ten chválil práci,
ve světě těžko žíti bez ní;
život náš na kráse ztrácí,
pokloň se, dítě, před ní.

Pokloň se velikosti —
jenom ona krásná a čistá;
radím Tobě v upřímnosti,
tvrdá — a v síle jistá.

Nad celým světem trůní,
co velkých věcí stvořila;
v oblacích se věže sluní,
měst — i vesnic nasela.

Matka po krk starostí,
které jí paní Práce předla;
dělala všechno s přesností,
sotva ke stolu sedla.

Do kostela již nešla,
kde "Ave Maria" zpívali;
okovy té práce nesla,
aby děti vše měly.

Životem — blátem — louží
brodila se maminka zlatá;
svou silou rodině slouží
upřímný — dobrý táta.

Dávno hedvábným pláštěm
temná noc jemně vše přikryla;
ty krvavé oči pláčem
též jsem často zapřela.

Za moře jsem odešla,
cestička pískem je zavátá;
i zde mě práce objala,
dušinko moje zlatá.

MILION

NAPSÁNO PRO ZDEŇKU

Chtěl jsem udělat milion
z mé poctivé práce —
život je tak velký shon,
to udělám hladce.

Pilně jsem chodil do práce,
denně i v neděli —
ani to není legrace,
již jste to slyšeli —?

Zdědil jsem po své babičce,
chudinku jsem chválil —
ze stříbrňáků v kasičce
pěkné řady stavil.

Ve starosti jsem počítal,
stále bylo málo —
Ožeň se! — otec vyčítal,
děvče má tě rádo.

Tichá pěna, děvče milé,
to bych hodně ztratil —
měla všeho — ruce pilné,
život jsem tím zlatil.

Zajala nás oba práce,
nic není pozpátku —
kasa plnila se hladce,
vše šlo jak na drátku.

Trochu jsem se v práci schvátil,
motal jsem se — potil —
v kasičce jsem hodně ztratil,
doktora jsem platil.

Když létali kolem čápi,
nechali nám kluka —
v radosti se žena ztápí,
mně se chvěje ruka.

Ten milion není cena,
vždyt' je samé nuly —
ted' jsem tiše jako pěna,
snad jsme pochybili.

Tisíckrát 'ne' řekla žena:
pro co nějaké statky —?
Zas jsem tiše jako pěna,
slovo — naší matky . . .

Živý poklad naše dítě,
třebas peněz málo —
odpoví mně žena hbitě
a dítě se smálo.

U MOŘE

Na prázdninách napsáno pro našeho Franka — 1950.

U moře dlím a naslouchám taje . . .
pohádka pohádek — šeptané báje;
svět vidím v lemu šedých oblaků,
ohromný živel — ve slávě zázraku.

A veliký klid se v duši sklání,
krása přírody — zákon nenapsaný,
jsou věčné síly v moci tajemné,
ozvuky neznáma slyším dojemné . . .

Vyzvání hlaholem božských zvonů,
šed' moře i oblohy v jednom tonu —
v bělostných sukénkách opál hoří,
když líbá vlnka vlnku v širém moři.

Jak v tichu vzpomínka šeptá v snění,
to barva vody duhově se mění —
kouzlo hrůzy z ohromných vod plání
vrací se v mysl moji bez přestání.

Modré nebe stejně nekonečné
zrcadlí se v moři — i slunce věčné;
v duši rozechvěl se ohlas struny,
kdy zlatí se ve vlnkách obraz luny.

A slunce když ztápí v krvi svůj den,
v nicotnost života člověk pohroužen.
Věčně jásá chorál nesmírných vod,
nitro se zachvívá — písni beze slov.

Šel smutek světem.

Čestné památce umučených v naší vlasti.

Šel smutek světem — oči vyplakané,
umíráček na vetchou strunu hrál —
jeviště světa krví pokropené,
až na smrt úzko je, co člověk ssál.

Svět zmizel ve tmě, chlad bídy pronikal,
zas zkrvavělou rukou osud psal.
Domov hovořil, když vězeň zavzlykal,
den zúčtování v mlhách zapadal.

Z očí vězně dávno vyplaven je jas,
týrán, mučen — na kost ubíjený —
hozen vlkům lidských dravců na pospas,
smutný přízrak Krista zahalený.

Život ukřižován, hlas samá rána —
v poslední hodině co by urvat chtěl,
jen děs a smrt se mihla udýchána,
že je bez práva — bídný — zapomněl.

V prázdné temné noci — noci poslední
na tvrdou pryčnu hlavu položil;
v prázdné temné noci — noci poslední
klid objal tělo, spánek přiblížil.

V záchvěvu duše v osud odevzdané
vše pochováno — není smrti stín,
tu zázrak světla před ním vzplane,
radostná záře slunce do vidin.

Zasněná krása nebe — modro plálo,
ve svátečním tichu růžových krás
mámení duhových barev jen hrálo
zlatem protkané stíny očních řas.

Z neznámých dalek světlo přinesené
otevřel oči v muce úzkosti —
snad démon nesl naděje okřídlené
volnosti květ v horečné bolesti.

Zní píseň zmaru a věčné nicoty,
kterou za noci hvězdy zpívaly —
šílenství zíralo v tupé prázdnoty,
kde krása slov "naděje" splývaly.

Hlava klesla — myšlenky klopýtaly
v temnotě — ubývalo chabých sil . . .
Jas světla zhas', oči se zakalily —
polibek smrti čelo vyhladil.

Šel smutek světem — oči vyplakané,
umíráček na vetchou strunu hrál;
oběti bídných ve prach zašlapané,
usedá na dně duše jako kal.

KOSTELÍČEK

V malé vsce smutný kostelíček
na kopečku byl tich —
v šeru mříže přísné zpovědnice,
kam poutník nosí hřích . . .

Stará žena strachy utrápená
tiše svůj hřích šeptá —
o vše v žití bídou oloupená,
snad je hřích — že reptá.

Mladý kněz má zamračené čelo,
snad stále něco snil . . .
Není hřích, čím srdce tvé se chvělo,
tichounce promluvil.

A ve tvou mysl necht' se vrátí klid,
zažen strachy planý —
jistě nad tvou cestou bude bdít
náš Ukřižovaný.

Tam pod křížem v krvavém kalíšku
věčné světlo hoří —
hlídá jak dlaň malinkou kasičku
andělíček boží.

O berli přišla babka bez zubů,
troníček tam vloží,
šeptne: již tady dlouho nebudu,
pacholátko Boží.

Tobě ráda dávám co vyžebrám,
daly tvrdé dlaně —
boháčův dům plotem je obehnán,
psa poslali na mě . . .

V malé vsce smutný kostelíček
na kopečku byl tich —
a co hlídal krásný andělíček,
nebude nikdy hřích.

Připsáno mojí přítelkyni Marii Vaněčkové.

Vzpomínky za mořem.

V upomínku pro Tondu Jíchu.

V Kolínském krásném českém kraji
je naše nejmilejší vesnička —
srdce touží nejvíc v máji,
kdy květem zasypaná cestička.

Zde za mořem přijdou chvíle,
kdy na dědu — babičku vzpomínám . . .
bylo tam chudě, avšak mile,
a proto v touze se vracím v ten chrám.

Jak muziky do skoku hrály,
posvícení slavila vesnice —
též babičky oči se smály,
však vnuků je plničká světnice.

Posvícenský oběd zavoněl,
dědoušek krájel husu jako král —
vše rozdal — na sebe zapomněl,
některý vnuk chytráček dvakrát bral.

Dědovi se krátký úsměv vkrad,
babička rámus dělá veliký . . .
Babičko, nehubuj — já jsem rád,
eh, vždyť já jsem spokojen s knedlíky!

Brzy přešla řada dětských let,
s dědouškem v samé práci babička —
hlavy skloněné jak těžký květ,
zlý osud jim bral vnuka Tonička.

Zamlklý — s hořem v srdci dědoušek
po silnici se vratkým krokem bral . . .
I babička nesla raneček,
Toník plno plánů, jak vítěz král.

Rty modrají — ústa se chvějí:
Naposledy tebe tisknem, Toničku . . .
Ještě jak ve snu slova znějí:
Nezapomeň! — na naši vesničku . . .

Z modrý dále náší vesničky
nejvíce ryzí lásky vzpomínám;
bylo tam chudě — u babičky,
však rád se tam vzpomínkou vracívám.

Zůstaly oči uplakané —
vzpomínky zapláčou — srdce se chví;
již nejsou hlavy milované,
dávno co bývalo, na věky spí.

Ó, BOŽE!

Pošeptat bych chtěla svůj stesk
tichému mechu v lese,
kde každý lístek má svůj lesk,
každá snítka se třese —

Pošeptat bych chtěla svůj stesk
na opuštěném místě —
požalovat co v duši jest,
snad Bohu — vím to jistě.

A když jsi se svým žalem sám,
nevíš co víc tě tíží —
bolí tě zrada — bolí klam,
však čelo neponíží.

Život tvrdou kolejí jel,
jak ve snu šeptá ret —
vždyť smích a zpěv jsi zapomněl,
nedá nikdy víc — ten svět.

Vyprahlé nitro — znavené . . .
myšlenky olí, jak jdou;
zrak vyhaslý, vše zmatené,
minuty sečteny jsou.

Světlem je do tmy vzpomínka,
leží jak strašná tíže:
Kde je jen naše maminka . . . ?
Ta potěšiti může.

PANÍ PROPAGANDA

Po celém světě kde kdo již ji zná —
přišla z dálky jako vůně květu,
vnesla se krásná, světle líbezná,
s trochou lži přišla posloužit světu.

Svítící tělo, jak úhoř pružné,
prošla vzduchem nad světem kol a kol,
ach, ty její lži až dobrodružné,
tvořily strachu osten — divný bol.

Lhala — oči se leskly slzami,
jak vyprávěla smyšlené báje,
nesena záhadnými cestami,
krutě vyhnána před prahy ráje.

Zatoužila z blízka poznat svět,
její srdce dlouze si tak přálo;
jen natrhat, zlíbat v lukách květ —
sladká chvíle — proč je vás tak málo?

Kde voněl les, nad cesty pokraji
stanula lehce — rozhlédla se kol.
Myšlenky bázlivě se vzpírají —
proč ptáček trylkoval do snění bol?

Cestou žena pacholátko nesla,
břímě sladké u pokraje složí.
Na tvrdé mezi na kolena klesla —
nevím co, zda lež či pravda boží?

Bože pověz! Moje slabá síla
ráda by se o pravdu opřela.
Propaganda zase slovy bila,
všechnu pravdu hříšně zapřela.

Syn doroste — jinošského snění
o dívčích krásných očích, těla stvol.
Chvatem válka šílí — uzdu pění,
hrozný zmatek splyne v jeden bol.

Ve spěchu se něžná paní blíží,
pacholátko běře do náručí.
Propaganda zemře, neublíží.
Slyš slova míru — jak hudba zvučí.

Moje ruce jsou k práci stvořeny,
velikou lásku ke svým dětem mám.
Staré rány jsou trochu zjizveny:
Odpust'te, paní, že se zpovídám.

Vstaň, ženo, ve svém velkém smutku
už za sebou ten hříšný život mám.
Tvůj chrám lidských dějin, citu, skutku
mým postrachem nebude roztrhán.

Bud' v tobě víra, dne št'astného klid;
moje lživá slova větříček již svál.
Ty pracuj — já budu u dětí bdít,
pohádku jim povím — "Byl jednou jeden král".

Naši kluci — Mark, Jiří a Milánek

Přisedněte, kluci, ke mně blízko,
moje něžná, malá srdíčka.
Zde, všichni na kanapíčko, nízko,
ať vidím ve vaše očička.

Zda pohádky chcete slyšet hezké,
musíte sedět pěkně, tiše —
pohádky jsou krásné — všechny české,
přivezeny z daleké říše.

Nejdříve Perníková chaloupka,
ježi-baba zlá — moc ošklivá;
z klece jak sivého holoubka
krásná, bílá princezna pustila.

Jak tančily v lese krásné víly
a studánka uprostřed byla —
když tam děti zabloudily,
bělounká kozička z ní pila.

Velikánský obr, velké síly,
vše ve světě rozbil a zvrátil;
hloupí zrádci krále otrávilí —
chudák pad', když se vína napil.

Večer svatojanské mušky svítí
všude dokola na trávníčku;
natrháme devatero kvítí
za noci v lese na kopečku.

Potom nákou deklamánku,
jak velký bál měly myšky.
Veverky z rána na kuthánku
vařily a smažily šišky —

Taky pěkné písně budem zpívat,
s večerem když klekání zvoní;
krásná hvězda bude se usmívat,
laškovný měsíček ji honí.

Jak Kašpárek je celý na drátkách,
pozor! — to Jirka nám zas poví.
Mark — jak zlý byl hřebíček ve vrátkách
a roztrhal kalhotky nový.

Milánek má šibalská očička,
s úsměvem se na kluky dívá —
Babičko, já viděl jak kočička
svoje kot'átka taky líbá.

Do dálky teče hluboká řeka,
přes ni vystavěli dlouhý most;
chladná voda hučela jak tekla —
Kluci! Zítra dále — dnes již dost.

DEPRESE

Utonulá existence
chudý student byl —
Ulice je residence,
kdo to zavinil?
Sotva na nohou stál hlady,
ulicí se bral,
všechno možné bylo všady,
housle někdo hrál.

Píseň něžná duši krmí,
jak krásný je svět —
písni hladu porozumí,
kdo ve světě klet.
Bloudil všude — bloudil sady,
zamotaný svět . . .
Dobročinnost samé zrady,
dvě a tři je pět.

Průchodící dům pln jídla,
tržnicí on byl;
dušička tou krásou jihla,
krok se zastavil.
Krásná dívka — košík plný —
zůstal němý — tich;
Oči zšíří — nerozumný,
nevíš, že to hřích . . .?

S cesty jděte, mladý pane,
řekla hokyně —
kdo "čumí", nic nedostane,
řekla nevinně.
Tlustý policajt se tlačí,
není místa dost;
udýchaný, sotva stačí,
z očí kouká zlost.

Toho jídla byla krása —
plné poličky;
vnitřnosti již obraz drásá,
mdlé jsou očičky.
Zamotal se, upad hladý,
kdos' naň naplil —
Lumpů chodí plno všady,
asi se opil.

Křik — zavolají strážníka . . .
Strážník honem běží —
hanba na toho chlapíka:
nehne se — leží.
Šum! Někdo do něj dvakrát kop;
zachraptěl trochu —
Chlap jako struna, jako snop —
tak půjdem, hochu!

Museli ho odvézt vozem,
pane, to je hřích . . .
v šatlavě ho dali na zem,
kolem něho smích . . .
Lili na něj chladnou vodu,
na pryčnu ho dali.
Měli s ním jen práci — škodu,
avšak nevzbudili . . .

DŮM ZÁSTUPCŮ

Dům zástupců v noci jak kaple byl,
pro zítřek starý sluha vše připravil,
co k slavným přísahám bude třeba:
svíce, kříž, svatá bible, pravdy chleba.

Z vojenských příprav ochuravěl mír . . .
kdy vrátí se as — co Kristus vykoupil?
Zas hoří východ, západ — celý svět . . .
O, trnová koruna všech lidských běd!

Když vášní bojovnou oko vzplane,
nemáš nic — žírné pole udupané.
Jen d'ábel v ruce obnaží meče,
d'ábel vítězí — krev nevinných teče . . .

Není ztracen — jen churavý je mír . . .
Starý sluha tiché kroky zastavil:
Usedá — hlavu do dlaní chýlí —
není ztracen mír — jen jsme pochybili.

Sluha zaspal — jen malou chvíli;
něčí kroky u bible se zastavily;
ruka převrací svaté bible list,
zde "Míru zástupci" musí řádek číst.

Nesud', aby jsi nebyl souzen ty —
jen vstoupit smějí, kdož spěrou roucha svý;
ruce omyjí od nepravosti,
aby nebyli souzeni na věčnosti.

Rozlije se mír jak moře lávy —
svět bude s obnaženou hlavou slávy,
až velikou radostí oko vzplane,
má slza poslední v životě skane.

Rýmovačka o atomu.

Naším milým přátelům.

Atomová puma, to je um,
alchymistů byl vám plný dům.
Dali hlavy dohromady, žádný zrádce —
všechno vyřídí se jistě — krátce.

Zavřela se okna, by neprošly hlasy —
učencům v hrůze ježily se vlasy;
i ve dveřích zastrčili díрку,
nikde neprotáhneš ani sirku.

Potili se hrozně při svém umu —
zapít by to chtěli troškou rumu,
avšak to je ten světa bol:
kolem pumy nesmí býti alkohol!

Točili s ní na kolečkách něžně,
v duchu se jí klaněli jak kněžně.
Po radiu křičeli: Co tomu říká svět?
Puma hotová je — jenom vyletět . . . !

Již uděláme jenom proces krátký —
ale . . . co kdyby ta mrška couvla zpátky?
Jak ji jenom natočit — kupředu a jistě,
aby ty pakáže pobila na místě?

Tu zadrbal se ve vlasech starý učenec:
Bože, vždyť já nejsem žádný praštěnec,
puma to pobije jak to stojí a leží
a to by potom pání utíkali ztěží . . .

Pausa — — návrh velký byl dán
a taky všemi učiteli odhlasován:
Puma se rozeběře ve vnitřním jádře,
vrchní slupka se odveze v káře —

Do práce se dali jako kati,
však jim pomáhali všichni svatí —
a nežli rozebrali vnitřní jádro,
měli propoceno všechno prádlo

Udýchání sedli kolem pumy,
velicí počtáři sčetli vydání sumy,
chemici zkoumali to jádro —
o, však my navaříme nové žrádlo!

Ejhle, jaké mozky to Bůh stvořil —
jaké nové výzkumy jim do rukou vložil:
Vždyť to může jenom k dobru být —
proč by musela ta chudá pakáž zcepenět!

Na světě je místa pro všechny dost,
jen potřeba strhnout propagandy most;
všichni svorně jít — to se to běží — —
proč házet pod nohy trní a hloží?

Slupka již je naložena v káře,
v museu bude zalita v sádře;
jádro pak upotřebí k dobru jistě —
chemiků-poctiveců ruce čisté.

S pumou již si nebudeme lámat hlavy,
však již sám rozhlas to spraví;
všude kolem ta zpráva se rozletí,
ejhle — člověk ve dvacátém století!

ŘEZNICKÝ CECH

Pan Hodač nedělá ostudu
řeznickému starému cechu —
naloží šunek do sudu,
trochu vody dolévá z plechu.

Hned časně z rána v obchodě
vždyť všechno na něm leží —
každý je obsloužen výhodně,
vzorně svůj obchod střeží.

Zástěrku bílou ráno má,
nevím to určitě ani;
žluč se mu trošičku zahýbá,
zdali nese kafíčko paní.

Paní je mírný dobráček,
o svého mužíčka se stará;
vždyť byl hodný — žádný luft'áček,
ani neházel kopýtkem z jara —

Obchod se musí rozšířit,
naložit telecí klížky . . .
reklamu musí rozvířit;
vše hotově — žádné knížky.

Počítá, co mu vynesou
stokrát ty vepřové hody,
všechny účty se přetřesou;
prodej je volný — žádné body.

Weideman musí dodati
dvě kila bílého pepře,
vše se musí zdolati —
ještě dnes rozsekat vepře.

Co? To se budete diviti,
milí páni a milé dámy —
vždyť vás začnu krmiti
prima výtečnými taliány.

Nahrnou se lidé do krámu,
pokladna začne bouchat;
každý chce dvě kila taliánů —
tiše, lidičky! Ne se št'ouchat!

Jestli je to mastné dost,
nakupte housek — chleba;
možná, že přijde milý host
a tu je vše na stole třeba.

Taliánů z celého ušáka —
přidal jsem telecí klížky;
vím, nemáte mě za hlupáka,
až poznáte kvality výšky.

Nedělám nikdy ostudu
starému řeznickému cechu —
přidám tam nožičky ze sudu
a zapíjím pivem z plechu.

Až přijdem za 50 let do nebe.

Děvčátka, až na nás smrt zakývá,
s radostí podáme jí ruku . . .
je do nebe cesta zářivá,
konec těch pozemských hluků.

Kometa nás do nebe donese,
bude ji řídit anděl;
potom způsobně ptáte se,
kam hříšný svět se poděl.

U brány kometa zastaví,
oknem se bude Petr dívat;
anděl se rozloučí, pozdraví,
na čelo bude vás líbat.

Petr vám s úsměvem otvírá
ty těžké brány nebe:
Dušíčko dobrá — líbivá,
právě jsme čekali tebe.

Na stole tlustá kniha je,
zapíše jméno do řádky:
Bylo by od tebe bláhové,
kdyby jsi letěla zpátky.

Anděl se líbezně pokloní,
vede dušičku ke stolu;
svátý život slz neroní:
Zapomeň těch světských bolů.

Na trnož dej si nožičky,
nech kolem sebe místa;
přijdou tvé známé dušičky,
nebudeš tesknit, bud' jista!

Věčné světlo kolem svítí,
sbor pěje — to je krása . . .
nascto nebeského kvítí,
všude kolem veselá chasa.

Za zpěvu, veselí a lahody
zas Petr otvírá bránu —
s úsměvem anděl navodí
dušiček do nebeského stanu.

Známí se potkají u stolu . . .
hodují — nožičky na trnoží.
Je postarostech, je po bolu,
odpočívát budou v nebes lóží.

Zas otvírá se široce brána,
vešli dva poutníci světa;
tot' zase jedna známá:
mužíček a jeho milá teta.

Teta se hrne ke stolu,
jako by bylo její nebe:
Muži, jsme tady pospolu,
nenechám na světě tebe!

Známých již je tady dost
a místa kolem stolu —
zahrajem si pro radost,
jak ve starém světě v kolu.

Těž dušička souseda již je tu —
bába za něj dole pálí svíčky.

Petr na něj hrozí, na slotu:

Nesmíš poplácávat andělíčky . . .!

Nebe je přeci jen nebe,
uživej, dušinko zlatá —
jedna duše lká — srdce zebe,
asi dlouho nejde jí táta.

Táta se zhlíží v zrcadle . . .
do vlasu nasil čas mouku,
tvářičky koukají uvadle,
nebude hledat jinou holku —

Jistě je v nebi radostno.
Ta moje stará tam čeká —
nechat zde všechno — bolestno!
Trochu se lakomec léká.

V nebi trubky, bubny zazvučí,
u stolu se hrají dvě kola.
Petr se dívá, trochu zabručí,
pivečko chladí dušiček hrdla.

Na věky budem v nebi hrát,
bude jen št'astná karta padat —
vše kolem bude akorát,
nikdy se nebudem hádat.

Před samou smrtí.

Před samou smrtí, věřte mně, lidičky,
života krátce — úzkost dušičky . . .
slabá naděje, co poslední chvíle tají,
brzy as zat'ukáš na bránu v ráji.

A jistě budeš se svou smrtí smlouvat,
povede tě — kličkou bude cloumat,
povede tě jak chlapečka pěkně za ruku,
pomalu přitáhne oko na krku.

Potom hlavou hýbatí půjde ztuha,
budeš barvy měniti jak duha . . .
ani nezvedneš k rozkazu ukazováček,
v líci pobledneš jak malý žáček.

Doktor přijde s taškou — má okuláry,
budeš vnímat vážnost, kyvy hlavy;
Tady je to marný a všechno se újí —
doktůrek jen šeptne: to nevydrží . . .

Již se neubráníš — smrt na tě dupla —
natahuje kosti — céva rupla;
studené ruce dlouze za krk v týle drží,
sladká je smrt — víčka ti lehce klíží.

Až budou kolem rakve tlusté svíčky,
ponesou tě v nebe andělíčky.
Na prášek se rozsypeš — marno vzpomínat;
žití opratě jiný bude třímat.

Za peníze přiklopí na hrob kámen,
krásně zapějí a řeknou — "Amen" . . .
Amen třeba třikrát, aby zabili nudu,
všichni rádi hodí — poslední hrudu.

Naše paní Rosslová.

Na farmě se dobře daří,
kus masa se v hrnci vaří —
je neděle — žádné "trable",
lehce přidat jenom nudle.

Usmaž, Rózi, řízků jako zlato,
přidal slůvko pan Rossl na to;
jenom dost i k večeři,
pivíčko se k tomu naměří —

Paní na hodiny pokukuje,
řízky při tom obaluje,
vše jde rychle, žádný klam —
hadem šoupne sem a tam.

Sváteční den každá neděle —
polštářek pan Andrew ustele
na kanapíčko hned u dveří,
nic nedbá, že paní láteří.

Styd' se, nevíš, že přijde kumpanie?
A již rychle nádobí myje,
jen aby parta byla — to je shon,
již slyší Jíchu — hlas má jako zvon.

Ale, ale, to je náká mela,
já jsem překvapená celá —
hned vítá paní u dveří,
do šuplíčku pro karty zaměří.

Svědí jí nos — to má tuchu:
jestli pak čert přines' Muchu?
O paničky to já již nestojím,
však dám pomazánku, jak podojím.

Druhý pan Jícha — ale, ale to je —
a již paničku oprašuje;
za nimi jde pan Průcha,
to je sláva — ucha, ucha!

A pana Hovorku jak oči zočí,
s ním jak anděl paní vkročí;
úsměv pro všechny nese
a pán na partičku zve se.

Do toho všeho hukotu
zapomněli na pana Mrákotu:
Tak, Emánku, ty's hodný brach,
že prohrajem — žádný strach.

Pod cukránkou paní \$ vzala,
karty všemi pěkně zavržala,
hadrem šoupla sem a tam:
Však já vám, mizerové, dám —

Jeníčku, můj hodný hochu,
jen na tebe spoléhám trochu;
dohlédni na krávy, slepice,
pak můžeš s flintou na zájice.

Rukávy nahoru vysoukala,
pana Muchu vedle posadila.
A to bude pěkná posice —
tři a tři — tak — nic více . . .

Již to začlo — docela tak tiše,
páni povolují pásy na břicho;
jen aby nebyl karambol —
není žádné eso — to je bol.

Dvacítku hlásí pan Průcha.
Neuděláš — odvece pan Mucha.
Kam pak se na mě hrabete?
Emánek se podrbe na hřbetě.

Zas desák jsme prohráli —
již čerti aby to vzali!
Mariáš upíjí neděle,
pán z Jíchů se usmívá vesele.

Desáčků vyhraných celý sloup,
ty druhé do kapsy — hloub a hloub —
Paničky se trochu nudí:
to ti mužští tady čudí . . .!

Starší Jícha se naparuje,
roztáhlá bezzubá ústa ukazuje:
Jo, to zas je pěkná neděle —
to pojedu domů vesele!

A co tento — co budete kecat —
však můžem již taky přestat!
Jen do neděle počkám zas
a napráskám vám každý čas!

Pod cukřenku pětku dám
a dokud neprohraji, toho nenechám.
Jo, jo — já vím — fixlujete, mizerové —
ale já si koupím karty nové . . .!

